

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Tereza Hospůdková

**Metodika vyšetřování sexuálních trestných
činů (vybrané problémy)**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Zdeněk Konrád, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 3. 5. 2023

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této diplomové práce včetně poznámek pod čarou má 162 401 znaků včetně mezer.

.....

Tereza Hospůdková

V Praze dne 3. 5. 2023

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu doc. JUDr. Zdeňku Konrádovi, CSc. za cenné rady a velmi vstřícný přístup při vedení práce. Dále bych ráda poděkovala soudcům Obvodního soudu pro Prahu 1, Obvodního soudu pro Prahu 7 a Okresního soudu Praha-západ za umožnění nahlédnutí do trestních spisů a mjr. Mgr. Janu Machutovi za umožnění přístupu k rozsudkům a cenné rady.

Rovněž děkuji svým nejbližším za podporu v průběhu mého studia, které si velice vážím.

OBSAH

ÚVOD.....	1
1. TRESTNÝ ČIN ZNÁSILNĚNÍ Z POHLEDU PRÁVA.....	3
1.1. Vývoj právní úpravy.....	3
1.2. Současná právní úprava.....	10
1.3. Komparace právní úpravy.....	17
2. KRIMINOLOGICKÉ POJETÍ ZNÁSILNĚNÍ.....	19
2.1. Vymezení kriminologie.....	19
2.2. Z násilnění z pohledu kriminologie.....	20
2.3. Mýty o násilnění.....	21
2.4. Typologie násilnění pohledem kriminologie.....	24
2.5. Pachatel.....	26
2.6. Oběť (viktimologie, viktimizace).....	30
3. KRIMINALISTICKÁ CHARAKTERISTIKA ZNÁSILNĚNÍ.....	35
3.1. Kriminalistika a kriminalistická charakteristika trestného činu.....	35
3.2. Kriminální situace.....	36
3.3. Typické způsoby páchaní násilnění.....	38
3.3.1. Trestný čin násilnění páchaný mezi dospělými.....	38
3.3.2. Trestný čin násilnění páchaný na dětech a mladistvých.....	39
3.3.3. Trestný čin násilnění páchaný na mládeži.....	40
4. METODIKA VYŠETŘOVÁNÍ TRESTNÉHO ČINU ZNÁSILNĚNÍ.....	42
4.1. Typické vyšetřovací situace.....	42
4.2. Typické stopy.....	43
4.3. Zvláštnosti předmětu vyšetřování.....	45
4.4. Zvláštnosti podnětů k vyšetřování.....	46
4.5. Zvláštnosti počátečních úkonů.....	47
4.5.1. Výslech oznamovatele.....	47
4.5.2. Ohledání místa činu.....	49
4.5.3. Prohlídka těla poškozeného a pachatele.....	50

4.5.4.	Pátrání po pachateli.....	51
4.6.	Zvláštnosti vyšetřovacích verzí.....	51
4.7.	Zvláštnosti následných úkonů.....	52
4.7.1.	Výslech obviněného.....	53
4.7.2.	Konfrontace.....	54
4.7.3.	Prověrka výpovědi na místě.....	55
4.7.4.	Rekognice.....	56
4.7.5.	Vyšetřovací experiment.....	58
4.7.6.	Rekonstrukce.....	59
4.7.7.	Expertízy.....	59
5.	VLASTNÍ EMPIRICKÝ VÝZKUM.....	63
5.1.	Metodologie empirického výzkumu.....	63
5.2.	Znásilnění.....	64
5.3.	Pachatelé.....	70
5.4.	Oběti.....	74
5.5.	Analýza rozsudků ve věcech znásilnění nezletilých obětí.....	77
5.5.1.	Znásilnění.....	78
5.5.2.	Pachatelé.....	79
5.5.3.	Oběti.....	80
5.6.	Shrnutí empirického výzkumu a úvahy <i>de lege ferenda</i>	81
	ZÁVĚR.....	84
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	87
	ABSTRAKT.....	93
	ABSTRACT.....	94

ÚVOD

Tématem mé diplomové práce je „Metodika vyšetřování sexuálních trestných činů (vybrané problémy)“. Vzhledem k rozsáhlosti této problematiky jsem se rozhodla zaměřit na metodiku vyšetřování trestného činu znásilnění. Toto téma mne zaujalo nejen svou aktuálností, nýbrž i skutečností, že se spolu s trestným činem pohlavního zneužití jedná o společensky nejzávažnější trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, a to především z důvodu, že pachatel znásilnění svým jednáním zasahuje do nejintimnější sféry oběti, a které má povětšinou jak fyzické, tak i psychické následky. S tím úzce souvisí i tzv. sekundární viktimizace, se kterou se v některých případech musí oběti znásilnění vypořádávat, a rovněž řada mýtů, kterými je problematika znásilnění opředená. O tematiku znásilnění se tradičně zajímá nejen laická veřejnost, nýbrž i ve veřejných sdělovacích prostředcích se poměrně často objevují senzacechtivé titulky či reportáže, ve kterých jsou bohužel občas užity zkratkovité či nepřesné termíny. V současné době společností rezonují diskuse o možné změně skutkové podstaty trestného činu znásilnění.

Vyšetřování trestného činu znásilnění je bohužel provázeno určitými problémy, které úzce souvisejí se samotnou povahou tohoto trestného činu, a tím je intimita a citlivost. Znásilnění je právě pro tyto charakteristiky spojeno s vysokou latencí a vyžaduje odborný, šetrný a citlivý přístup ze strany orgánů činných v trestním řízení.

Z výše uvedených důvodů považuji tuto problematiku za velmi aktuální, komplikovanou a interdisciplinární. Cílem této diplomové práce je postihnout specifické a problematické aspekty vyšetřování trestného činu znásilnění, a to z hlediska trestního práva, kriminologie a kriminalistiky pro podání uceleného obrazu znásilnění. Pro tyto účely budu vycházet především z analýzy relevantních (převážně) domácích pramenů, ale rovněž i z vlastního empirického výzkumu soudních spisů a rozsudků. Pokud jde o použité metody při vypracování této práce, bude se zpravidla jednat o metodu deskriptivní a analytickou. Dále se pro účely nalézání odpovědí na některé otázky uchýlím k úvahám *de lege ferenda*.

Diplomová práce je systematicky řazena do celkem pěti kapitol, které se dále člení na jednotlivé podkapitoly. V první kapitole nazvané „Trestný čin znásilnění

z pohledu práva“ se věnuji vývoji právní úpravy trestného činu znásilnění, současné právní úpravě a komparaci české právní úpravy znásilnění se zahraniční, konkrétně slovenskou. Na první kapitolu navazuje kapitola druhá, která obsahuje kriminologické pojetí trestného činu znásilnění včetně problematiky mýtů spojených se znásilněním, typologie znásilnění a osoby pachatele a oběti. Do třetí kapitoly s názvem „Kriminalistická charakteristika znásilnění“ jsem se rozhodla zahrnout několik komponentů kriminalistické charakteristiky trestného činu, a to kriminální situace a typické způsoby páchaní tohoto trestného činu. Čtvrtá kapitola pojednává o samotné metodice vyšetřování trestného činu znásilnění, tedy o typických vyšetřovacích situacích a stopách, o zvláštích předmětu vyšetřování, podnětů k vyšetřování, vyšetřovacích verzí, počátečních úkonů a následných úkonů.

V páté a závěrečné kapitole se věnuji analýze vlastního empirického výzkumu soudních spisů. Účelem tohoto výzkumu je propojit teoretické poznatky a konfrontovat je s těmi praktickými na základě předem určených hledisek, a tím obohatit tuto práci o další použitou metodu a porovnat teorii s realitou vyšetřování trestného činu znásilnění. Věřím, že výzkum přinese mnoho zajímavých zjištění, která buď potvrdí, nebo vyvrátí mnou stanovené hypotézy. Výsledky hodlám shrnout a přiblížit pomocí přehledných grafů. Za tímto účelem míním oslovit soudy, státní zastupitelství a policii s žádostí o umožnění studia předmětných spisů. Pro lepší čtivost práce jsem se rozhodla jednotlivé poznatky získané z výzkumu průběžně zmiňovat i v rámci teoretických kapitol.

V závěru této diplomové práce bych ráda shrnula svá zjištění získaná nejen analýzou relevantní literatury, ale i své vlastní poznatky získané z výše uvedeného empirického výzkumu trestních spisů a rozsudků.

1. TRESTNÝ ČIN ZNÁSILNĚNÍ Z POHLEDU PRÁVA

1.1. Vývoj právní úpravy

Přestože je problematika znásilnění velice aktuální, neměly by být opomenuty historické aspekty sexuálního násilí, a to především vzhledem ke skutečnosti, že k tomuto druhu násilí docházelo od počátku lidské civilizace. Pojetí deliktu znásilnění a vymezení postihu za jeho spáchání je neodmyslitelně spjato s postavením ženy ve společnosti. Před tím, než došlo k institucionalizaci manželství na našem území, nebyly ženy právně způsobilé, v tehdejší právní realitě – typicky v období raného středověku – tedy ženy nebyly subjekty práv, nýbrž toliko objekty. Hodnota ženy tehdy vycházela z jejího primárního a výhradního účelu, kterým bylo zabezpečení rodové linie. Jakmile žena dosáhla pohlavní zralosti, byla přijata do nové rodiny, kdy manželství v kontextu dřívější doby vznikalo koupí nevěsty či jejím únosem. Únos a následné znásilnění ženy nebylo optikou této doby považované za něco amorálního, nýbrž představovalo legitimní způsob obstarání manželky.¹

Během předkřesťanského období bylo znásilnění pokládáno za jeden z prostředků získání ženy, aniž by bylo třeba námluv. Tomu odpovídá i překlad latinského pojmu „*rapere*“ (v angličtině „*rape*“), který znamená „ukrást, zmocnit se či unést“. Institucionalizace manželství a provdání dcery na jejím základě znamenaly jednu z možností jak předat moc a majetek z otce nevěsty na manžela. Klíčovým ukazatelem hodnoty nevěsty byla její neposkvrněnost, která by znásilněním rapidně klesla a došlo by tím ke „znehodnocení majetku“. Jedním z možných trestů v mnoha společnostech byla povinnost násilníka si znásilněnou ženu vzít za manželku.²

Právní knihy feudálního období

Feudální období považují za významný mezník ve vývoji chápání deliktu znásilnění (staré české právo jej znalo jakožto „podávenie“), neboť byl trestán přísněji nežli bigamie či cizoložství a zemské právo z představovského období jej řadilo mezi nejzávažnější delikty. Tento delikt byl uveden prakticky ve všech právních knihách,

¹ SCHELLE, K., TAUCHEN, J. a kol., *Sexuální trestné činy včera a dnes*. Ostrava: KEY Publishing, 2014, s. 63-65.

² KOVÁŘ, P. Sexuální násilí v kontextu historie lidstva. In: KOVÁŘ, P. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Maxdorf. Praha, 2008, s. 10-11

především v Knize rožmberské, dále v Řádu práva zemského (který upravuje povinnost znásilněné ženy dokázat, že se násilníku bránila) a v právní knize Ondřeje z Dubé. Za zmínku stojí i skutečnost, že právní úprava znásilnění byla přítomna i v zemském právu stavovském, ovšem pouze na úrovni obyčeje. V právu městském byl delikt znásilnění upraven, a to s odvoláním na zemské právo.³

Delikt znásilnění zná i kniha Práva městská království českého z pera Pavla Kristiána z Koldína z roku 1579, která se řídí úpravou zemského práva.⁴ Kromě znásilnění obsahuje i úpravu deliktů jako je smilstvo či cizoložství. V této knize je vysloven požadavek na bezpečné prokázání nebezpečí ze strany znásilněné ženy, a to křikem nebo stopami způsobeného násilí na oděvu či těle. Koldín v čl. M. XXX, II. uvádí, že znásilnění (které je nazváno „násilným smilstvem“) je „*násilí aneb podav jest, kdyžby na ženu aneb pannu od někoho moci a bezprávně bylo saženo, tak žeby násilným skutkem panna k porušení a žena poctivá o poctivost svou přijíti musila.*“⁵ Důležitou podmínkou trestnosti takového jednání je křičení o pomoc ze strany znásilněné ženy, jinak by se mělo za to, že jednala dobrovolně. Za závažnější a přísněji trestné je bráno znásilnění nedospělých dívek, přičemž městská praxe stanovovala hranici do věku dvanácti let. Znásilnění se trestalo buď vpletením do kola, nebo stětím (mírnější, respektive milosrdnější varianta). Z dnešního pohledu jako velmi zajímavé hodnotím tehdejší dokazování, při kterém roli znaleců suplovaly „poctivé ženy“, které na pokyn městského soudu zjišťovaly skutkový stav, tedy zdali byla daná žena skutečně znásilněna. V tehdejší době byla ztráta panenství jedním z klíčových důkazů o spáchaném znásilnění. Koldín ve své knize od znásilněných žen, které požívají nároku na ochranu, odlišuje nevěstky a „nepoctivé“ ženy, které byly vzhledem ke své nepoctivosti pramenící ze způsobu jejich života z režimu ochrany vyňaty, neb „mnohým smilstvům přivykly“.⁶

Kodifikace trestního práva

Trestní právo za dob absolutismu vycházelo z právní úpravy stavovského období

³ MALÝ, K. *Trestní právo v Čechách v 15.-16. století*. 2. vyd. Praha: Universita Karlova, 1989, s. 244

⁴ Tamtéž

⁵ KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel. *Práva městská království českého a markrabství moravského* [online]. Praha, 1876 [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <https://archive.org/details/prvamstskkrlovs00jiregoog>, s. 308

⁶ MALÝ, K. *Trestní právo v Čechách v 15.-16. století*. 2. vyd. Praha: Universita Karlova, 1989, s. 244-245

a rovněž inspiraci nacházelo v Obnoveném zřízení zemském, které kladlo důraz na postih činů namířených proti panovníkovi, mj. urážka panovníka či svolávání sněmů bez jeho souhlasu. Kontinuita právní úpravy byla zajištěna trestním zákoníkem Josefa I. z roku 1707. Diskontinuitní prvky obsahoval až tereziánský trestní zákoník z roku 1768 (Constitutio criminalis Theresiana), který recipoval především rakouské trestněprávní normy, a to zvláště trestní zákoník vydaný Ferdinandem III. Tereziana byla již svými současníky označována za zaostalý trestní zákoník, a to z teoretického hlediska i z pohledu ukládaných trestů. Tresty se vyznačovaly především represivní funkcí s charakterem msty na odsouzeném, přičemž byly velmi kruté a odstrašující (kupříkladu čtvrcení či probodávání kůlem). Pojetí sexuálních deliktů dle tohoto zákoníku bylo zachováno. Výrazným rysem Tereziany byl charakter chráněných zájmů, kdy upřednostněny byly zájmy Boha, církve a státu, zatímco blaho jednotlivců bylo upozaděno.⁷

Dalším výrazným milníkem a přelomem bylo přijetí Všeobecného zákoníku o zločinech a trestech na ně z roku 1787 Josefem II., jehož inspiračním zdrojem bylo dílo Cesara Beccarii O zločinech a trestech z roku 1774. Josefínský zákoník se vyznačoval stručností a úplností, a na rozdíl od Tereziany zohlednil poměr mezi společenskou závažností trestného činu a korespondujícím trestem, kdy charakter msty se vytrácel. Obsahoval úplný výčet kriminálních a správních deliktů, kdy hlavním kritériem byla již zmíněná společenská nebezpečnost. Poprvé se zde uplatňují základní zásady nullum crimen sine lege (není zločinu bez zákona) a nulla poena sine lege (není trestu bez zákona), rovněž upravuje okolnosti přitěžující a polehčující. Na druhé straně lze tomuto zákoníku vytknout přílišnou přísnost tělesných trestů (kupříkladu bití holí či vypalování ponižujících znamení).⁸ Stručnější zmínku zasluhuje i Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803, který přejímá podstatné rysy josefínského zákoníku, zároveň jej ale i dále rozvíjí. Návod, pomoc i pokus byly tímto zákoníkem výslovně prohlášeny za trestné. Jeho předností je především obecnost a přehlednost, což zajišťuje absenci přílišných kazuistik.⁹

Zákoník z roku 1852

⁷ MALÝ, K. *České právo v minulosti*. 1. vydání. Praha: Orac, 1995. s. 153-154

⁸ Tamtéž, s. 156-157

⁹ MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3.vyd. Praha: Linde, 2003, s. 200

Za základ rakouského a později československého trestního práva je považován Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z května 1852, který byl novelou Zákoníku o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803, a který upravuje toliko právo hmotné (procesní právo bylo předmětem zvláštní úpravy) a rozlišuje nejen zločiny a přestupky, nýbrž i přečiny.¹⁰ Z násilnění zde bylo nazýváno „násilným smilstvem“ a bylo upraveno spolu s jinými zločiny v hlavě čtrnácté nazvané O násilném smilstvu, zprznění a jiných těžkých případech smilstva. Relevantní ustanovení byla v tomto zákoně vymezena takto:

§ 125

Násilné smilstvo

Kdo osobu ženskou nebezpečným vyhrožováním, skutečně vykonaným násilím nebo lstivým omámením smyslů učiní neschopnou, by mu odpor činila, a v stavu tomto jí zneužije k mimomanželské souloži, dopustí se zločinu násilného smilstva.

§ 126

Trest

Trestem násilného smilstva jest těžký žalář mezi pěti a deseti lety. Vzešla-li z toho násilí osobě, již ublíženo, důležitá škoda na zdraví, nebo dokonce na životě, prodloužen buď trest na deset až i do dvaceti let. Byla-li osobě, již bylo ublíženo, zločinem tím způsobena smrt, tresce se těžkým žalářem doživotním.

§ 127

Mimomanželská soulož, předsevzatá s osobou ženskou, která bez přičinění pachatelova jest bezbranná nebo bez sebe, anebo, která ještě nedokonala čtrnáctý rok věku svého, budiž též pokládána za smilstvo násilné a potrestána buď podle § 126.

§ 128

Zprznění

¹⁰ MALÝ, K. *České právo v minulosti*. 1. vydání. Praha: Orac, 1995, s. 199.

Kdo pro ukojení chlípných choutek svých hocha nebo děvčete, jimž není ještě čtrnácte let, anebo osoby nějaké, která jest bezbrannou nebo bez sebe pohlavně zneužije jiným způsobem nežli tím, který uveden v § 127, dopustí se, ač není-li čin ten zločinem v § 129 lit. b) uvedeným, zločinu zprznění a potrestán bud' těžkým žalářem od jednoho až do pěti let, jsou-li okolnosti velmi přitěžující, až do deseti let, a má-li to za následek zlo některé v § 126 naznačené, až do dvaceti let.¹¹

Z výše uvedených ustanovení vyplývá, že obětí násilného smilstva mohla být jen žena, a to pouze za předpokladu, že k tomuto jednání došlo v rámci mimomanželské soulože (tedy že pachatelem nemohl být manžel), což nepochybně souviselo s postavením ženy a s povahou institutu manželství v tehdejší společnosti. Podle ust. § 127 výše uvedeného zákona byla za oběť považována i bezbranná žena nebo žena mladší čtrnácti let. Za zmínku stojí zločin zprznění, který byl vyčleněn a který se dle znění zákona nejvíce podobá dnešnímu trestnému činu pohlavního zneužití, a jehož obětí mohla být nejen dívka, nýbrž i chlapec.

Trestní zákon č. 86/1950 Sb.

Trestní zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích byl v poválečném období zrušen a nahrazen až trestním zákonem ze dne 12. 7. 1950. Ten upravoval znásilnění v hlavě sedmé nazvané Trestné činy proti svobodě a důstojnosti člověka, přesněji v oddíle druhém, který obsahoval trestné činy proti důstojnosti člověka. Za povšimnutí stojí systematika trestněprávní úpravy, kdy v hlavě první byly upraveny trestné činy proti republice, což zajisté souviselo s tehdejším politickým režimem. Znásilnění bylo v tomto zákoně vymezeno takto:

§ 238

Znásilnění

(1) Kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému účelu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na pět až na deset let.

¹¹ Zákon 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: http://www.noveaspi.cz/9_products/lawText/1/17/1/2

(2) Odnětím svobody na deset až na dvacet let bude pachatel potrestán,

a) má-li čin uvedený v odstavci 1 za následek těžkou újmu na zdraví, nebo

b) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.

*(3) Odnětím svobody na patnáct až pětadvacet let bude pachatel potrestán, má-li čin uvedený v odstavci 1 za následek smrt.*¹²

Pozůstatkem předchozí právní úpravy je dvoufázovost spáchání trestného činu znásilnění, přičemž první fází je užití násilí, pohrůžky bezprostředního násilí či zneužití bezbrannosti ženy. Ke druhé fázi dojde vykonáním soulože. Rozdíl oproti předchozímu trestnímu zákonu spočíval ve vypuštění spáchání trestného činu znásilnění lstí, ovšem je nutno podotknout, že ustanovení § 76 stanovilo, že násilím se rozumí taktéž spáchání činu na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí. Na základě těchto poznatků lze usuzovat, že v těchto ohledech zůstalo znásilnění upraveno obdobně jako v předchozí právní úpravě. Z výše uvedeného ustanovení lze vyčíst, že zločin násilného smilstva byl nahrazen trestným činem znásilnění. Užitím jazykového výkladu dospějeme k závěru, že podle tohoto zákona není již trestná pouze a jen mimomanželská soulož, nýbrž je možno spáchat trestný čin znásilnění i na vlastní manželce. Pozůstatkem dřívější právní úpravy je skutečnost, že znásilnit je možno toliko ženu, nikoli muže. Z uvedeného ustanovení je dále možno dovodit, že znásilnění je možno spáchat jen souloží, která je v teorii i praxi vykládána jakožto spojení pohlavních orgánů muže a ženy.¹³ Otázka trestání zůstala řešena shodně, pouze doživotní trest odnětí svobody byl vyřazen. Je vhodné ovšem doplnit, že pozdější novelou bylo řečeno, že pokud je jednáním v odst. 1 způsobena smrt ženy, pachateli bude uložen trest odnětí svobody na doživotí.¹⁴

Právní úprava znásilnění podle trestního zákona č. 140/1961 Sb.

¹² Trestní zákon č. 86/1950 Sb. [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <http://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/25273/1/2>

¹³ SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Sexuální trestné činy včera a dnes*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing, 2014, s. 223.

¹⁴ Tamtéž

Zákon č. 86/1950 Sb. platil jen do roku 1961, poté byl nahrazen trestním zákonem č. 140/1961 Sb., jenž nabyl účinnosti 1. ledna 1962. Ten byl přijat v souvislosti s novou Ústavou z roku 1960, aby i jednotlivá právní odvětví vhodně odrážela ideologické zakotvení Ústavy. Tomu odpovídala i systematika jednotlivých hlav tohoto zákona, která se ve svém principu nelišila od předchozí právní úpravy – výsadní postavení měla ochrana republiky a s tím související socialistická ideologie. Trestný čin znásilnění byl zařazen do Hlavy osmé zvláštní části trestního zákona. Vymezen byl takto:

§ 241

Znásilnění

(1) Kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.

(2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na osobě mladší než osmnáct let.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, nebo

b) spáchá-li takový čin na osobě mladší než patnáct let.

*(4) Odnětím svobody na deset až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.*¹⁵

Stěžejním mezníkem ve vývoji právní úpravy trestného činu znásilnění byla novela trestního zákona č. 144/2001 Sb. (tzv. Langerova novela podle jména poslance Ivana Langer, který tuto novelu v Poslanecké sněmovně předložil). Motivací pro přijetí novely byly dva hlavní nedostatky původní právní úpravy, a to zaprvé skutečnost, že bylo možno spáchat trestný čin znásilnění pouze na ženách, a druhý problém spočíval v tom, že trestná byla toliko soulož. Tím bohužel docházelo ke zvyhodňování určitých

¹⁵ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <http://www.noveaspi.cz/products/lawText/12130138/1/2>

skupin pachatelů a nepochopitelným situacím, kdy jakožto trestný čin znásilnění nebyly posuzovány mnohdy palčivější a bolestivější činy (kupříkladu anální či orální styk), a to jak z hlediska fyzických, tak i psychických dopadů na oběť.¹⁶ Novela tyto hlavní nedostatky napravila, tudíž bylo již možno jakožto trestný čin znásilnění postihnout i jiná jednání než toliko soulož, a rovněž došlo k rozšíření předmětu útoku i na muže, respektive kteréhokoli člověka, a to i hermafrodita. Dále rovněž nezáleží na věku, pověsti či způsobu života předmětu útoku. Důležitým posunem ve vztahu k pojmovým znakům znásilnění je i rozlišení dvou druhů jednání, a to soulože a jiného obdobného pohlavního styku. Souloží se rozumí spojení pohlavních orgánů muže a ženy, kdy postačí i částečné zasunutí pohlavního údu muže do pochvy ženy. Není nutné ani narušení panenské blány ženy. Znásilněním se rozumí i situace, kdy přestože dojde ke spojení pohlavních orgánů muže a ženy, nenastává pohlavní ukojení. Jiný obdobný pohlavní styk lze vykládat tak, že je svou závažností a způsobem provedení srovnatelný se souloží. Spadá sem zejména orální pohlavní styk a anální pohlavní styk. Naproti tomu k diskusi zůstávají další jednání, kupříkladu vsunování pohlavního údu muže mezi prsa či stehna ženy, vzájemná heterosexuální či homosexuální masturbace. V těchto případech bude záležet na intenzitě provedení a psychických dopadech na oběť v konkrétních případech.¹⁷

Přes výše uvedené sporné otázky považuji změny zavedené novelou trestního zákona č. 144/2001 Sb. za společensky velmi přínosné, a to s poukazem na vývoj společnosti a snahou zabránit a potírat takováto protiprávní jednání, která vykazují vysokou míru společenské škodlivosti.

1.2. Současná právní úprava

Trestný čin znásilnění je v současné právní úpravě systematicky zařazen do Hlavy III. zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, která nese název „Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti“. Tím došlo k výraznému posunu oproti předchozí právní úpravě z hlediska systematického zařazení sexuálních trestných činů, kdy zvláštní část trestního zákoníku je tvořena druhovými (skupinovými) objekty, které jsou

¹⁶ SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Sexuální trestné činy včera a dnes*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing, 2014, s. 223

¹⁷ ŠÁMAL, P., F. PÚRY a S. RIZMAN. *Trestní zákon: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. 13 Beck, 2004. Komentované zákony (C. H. Beck), s. 1411-1412

seřazeny z hlediska jejich důležitosti a závažnosti, v Hlavě I. tedy již nejsou trestné činy proti republice jako v minulé právní úpravě. Trestným činům proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti předcházejí trestné činy proti životu a zdraví a trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství. Trestný čin znásilnění je uveden v Hlavě III. na prvním místě, což zcela jistě svědčí o záměru zákonodárce, který tomuto trestnému činu přikládá velkou společenskou škodlivost.¹⁸ Ostatně i název Hlavy III. byl předmětem změn, kdy v předchozí právní úpravě byly sexuální trestné činy zařazeny do Hlavy VIII. s názvem „Trestné činy proti lidské důstojnosti“. Došlo tedy k upřesnění názvu příslušné hlavy upravující sexuální trestné činy na „trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti“, neboť lze dovodit, že pojem lidské důstojnosti je širší a snoubí v sobě vícero oblastí lidského života.¹⁹

Vymezení, respektive definice trestného činu znásilnění bude vždy živnou půdou pro námitky či podněty k úpravě či přepracování, neboť nikdy nebude možné postihnout všechny myslitelné situace. Je rovněž nutno myslet na skutečnost, aby právní úprava nebyla příliš kazuistická. Současný trestní zákoník upravuje trestný čin znásilnění v ustanovení § 185 následovně:

§ 185

Znásilnění

(1) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží,

b) na dítěti, nebo

c) se zbraní.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

¹⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

¹⁹ GŘIVNA, T. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie 10/2009, s. 67

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,

b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo

c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.²⁰

Byť se na první pohled může jevit vymezení trestného činu znásilnění podle dřívější právní úpravy ve smyslu ustanovení § 241 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon jako shodné, nynější právní úprava znásilnění je v mnoha ohledech odlišná. Skutková podstata trestného činu znásilnění je v současnosti doplněna v prvním odstavci o jednání, která byla dříve kriminalizována jako trestný čin vydírání.²¹ Starší právní úprava směřovala k vynucení takových druhů či forem pohlavního styku, které svou intenzitou nedosahovaly soulože a jiného pohlavního styku provedeného způsobem srovnatelným se souloží. Rovněž došlo v porovnání s předchozí právní úpravou ke zpřísnění trestních sazeb.²² Další spatřovanou změnou je vypuštění adjektiva „bezprostředního“ násilí, dnes tedy bezprostřednost není podmínkou naplnění skutkové podstaty trestného činu znásilnění. Rovněž došlo k doplnění skutkové podstaty o „jinou těžkou újmu“, která v dřívější právní úpravě absentovala, a kterou vysvětluji níže. Dříve byla kriminalizovaná jednání označena jako „soulož“ a „obdobný pohlavní styk“, která dnes nalezneme ve druhém odstavci se zvýšenou trestní sazbou, zatímco první odstavec v sobě zahrnuje širší pojem „pohlavního styku“. „Obdobný pohlavní styk“ byl upřesněn jakožto „jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží“.²³

Odst. 2, 3 a 4 ustanovení § 185 trestního zákoníku vyjmenovávají kvalifikované skutkové podstaty trestného činu znásilnění. Jedná se o tzv. okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby. Mezi ně patří znásilnění spáchané souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží, na dítěti nebo se

²⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

²¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1835

²² FREMR, R. § 185 Znásilnění. In: DRAŠTÍK, A., R. FREMR, T. DURDÍK, M. RŮŽIČKA a A. SOTOLÁŘ. *Trestní zákoník. Komentář*. I. díl (§1 až 232), s. 1010

²³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

zbraní. Dítětem se dle výkladového ustanovení § 126 trestního zákoníku rozumí osoba mladší osmnácti let, nestanoví-li trestní zákon jinak.²⁴ O něco přísnější trest odnětí svobody hrozí osobě, která tento trestný čin spáchá na dítěti mladšímu patnácti let, dále spáchá-li znásilnění na místě, kde je omezována osobní svoboda (například ve výkonu vazby či trestu odnětí svobody), nebo způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.²⁵ Domnívám se, že zvláště u případů, kdy je omezena osobní svoboda, je přísnější trest adekvátní, neboť zde daná osoba nemá příliš možností jak se bránit či klást odpor. Poslední okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je způsobení smrti, kdy je ovšem nutno splnit podmínku, že smrt byla způsobena z nedbalosti. Pokud by zde byla přítomnost úmyslu, jednalo by se o jednočinný souběh trestného činu vraždy podle § 140 trestního zákoníku a znásilnění podle § 185 trestního zákoníku.²⁶

Základní znaky skutkové podstaty trestného činu znásilnění

Obligatorními znaky skutkové podstaty trestného činu znásilnění jsou objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka. Objektem tohoto trestného činu (tedy chráněným společenským zájmem či hodnotou) je především svoboda rozhodování o pohlavním životě a lidská důstojnost, přičemž sekundárním objektem je zdraví člověka. Výše zmíněná svoboda je tímto trestným činem narušena způsobem nejvyšší intenzity. Objektivní stránka trestného činu znásilnění spočívá v jednání, následku a příčinné souvislosti mezi nimi. U znásilnění se tímto rozumí dvě alternativy, kdy pachatel buď násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí jiného k pohlavnímu styku, nebo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti.²⁷ Pachatelem tohoto trestného činu může být jak fyzická osoba, tak i právnická osoba, což může vést k úvahám *de lege ferenda*, zda by nemělo dojít k novelizaci zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, neboť si lze těžko představit, že by právnická osoba mohla spáchat trestný čin znásilnění. Domnívám se, že by taková novelizace byla z výše uvedeného důvodu přínosná. Z hlediska subjektivní stránky, která bezprostředně souvisí s jednou ze základních zásad trestního práva hmotného, a to se subjektivní odpovědností (tj. odpovědností za zavinění), se znásilnění řadí mezi

²⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1842

²⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

²⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1014

²⁷ JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 625-627

úmyslné trestné činy.²⁸

Vymezení pojmů pohlavního styku, soulože a pohlavního styku srovnatelného se souloží

Pohlavní styk lze definovat jako ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby stejného či opačného pohlaví. Pojem pohlavního styku je široký, přičemž v sobě snoubí jednání, jehož podstatou je fyzický kontakt s obětí. Takovéto jednání pachatele směřuje k jeho ukojení či uspokojení, přičemž je nepodstatné, zda k němu v konkrétním případě skutečně dojde.²⁹ Rozumí se jím nejen soulož (kterou lze vymezit jako byť částečné spojení pohlavních orgánů muže a ženy), ale i jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží (např. orální styk či anální styk) či jiný pohlavní styk (například ohmatávání genitálií).³⁰ Judikatura vymezila, že se může jednat o aktivní (pachatel sám vykoná některé z výše uvedených jednání na těle oběti) i pasivní (oběť je pachatelem donucena ke tření pohlavního údu) jednání pachatele.³¹

Trestný čin znásilnění obsahuje jednu základní skutkovou podstatu v ustanovení § 185 odst. 1 trestního zákoníku, ovšem zpravidla dojde i k naplnění první kvalifikované skutkové podstaty tohoto trestného činu podle ustanovení § 185 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, které stanovuje, že pachatel se znásilnění dopustí souloží nebo jiným pohlavním stykem způsobem srovnatelným se souloží. Za spornou otázku z hlediska podřazení pod „jiný pohlavní styk srovnatelný se souloží“ lze považovat akt masturbace.³² Judikatura Nejvyššího soudu se k této otázce staví extenzivně, kdy se v usnesení ze dne 11. 4. 2012, sp. zn. 3 Tdo 182/2012 vyslovil takto: „*Spadají sem na jedné straně případy, kdy pohlavní orgán muže místo spojení s pohlavním orgánem ženy je zasouván do jiných částí těla ženy, např. do úst, konečníku či podpaží, vkládán ženě do ruky za účelem tření apod., a na druhé straně případy, kdy s pohlavním orgánem ženy jsou místo pohlavního orgánu muže spojovány jiné části těla, např. ústa, jazyk či zasouvané prsty, nebo kdy pachatel do pohlavního orgánu ženy zasouvá nějaký*

²⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 709

²⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1836-1837

³⁰ JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 626

³¹ FREMR, R. § 185 Znásilnění. In: DRAŠTÍK, A., R. FREMR, T. DURDÍK, M. RŮŽIČKA a A. SOTOLÁŘ. *Trestní zákoník. Komentář*. I. díl (§1 až 232), s. 1011

³² JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 627

předmět.³³

Násilí, pohrůžka násilí, pohrůžka jiné těžké újmy, zneužití bezbrannosti

Soudní judikatura pojem násilí ve smyslu § 185 odst. 1 alinea 1 definuje jako „použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu znásilňované osoby a dosažení pohlavního styku proti její vůli.“³⁴ Násilí přitom může mít jak formu *vis absoluta*, tak *vis compulsiva*. Trestní zákoník ve výkladových ustanovení vymezuje v ustanovení § 119 situaci, kdy je trestný čin spáchán násilím, a to tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem (kupříkladu pachatel nasype oběti do nápoje rozdrčenou tabletu s uspávacími účinky).³⁵

Pohrůzkou násilí rozumíme takovou pohrůžku, která je bezprostředního charakteru, ale i pohrůžku násilí, které nemá být vykonáno ihned, nýbrž v bližší či vzdálenější budoucnosti. Judikatura dovodila, že se musí jednat o takovou pohrůžku násilí, z níž by bylo patrné, že násilí bude použito, nepodrobí-li se oběť vůli násilníka.³⁶

Pohrůzkou jiné těžké újmy se rozumí ostatní prostředky donucení než násilí či pohrůžka násilí, přičemž se zde může jednat o újmu majetkovou i nemajetkovou. Pod pohrůzkou majetkové újmy si lze představit pohrůžku snížení mzdy či vypovězení nájemní smlouvy k bytu. Charakter nemajetkové újmy lze spatřovat například v poškození postavení či statusu oběti ve společnosti či v rodinném životě.³⁷

Judikatura vymezila pojem bezbrannosti ve smyslu ustanovení § 185 trestního zákoníku jako „takový stav oběti, ve kterém není vzhledem k okolnostem schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem, popřípadě ve kterém není schopna klást odpor jeho jednání.“ Pojem bezbrannosti je v souvislosti s trestným činem znásilnění brán v nejširším smyslu. Rozlišujeme bezbrannost celkovou (absolutní), kdy oběť není schopna vnímat situaci, ve které se nachází, například v důsledku mdlob či

³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2012, sp. zn. 3 Tdo 182/2012

³⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1837

³⁵ FREMR, R. § 185 Znásilnění. In: DRAŠTÍK, A., R. FREMR, T. DURDÍK, M. RŮŽIČKA a A. SOTOLÁŘ. *Trestní zákoník. Komentář*. I. díl (§1 až 232), s. 1010

³⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1837

³⁷ FREMR, R. § 185 Znásilnění. In: DRAŠTÍK, A., R. FREMR, T. DURDÍK, M. RŮŽIČKA a A. SOTOLÁŘ. *Trestní zákoník. Komentář*. I. díl (§1 až 232), s. 1010-1011

pod vlivem drog. Tím je oběť zbavena schopnosti (vy)hodnotit situaci, ve které se nachází. Dalším typem bezbrannosti je psychická, při které oběť není s to porozumět tomu, co se po ní vyžaduje a chápat důsledky jednání pachatele. Tyto osoby vnímají svět kolem sebe, nicméně v důsledku například duševní choroby nejsou schopny nastalou situaci a důsledky s ní spojené adekvátně hodnotit a reagovat na ni.³⁸ Důležité je od sebe odlišovat zneužití bezbrannosti a uvedení do stavu bezbrannosti podle ustanovení § 119 trestního zákoníku, které je považováno za násilí.³⁹

V současné době probíhají v odborné i laické veřejnosti četné diskuse, zda není na místě redefinovat trestný čin znásilnění rozšířením skutkové podstaty o absenci souhlasu. Příznivci této změny odkazují na zahraniční právní úpravy, kterými by se český trestní zákoník měl inspirovat.⁴⁰ Mám za to, že nynější právní úprava trestného činu znásilnění je ošetřena dostatečným způsobem a mezery, které by mohla překlenout podmínka udělení souhlasu, neobsahuje. Právní úprava by dle mého názoru měla být obecného rázu a neobsahovat přílišné kazuistiky. Kromě toho by to některé vysoce inteligentní pachatele trestného činu znásilnění mohlo vést k tomu, že by si takovýto souhlas lstivě opatřili a nacházeli by se ve výhodnější důkazní situaci nežli dnes. Domnívám se, že by to rovněž mohlo vést k prodloužení vyšetřování, neboť by se musela zkoumat další okolnost, což by mohlo mít nepříjemné následky pro oběti znásilnění. Ostatně judikatura Nejvyššího soudu již dovodila, že „pro naplnění znaku násilí (nebo pohrůžky násilí nebo pohrůžky jiné těžké újmy) ovšem není nezbytné, aby poškozená osoba kladla zřejmý fyzický odpor, jelikož postačí, že pachateli musela být zjevná nevole poškozené osoby s jeho jednáním.“⁴¹ Závěrem z výše uvedených důvodů usuzuji, že současná právní úprava společně s judikaturou je dostačující.

1.3. Komparace právní úpravy

³⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1839

³⁹ JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 626

⁴⁰ Advokátní deník. *Jaké jsou přínosy a rizika redefinice znásilnění založené na souhlasu* [online]. 18. 1. 2023 [cit. 2023-02-12] Dostupné z <https://advokatnidenik.cz/2023/01/18/jake-prinosy-a-rizika-muze-prinest-redefinice-znasilneni-zalozene-na-souhlasu/>

⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 12., sp. zn. 3 Tdo 1498/2017

V této podkapitole bych ráda popsala a srovnala právní úpravu trestného činu znásilnění na sousedním Slovensku z důvodu dlouholeté společné historie, jazykových a kulturních podobností. Proto může být překvapením, že Slovensko pojímá trestný čin znásilnění v některých aspektech odlišně. Znásilnění je ve slovenském zákoně č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, definováno takto:

§ 199

Znásilnenie

(1) Kto násilím alebo hrozbou bezprostredného násilia donúti ženu k súložiu alebo kto na taký čin zneužije jej bezbrannosť, potrestá sa odňatím slobody na päť rokov až desať rokov.

(2) Odňatím slobody na sedem rokov až pätnásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) závažnejším spôsobom konania,

b) na chránenej osobe,

c) z osobitného motívu, alebo

d) na žene vo výkone väzby alebo vo výkone trestu odňatia slobody.

(3) Odňatím slobody na pätnásť rokov až dvadsať rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví.

(4) Odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a spôsobí ním smrť, alebo

b) za krízovej situácie.

Z výše uvedeného ustanovení vyplývá, že slovenská právní úprava vykládá znásilnění úžeji nežli ta česká. Především je možné podle odstavce prvního ustanovení § 199 trestného zákona donutit toliko ženu a jen k souložiu, zatímco česká právní úprava zvolila neutrální termín „jiný“ a neuvádí pouze soulož. Slovenská právní úprava ovšem nezapomíná na muže v ustanovení § 200 trestného zákona, které se věnuje trestnému činu sexuálního násilí, kterým pachatel donutí jiného k orálnímu styku, análnímu styku anebo k jiným sexuálním praktikám, přičemž rovněž pracuje s pojmem „zneužití

bezbrannosti“. Základní skutkové podstaty obou trestných činů jsou stejně přísně sankcionovány, z tohoto pohledu se domnívám, že je právní úprava vyhovující, přestože k úvaze *de lege ferenda* zcela jistě může být nahrazení „ženy“ za „jiného“ u trestného činu znásilnění, které bych osobně preferovala. Za zmínku rovněž stojí okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, které se částečně překrývají s českou právní úpravou, například pokud je znásilnění vykonáno na ženě ve výkonu vazby či trestu odnětí svobody (na druhé straně je české pojetí širší a zahrnuje dále i kupříkladu výkon zabezpečovací detence či jiné místo, kde je omezována osobní svoboda). Na jiných místech lze naopak shledat odlišnosti týkající se spáchání znásilnění na chráněné osobě, z osobního motivu či za krizové situace. Rovněž slovenská právní úprava nedodává, že příprava je trestná.⁴²

⁴² MENCEROVÁ, I. § 199 Znásilnění. In BURDA, E. a kol. *Trestný zákon: komentár*. 2. díl, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. Beckova edícia komentované zákony, s. 415

2. KRIMINOLOGICKÉ POJETÍ ZNÁSILNĚNÍ

2.1. Vymezení kriminologie

Termín „kriminologie“ pochází z latiny a řečtiny, a to z latinského slova „*crimen*“ (zločin) a řeckého slova „*logos*“ (věda). Kriminologii lze vymezit jako nauku o kriminalitě, tedy zločinnosti.⁴³ Novotný definici rozšiřuje o pachatele, oběti a kontrolu kriminality.⁴⁴ Kuchta a Válková popisují kriminologii jako učení o zločinu, tedy kriminalitě. Rozlišují legální pojetí kriminality, u něhož za zločin označujeme pouze to, co je upraveno trestním právem. Širší je pak sociologické pojetí zločinu, které v sobě snoubí i jiné sociálně patologické jevy, než které upravují normy trestního práva, ovšem trestní právo je s nimi nepochybně spjato, neboť je s pácháním trestné činnosti úzce souvisejí, podmiňují ji nebo ji předcházejí (například alkoholismus či prostituce).⁴⁵ Sociologické pojetí může skýtat nevýhodu neurčitosti na rozdíl od juristického pojetí kriminality, které je stanoveno zákonodárcem. Na druhé straně může být nápomocným vodítkem pro zjištění důvodů, které k trestné činnosti vedou. Rovněž může vést k úvahám, která jednání či jevy je nutno kriminalizovat či naopak dekriminalizovat. Gřivna shledává, že nejprínosnější je vycházet z legálního pojetí kriminality, které je vhodně doplněno sociologickým pohledem jakožto účinným korektivem. S názorem a argumenty autora se zcela ztotožňuji a domnívám se, že sociologické pojetí kriminality může v některých případech změkčit příliš tvrdou právní úpravu.⁴⁶

Kriminologii lze členit podle oblasti zájmu a sledovaných hledisek na viktimologii, penologii, klinickou kriminologii, kriminální fenomenologii a kriminální etiologii. Z pohledu trestného činu znásilnění je dle mého názoru klíčová viktimologie a s ní související viktimizace obětí znásilnění. Penologie zabývající se trestními sankcemi je rovněž důležitým hlediskem v souvislosti se znásilněním, zvláště pak úvahy nad trestáním pachatelů soudy a ukládáním podmíněných či nepodmíněných trestů

⁴³ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 21

⁴⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol., *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 15

⁴⁵ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1

⁴⁶ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 22

odnětí svobody.⁴⁷

2.2. Znásilnění z pohledu kriminologie

Trestný čin znásilnění se řadí do tzv. mravnostní kriminality. Mravnostní kriminalita je zvláštním druhem zločinnosti, který je spjat s pohlavním pudem a je charakterizován sexuální potřebou.⁴⁸ Tato oblast kriminality a její regulace je bezesporu klíčová, neboť v různých společnostech a kulturách jsou jiné představy o tom, jaká jednání je nutno trestněprávně postihovat, nebo naopak která lze ve společnosti tolerovat. Trestní právo zde pak hraje nezastupitelnou roli ve vymezení jasných mantinelů a přesně stanovených sankcí při jejich překročení. Na mravnostní kriminalitu se kvůli svému intimnímu charakteru vždy upírala pozornost médií i laické veřejnosti.

Mravnostní kriminalitu lze definovat jako „všechna sexuálně motivovaná jednání, která nejsou společensky tolerovatelná a akceptovatelná“.⁴⁹ Chmelík mravnostní kriminalitu vymezuje jako skupinu trestných činů, pro které je typické protiprávní zasahování do sféry svobodného rozhodování o pohlavním styku, mravního a tělesného vývoje.⁵⁰ Trestné činy spadající pod mravnostní kriminalitu jsou upraveny zejména v Hlavě třetí zvláštní části trestního zákoníku pod názvem „Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti“, ovšem nejen zde.

Trestné činy spadající do mravnostní kriminality lze kategorizovat do dvou skupin, a to na sexuální trestné činy a trestné činy spojené s prostitucí (například trestný čin kuplířství). Do první skupiny spadá právě trestný čin znásilnění, dále například sexuální nátlak, pohlavní zneužití, soulož mezi příbuznými či pornografické trestné činy.⁵¹ V rámci empirického výzkumu anonymizovaných rozsudků jsem se setkala s jedním případem, kdy byl pachatel odsouzen za trestný čin znásilnění, soulož mezi příbuznými, výrobu a jiné nakládání s dětskou pornografií, zneužití dítěte k výrobě pornografie, nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a jinými

⁴⁷ VÁLKOVÁ, H., KUČTA J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3-4

⁴⁸ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 246

⁴⁹ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 246

⁵⁰ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003, s. 15-16

⁵¹ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 246-247

psychotropními látkami a ohrožování výchovy dítěte. Pachatelem byl otec, který se těchto trestných činů dopouštěl na vlastní dceři. Soud mu uložil podmíněný trest odnětí svobody v trvání tří let se zkušební dobou pěti let, peněžité trest v celkové výši 30 000 Kč a propadnutí věci (USB flash disku s dětskou pornografií).⁵² Dle mého názoru měl být pachateli uložen nepodmíněný trest odnětí svobody z důvodu četnosti trestných činů, charakteristice oběti, způsobené újmy a skutečnosti, že k těmto jednáním docházelo v průběhu přibližně tří let. Na druhé straně nebyl před spácháním těchto trestných činů nikdy soudně trestán. Z důvodů výše uvedených bych zvolila přísnější trest.

Statistiky Policie České republiky o vývoji registrované kriminality v roce 2022 ukazují, že v předchozím roce bylo evidováno celkem 3 290 mravnostních trestných činů, což představuje nárůst o 7,9 % (tj. 241 trestných činů). Policie České republiky zdůvodňuje nárůst tohoto druhu kriminality především zvýšeným pohybem osob (možných pachatelů a obětí) v prostoru než v předchozích letech, a to i v nočních hodinách. Souvisí to tedy nejspíše s uvolněním mimořádných opatření během pandemie COVID-19. K nejvyššímu nárůstu těchto trestných činů došlo v Moravskoslezském kraji (o 22 %) a Jihomoravském kraji (o 21,5 %). Na druhé straně oběti již nemají takový strach trestné činy oznamovat. V minulém roce nejvíce narostl počet trestných činů dětské pornografie a zneužití dítěte k ní (780, +153, +24,4 %), znásilnění (880, +107, +13,8 %), pohlavního zneužití (684, +61, +9,8 %), pohlavního zneužití v závislosti (149, +54, +56,8 %) a kuplířství (67, +33, +97,1 %). Naopak nevíce poklesl trestný čin úmyslného ublížení na zdraví nakažlivou lidskou nemocí (38, -102, -72,9 %), což má opět souvislost s pandemií onemocnění COVID-19.⁵³

2.3. Mýty o znásilnění

S trestným činem znásilnění je spojena řada mýtů a stereotypů, a to jak mezi laickou veřejností, tak i v některých případech mezi odborníky či orgány činnými v trestním řízení. Tomu napomáhá vyobrazování obětí znásilnění v médiích s cílem zaujmout co největší množství čtenářů, posluchačů či diváků, a to jak v člancích, reportážích, tak i ve filmech či seriálech. Mýtů o znásilnění je velmi mnoho, níže

⁵² 24 T 52/2021

⁵³ Statistiky Policie ČR. *Vývoj registrované kriminality v roce 2022* [online].[cit. 2023-04-15]. Dostupné z <https://www.policie.cz/clanek/vyvoj-registrovane-kriminality-v-roce-2022.aspx>

uvádím ty nejčastější.

Prvním z velmi rozšířených mýtů je ten, že si za znásilnění oběť může sama a nese určitý podíl viny na tom, že ji pachatel znásilnil. Typickými důvody, proč ji ke znásilnění došlo, je příliš vyzývavé oblečení oběti (například hluboký výstřih či krátká sukně). Mýtus nepočítá s případy znásilnění v chladnějších měsících, kdy je oběť obvykle teple oblečena a ze svého těla mnoho neukazuje. Vyzývavé oblečení navíc může mít v některých případech opačný efekt, kdy na pachatele může taková osoba působit příliš sebejistě, a proto si raději vyhlédne někoho, kdo je oblečen nenápadněji a nebude se třeba tolik bránit.⁵⁴ Co se týče dat získaných v rámci empirického výzkumu, docházelo k většině znásilnění na jaře a v létě, ovšem ani spáchání činu na podzim či v zimě nebylo výjimkou, přičemž nejčastěji se znásilnění událo v měsíci říjnu. Rovněž jsem při studiu trestních spisů nenarazila na explicitně zmíněný důvod vyzývavého oblečení oběti ze strany pachatele. Obžalovaní ovšem poměrně často tvrdili, že určitý sexuální kontakt oběť také chtěla. Tato tvrzení byla nicméně vyvrácena výpověďmi poškozených, svědků, kamerovými záznamy z místa činu či znaleckými posudky. V odborné literatuře se hovoří o tzv. predestinované oběti, kdy někteří odborníci zastávají názor, že určité oběti jsou z psychologického hlediska předurčeny ke znásilnění, například svou konstitucí či osobností, zmiňováno je i ono vyzývavé oblečení, které může pachatel brát jako brát jako souhlas k sexu. Čírtková má za to, že se jedná o naivní představu, zároveň ale doplňuje, že viktimologie sice rozeznává typologii obětí – včetně participující oběti – nelze ovšem dávat rovnítko mezi predestinovanou a participující obětí.⁵⁵ I empirické výzkumy uvádějí, že obětí znásilnění se může stát jakákoli osoba včetně těch opatrných a obezřetných. S tím souvisí i mýtus o slušných a neslušných ženách, podle kterého se znásilnění nemůže stát slušným ženám se spořádaným rodinným životem. Toto konstatování ale neodpovídá realitě, kdy obětí znásilnění bývají například i vdané ženy cestou do práce.⁵⁶ To ostatně potvrzuje i analýza trestních spisů a rozsudků, kterou jsem provedla. Neexistuje šablonovitá představa o charakteristických rysech oběti. Pouze v jednom případě byly obětmi

⁵⁴ Mýty o znásilnění. Bílý kruh bezpečí: *Pomoc obětem trestných činů v ČR* [online]. 2009 [cit. 2023-03-02]. Dostupné z: <http://www.bkb.cz/prevence/myty-o-znasilneni/>

⁵⁵ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 41

⁵⁶ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 42-43

znásilnění prostitutky, které pachatel znásilnil v autě či v jeho blízkosti na odlehlých místech. Jedné oběti vyhrožoval pobodáním nožem, druhé svázal ruce gumou k sedadlu vozidla tak, aby se nemohla bránit.⁵⁷ Mýtus o slušných a neslušných ženách byl tak výzkumem vyvrácen. Považuji za vhodné doplnit, že ani tzv. „neslušné ženy“ (respektive ženy, které společnost nebo její část považuje za neslušné či výstřední) si v žádném případě nezaslouží být znásilněny. Výzkum obsahoval pestrou škálu obětí s různým rodinným životem, zaměstnáním, dosaženým vzděláním, místem a časem napadení a jinými okolnostmi případu.

Dalším častým mýtem je ten, že manžel, partner, kamarád či známý by nebyl schopen znásilnění, a že pachatelem znásilnění je nejčastěji neznámý útočník v potměšlém parku. Statistiky ale ukazují, že více než polovinu znásilnění spáchají osoby známé oběti.⁵⁸ Čírtková shodně označuje tezi, že znásilnění je uskutečňováno formou přepadení, za kognitivní stereotyp. Naopak empiricky ověřeným faktem je, že většina znásilnění probíhá v sociální blízkosti.⁵⁹ Před započítáním výzkumu jsem se domnívala, že i tento mýtus bude spolehlivě vyvrácen, ovšem nestalo se tak. Většina pachatelů se s obětí před napadením neznala, a to jak v rámci trestních spisů, tak v rámci anonymizovaných rozsudků. Naopak při analýze rozsudků na Krajském ředitelství policie hlavního města Prahy, které se specializuje na oběti znásilnění mladší 15 let, se v drtivé většině případů pachatel s obětí znali, velmi často se jednalo o rodinné příslušníky, rodinné přátele či kamarády.

S druhým uvedeným mýtem úzce souvisí další stereotyp, že většina pachatelů znásilnění je ojedinelým patologickým jedincem, který dozajista trpí nějakou formou sexuální deviace, což ovšem nekoresponduje s realitou.⁶⁰ Čírtková i v tomto případě sekunduje, že představa většiny pachatelů znásilnění jakožto psychicky vyšinutých je mylná a duševně choří bytí vůbec nemusejí.⁶¹ Empirické výzkumy dokládají, že pouhá

⁵⁷ 27 T 142/2017

⁵⁸ Znásilnění. Stopznasilneni.cz. *Mýty a fakta* [online]. [cit. 2023-03-01]. Dostupné z <http://stopznasilneni.ecn.cz/cz/znasilneni/myty-a-fakta>

⁵⁹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 189

⁶⁰ Znásilnění. Stopznasilneni.cz. *Mýty a fakta* [online]. [cit. 2023-03-01]. Dostupné z <http://stopznasilneni.ecn.cz/cz/znasilneni/myty-a-fakta>

⁶¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 190

čtvrtina znásilnění je spáchána pachateli, kteří trpí sexuální deviací.⁶² Empirický výzkum tento mýtus vyvrátil. V případě trestních spisů se jednalo o jediný případ patologické sexuální agresivity, při studiu rozsudků jsem narazila na čtyři případy sexuální deviace.

2.4. Typologie znásilnění pohledem kriminologie

Znásilnění lze z pohledu kriminologie vymezit jako „vynucení sexuálního styku proti vůli napadené osoby“. Tento trestný čin se vyznačuje vysokou mírou latence, přičemž se odhaduje, že oběti oznámí pouze jednu desetinu až jednu třetinu všech znásilnění. Tato skutečnost mi byla potvrzena i při návštěvě pražského mravnostního oddělení policie, kdy oznámená znásilnění jsou pouze špičkou ledovce. Barlow vymezuje několik důvodů, které vedou k neoznámení činu. Na znásilnění je nahlíženo jako na intimní, citlivou a soukromou záležitost. Oběti se rovněž bojí možné odplaty pachatele po oznámení činu. Některé oběti nedůvěřují orgánům činným v trestním řízení, že jejich postup ve věci bude korektní a nebudou sekundárně viktimizovány. Dále se některé oběti obávají nedostatku důkazů, které by vedly k usvědčení pachatele. Posledním z uváděných důvodů je ten, že oběť se s činem svěřila jiné osobě než orgánům činným v trestním řízení.⁶³ V rámci empirického výzkumu jsem zjistila, že většina obětí čin nahlásila ihned nebo v rádech hodin či dní. Dle mého názoru je to způsobeno především tím, že většina obětí se s pachatelem neznala. Rovněž mnoho znásilnění se odehrála v exteriéru, kde svědci zavolali policii nebo se policisté nacházeli poblíž a pachatele rovnou dopadli. Oběti v těchto případech cítí větší potřebu věc nahlásit policii a díky neexistujícím vazbám k útočníkům mají větší zájem na jejich potrestání.

Typologii znásilnění je kvůli odlišným okolnostem a průběhům spáchání tohoto činu mnoho, níže proto uvedu jen několik základních. Groth rozlišuje tři hlavní typy znásilnění. Prvním z nich je znásilnění, které bylo spácháno z důvodu potřeby moci (power rape), kdy pachatel je poháněn potřebou moci, kontroly a dominance nad obětí. Druhým je znásilnění z hněvu (anger rape), při kterém dává útočník průchod svému

⁶² Persefona. *Sexuální násilí: Mýty a realita* [online] [cit. 2023-03-11]. Dostupné z <https://www.persefona.cz/myty-a-realita-sexualni-nasili>

⁶³ GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 250

vzteku a frustraci a znásilnění je pro něj jakýsi ventil. Posledním typem je sadistické znásilnění (sadistic rape), kdy násilným sexem způsobujícím utrpení dojde k uspokojení patologické potřeby agresora.⁶⁴ Deming a Eppy rozeznávají tzv. socializované a nesocializované znásilnění. Socializovaný pachatel je obvykle někdo, s kým se oběť zná, znásilnění například předcházela schůzka a konzumace alkoholu. S tímto typem znásilnění je obvykle spojena nižší míra agrese. Naproti tomu ve druhém případě se jedná o agresora, kterého oběť nezná, a kde na rozdíl od prvního typu absentuje svádívá konverzace či dvoření. Naopak je pro tento typ znásilnění charakteristická vyšší míra agrese. Interakce nesocializovaného agresora s obětí může mít trojí podobu. Zprvé může jít o podvodný přístup, kdy pachatel oběť o něco žádá nebo jí naopak s něčím pomáhá. V rámci empirického výzkumu jsem se setkala s případem, kdy se oběti ze zahrady zatoulal pes a procházející muž jej přivedl zpátky. Při předávání psa oběť požádal o sklenici vody, čemuž oběť vyhověla. Muž na ni nepůsobil podezřele a byla mu vděčna za dobrý skutek. V kuchyni se poté pokusil ženu znásilnit. V druhém případě jde o tzv. bleskový přístup, kdy útočník oběť přepadne nečekaně, aniž by předtím proběhla verbální komunikace. Posledním je pak překvapivý přístup, při kterém pachatel zneužije bezbrannosti oběti, například napadne spící oběť. Autoři upřesňují, že na rozdíl od předchozího typu zde není oběť zraněna.⁶⁵

Schneider rozeznává několik typů znásilnění podle motivu a cíle tohoto činu. Prvním typem je agresivní znásilnění (20 %), kdy účelem je oběti přivodit fyzická či psychická zranění. Agresor se často uchýlí k větší míře násilí, přestože již překonal odpor oběti. Průvodním jevem je ponížení oběti, přičemž častým motivem je předchozí odmítnutí, za které se útočník chce pomstít. Druhým typem je znásilnění coby sexuální sebepotvrzení pachatele (50 %), při němž si agresor myslí, že oběť klade odpor jen naoko a ve skutečnosti po znásilnění touží. Útokem si dokazují vlastní maskulinitu a léčí si tím pocit nedostatečnosti. Sadistické znásilnění (5 %) v sobě snoubí agresivní a sexuální motivy, kdy cílem je způsobit bolest a útrapy oběti. V některých případech může vést až k sexuální vraždě. Skupinového znásilnění (5 %) se dopouštějí především mladiství či mladí dospělí. Činem se snaží získat si respekt a uznání svých vrstevníků. Při impulzivním znásilnění (20 %) pachatel využije příležitosti, která se mu naskytla,

⁶⁴ Tamtéž, s. 251-252

⁶⁵ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 411

kdy je zde výrazný prvek spontánnosti, čin není plánován dopředu.⁶⁶

2.5. Pachatel

Podle nynější právní úpravy je pachatelem trestného činu ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.⁶⁷ Pachatelem znásilnění může být muž i žena. Statistická data ovšem ukazují, že tohoto trestného činu se ve většině případů dopouští muži. Potvrzují to data projektu Jak trestáme, kdy mezi léty 2016 až 2022 z celkem 642 znásilnění pouze jedno spáchala žena.⁶⁸ V rámci empirického výzkumu, který jsem provedla analýzou trestních spisů a rozsudků, se všech trestných činů znásilnění dopustili muži. Pokud však mezi pachateli znásilnění figurují i ženy, obvykle se činu dopouštějí ve dvojici či ve skupině. Obvykle ženy nejsou iniciátorkami, nýbrž na činu spíše participují vedle mužského pachatele, který toto jednání vyvolal.⁶⁹ Pokud jde o otázku věku, znásilnění se dopouštějí osoby napříč věkovými skupinami, podle dat projektu Jak trestáme je jich nejvíce mezi 19 a 20 lety, v těsném závěsu pak mezi 18 až 19 lety.⁷⁰ Chmelík rovněž uvádí, že pachateli jsou obvykle osoby mezi 20 až 30 lety, jejich počet se se zvyšujícím věkem snižuje.⁷¹ Naopak pachatelů znásilnění v důchodovém věku je velmi málo, domnívám se, že je to sníženým libidem, menší fyzickou silou a chřadnoucím zdravím. Provedený empirický výzkum pak tyto závěry potvrdil.

Dianiška pachatele znásilnění rozděluje do několika kategorií. Prvním je výhradně sexuální pachatel, který čin páchá za účelem dosažení sexuálního uspokojení a vynaloží tolik síly, kolik je třeba, aby takového uspokojení dosáhl. Druhým je sadistický pachatel, který je označován za nejnebezpečnějšího sexuálního agresora, neboť v některých případech dochází až k sexuální vraždě. Tento pachatel nalézá sexuální uspokojení skrze způsobování bolesti či vyvolávání strachu oběti. Třetím je pachatel

⁶⁶ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol., *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 314-315

⁶⁷ Ustanovení § 22 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

⁶⁸ Aplikace jaktrestame.cz. Jaktrestame.cz [online]. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here

⁶⁹ BLATNÍKOVÁ, Šárka, Petra FARIDOVÁ a Petr ZEMAN. *Znásilnění v ČR - trestné činy a odsouzení pachatelé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z <http://www.ok.cz/iksp/docs/428.pdf>, s. 168

⁷⁰ Aplikace jaktrestame.cz. Jaktrestame.cz [online]. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here

⁷¹ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003, s. 24

síly či kontroly. Jeho motivací je mít nad obětí převahu a je poháněn touhou po pocitu nadvlády nad obětí. Posledním z nich je příležitostný pachatel, který napadá své oběti impulzivně a spontánně, je tzv. situačním pachatelem. Charakteristické je pro něj nízké společenské vědomí.⁷²

Z mého pohledu velmi zajímavým dělením je na deviantní a nedevariantní pachatele. Nejprve je vhodné uvést, že většinu znásilnění páchají muži bez sexuální deviace (respektive novějším pojmenováním parafilie). Ne každá osoba trpící sexuální deviací ji projeví navenek způsobem, který je trestněprávně postihnutelný. Poměrně hodně z nich nikdy žádný sexuální trestný čin nespáchá a své potřeby uspokojují společensky přijatelnějšími způsoby, například masturbací.⁷³ Za sexuální deviaci označujeme „kvalitativní poruchy sexuální motivace (sexuálního pudu)“.⁷⁴ Sexuální deviace (respektive parafilie) se člení na poruchy identity a poruchy sexuální preference.

Mezi poruchy pohlavní identity řadíme transsexualismus, pro který je typická touha žít a být akceptován jako osoba opačného pohlaví. Mnohem frekventovanější jsou ovšem poruchy sexuální preference, kdy se osoba sexuálně vzrušuje a ukojuje odchylnými způsoby (v aktivitě) nebo různými předměty (porucha preference v objektu). Mezi poruchy sexuální preference v aktivitě náleží například exhibicionismus, voyeurství, sadismus, masochismus, sadomasochismus, patologická sexuální agresivita, tušerství a frotérství.⁷⁵ V rámci empirického výzkumu jsem se několikrát setkala s pachateli trpícími patologickou sexuální agresivitou. Jedná se o poruchu sexuální motivace, kdy si pachatel k útoku vybere neznámou ženu, aniž by s ní před tím komunikoval. Tato porucha je často přítomna u mužů s disociálními povahovými rysy. V jedné kauze došlo k vypracování znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví soudní psychiatrie, ve kterém soudní znalec konstatoval, že pachatel trpí sexuální deviací ve smyslu patologické sexuální agresivity. Dále uvedl, že rozpoznáváci

⁷² GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 252

⁷³ Weiss, P. Deviantní a nedevariantní pachatelé sexuálního násilí vůči ženám. In: KOVÁŘ, P. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Maxdorf. Praha, 2008, s. 88

⁷⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol., *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 319

⁷⁵ PAVLOVSKÝ, P., *Soudní psychiatrie pro právníky*, 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2010, s. 67-68

schopnosti pachatele byly zachovány, avšak ovládací schopnosti byly v důsledku zdravotní těžkosti podstatně sníženy. Závěrem bylo doporučeno uložení ochranného léčení sexuologického ústavní formou, přičemž soud mu jej rozsudkem posléze uložil.⁷⁶

Mezi poruchy preference v objektu se řadí fetišismus, pedofilie, nekrofilie, gerontofilie a zoofilie. V rámci studování rozsudků ve věcech obětí mladších 15 let jsem se několikrát setkala s pedofilií, tedy poruchou, při které figuruje jako objekt sexuální aktivity dítě.⁷⁷ Takovýto pachatel může být zaměřen heterosexuálně, homosexuálně či bisexuálně, povětšinou je jím muž. Tito muži preferují děti převážně předpubertální či časně pubertální. Zatímco pachatelé trpící hebefilií jsou zaměřeni na dospívající dívky, které již mají náznaky prsů a pubického ochlupení, efebofilie je preference dospívajících hochů s pubickým ochlupením a schopností ejakulace.⁷⁸ Je nutno odlišovat mezi pedofilií jakožto poruchou sexuální preference v objektu s orientací na nedospělé jedince, a případy, kdy nedospělé subjekty slouží jako náhrada, neboť se pachateli nedaří čin spáchat na dospělé osobě. Pedofilní pachatel je takto orientován povětšinou celoživotně. V některých případech se jedinec stává pedofilně zaměřeným až v pokročilejším (důchodovém) věku, což je vysvětlováno tím, že v této fázi života není schopen realizovat sexuální aktivity s dospělými osobami, které mu slouží jako náhrada. U neagresivního pedofila je přítomna přichylnost k dětem, které ho pozitivně přijímají a mají pocit, že jim pedofilní jedinec rozumí a bere je jako sobě rovné. Velká část pedofilů je schopna utajit a během svého života nedat najevo svou sexuální preferenci či je dokonce schopna žít v partnerském vztahu s dospělou osobou. Pedofilní jedinci se stávají nebezpečnými, pokud je u nich přítomna i psychopatie, mentální retardace či soustavné užívání alkoholu či drog.⁷⁹

V rámci analýzy anonymizovaných rozsudků jsem narazila na případ otce, který znásilňoval vlastní nezletilou dceru, a které v několika případech nabízel marihuanu. Dcera tyto nabídky přijala a marihuanu kouřila, což vyústilo v úzkostné a depresivní stavy. Oběť musela kvůli výraznému negativnímu vlivu na psychiku využít odbornou

⁷⁶ 17 T 5/2019

⁷⁷ PAVLOVSKÝ, P., *Soudní psychiatrie pro právníky*, 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2010, s. 68

⁷⁸ HOFMANOVÁ, J. *Behaviorální analýza. Příručka základního kurzu*. Praha: Policejní prezidium Policie ČR, 2008, s. 28

⁷⁹ PAVLOVSKÝ, P., *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3. Rozšířené a aktualizované vyd. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 175

pomoc a užívat na základě lékařského předpisu psychofarmaka.⁸⁰ Empirický výzkum tak potvrdil výše uvedená teoretická východiska, a to především z hlediska četnosti parafilních pachatelů, kterých opravdu byla menšina oproti těm nedevariantním. Rovněž bych ráda vyzdvihla důležitost znaleckých posudků, díky kterým může dojít k relativně včasné diagnostice a následných erudovaných návrhů potenciální léčby. Tyto postupy jsou významné a potřebné i z hlediska prevence páchaní dalších sexuálních trestných činů. V rámci studovaného trestního spisu a konkrétně znaleckého posudku si pachatel uvědomoval vlastní deviaci a souhlasil s uložením ochranného léčení sexuologického ústavní formou.

Nedevariantní pachatele znásilnění můžeme členit do několika kategorií. Do první skupiny patří sociosexuálně a psychosexuálně nezralí muži, kteří čin páchají z důvodů jako je nedostačující interiorizace sociálních norem sexuálního chování, vysoká hladina sexuálního napětí nebo nedostatečná diferenciací sexuálního objektu. Do druhé kategorie spadají pachatelé s psychopatickou strukturou osobnosti, a které charakterizuje především tendence ihned uskutečnit své pudové impulzy, nezdrženlivost a anetičnost. Dopouštějí se trestné činnosti s určitou mírou agrese. Dalšími pachateli jsou osoby, kteří jednájí na základě nastalé situace, například po konzumaci alkoholu nebo z důvodu dlouhodobé sexuální deprivace. Čtvrtou skupinu tvoří hypersexuální pachatelé, jejichž volní kontrola je snížena, u kterých převládá pudová složka, přičemž znakem jejich trestné činnosti je agresivita. Do předposlední skupiny patří pachatelé, jejichž schopnost racionální kontroly sexuálního chování je snížena, což je zapříčiněno na základě vrozeného či získaného defektu v oblasti rozumových schopností. V této skupině se vyskytují především pachatelé s mentální retardací. V poslední skupině se nacházejí psychotici, u nichž došlo k relapsu duševní choroby, a se kterými se v oblasti sexuální trestné činnosti často nesetkáme.⁸¹ Lze shrnout, že nedevariantní pachatelé tvoří různorodou skupinu osob, které se navzájem liší na základě výše zmíněných hledisek jako je pohlaví, věk, ale i dosažené vzdělání, zaměstnání, rodinný stav, užívání návykových látek či případná recidiva.

2.6. Oběť (viktimologie, viktimizace)

⁸⁰ 24 T 52/2021

⁸¹ WEISS, P. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha: Grada, 2000. Psyché (Grada), s. 14

Za oběť trestného činu se podle ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit. Oběti znásilnění pak zákonodárce řadí do kategorie zvláště zranitelných obětí. Mezi jednu ze základních zásad výše uvedeného zákona patří ta, že každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba považovat za oběť, nevyjde-li najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti. Zákon doplňuje, že pokud jsou zde pochybnosti o tom, zda je daná oběť zvláště zranitelnou, je nutno ji za zvláště zranitelnou považovat.⁸² Behaviorální analýza obětí definuje jako „osobu s určitými fyzickými, psychickými a sociálními vlastnostmi, která se nachází v určitém vztahu k pachateli, hraje výraznou roli v procesu viktimizace, výrazně ovlivňuje chování a jednání pachatele“.⁸³

V podkapitole o pachateli trestného činu znásilnění byl vysloven závěr, že neexistuje jeden univerzální pachatel tohoto činu. To samé lze říci i o obětech znásilnění, které taktéž charakterizuje rozmanitost. Podobně jako u pachatelů se i zde odborná literatura snaží o jejich kategorizaci. Lze zmínit rozdělení na oběti vztahového znásilnění a oběti útočného znásilnění podle (ne)existence předchozího vztahu či známosti mezi pachatelem a obětí. Oběť pak zažívá pocity zmatení a zaskočení z toho, že k takovému činu po předchozím přátelském či alespoň neutrálním vztahu došlo. Pro útočné znásilnění je charakteristický stres a strach z náhlého a překvapivého útoku ze strany neznámé osoby. Častěji se u nich rozvíjí příznaky podobné posttraumatické stresové poruše.⁸⁴ Přestože oběťmi znásilnění jsou převážně ženy, udává se, že muži představují sedm až deset procent obětí znásilnění, přičemž sexuální orientace zde nehraje roli.⁸⁵ Zahraniční výzkumy hovoří o tom, že větší riziko znásilnění nesou ženy mladé, svobodné a chudé. Naopak útoky na novorozence či osoby v důchodovém věku jsou ojedinělé.⁸⁶

⁸² Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

⁸³ HOFMANOVÁ, J. *Behaviorální analýza. Příručka základního kurzu*. Praha: Policejní prezidium Policie ČR, 2008, s. 31

⁸⁴ ČÍRTKOVÁ, L. Oběti sexuálního násilí. In: KOVÁŘ, P. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Maxdorf. Praha, 2008, s. 62

⁸⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 341

⁸⁶ KARMEN, A. *Crime victims: an introduction to victimology*. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing, 1984, s. 106

V podkapitole o obětech znásilnění by nemělo chybět vymezení viktimologie jako nauky o obětech trestných činů. Na základě vědeckých poznatků analyzuje oběti trestných činů, zvláště se věnuje změnám v chování a prožívání obětí po činu. Zkoumá, jakou roli sehrává oběť v otázce motivace útočníka a jak se „spolupodílí“ v rámci interakce s pachatelem. Tím se v žádném případě nesvádí vina na oběť, ani se tím nerozumí snaha „odbřemnit“ pachatele a jeho čin omlouvat. Naopak se viktimologie tímto snaží získat dostatečné poznatky o tom, jak se co nejúčinněji vyvarovat tomu, aby se daná osoba obětí vůbec stala a snížit možné riziko na minimum. Těmito poznatky se rozumí například výčet viktimogenních situací, tj. míst a časových okamžiků, ve kterých roste riziko útoku.⁸⁷ Viktimologie je považována za součást kriminologie, přičemž poznatky z viktimologických výzkumů a studií mají velký význam v oblasti prevence kriminality. Širší pojetí avšak uznává viktimologii jako samostatnou vědu s interdisciplinárním charakterem, která zkoumá i oběti válek, oběti pronásledování z rasových důvodů či oběti přírodních katastrof. Gřivna doplňuje, že jakkoli je existence obou pojetí vedle sebe možná, přednost dává užšímu vymezení viktimologie.⁸⁸ S tímto názorem souzním, aniž bych tím jakkoli chtěla umenšovat nepopíratelný význam nauky o obětech trestných činů. Domnívám se, že záběr zkoumaných skutečností by pak byl příliš široký z důvodu značných rozdílů mezi oběťmi trestných činů a například živelních pohrom.

S problematikou obětí úzce souvisí pojem viktimnosti. Viktimností rozumíme „stupeň pravděpodobného rizika, že se jednotlivec nebo určitá sociální skupina stane obětí trestného činu.“⁸⁹ K tomu slouží tzv. previktimní faktory, tedy okolnosti, jejichž vlivem se zvyšuje pravděpodobnost, že určitá osoba bude obětí znásilnění. Příslušné výzkumy a studie se v současné době zaměřují na velmi ohrožené skupiny žen, například na prostitutky či drogově závislé ženy. Výsledky těchto šetření slouží k utváření programů prevence. Odborníci přestávají pracovat s mýtem tzv. predestinované oběti, nýbrž se zaměřují na otázku zranitelnosti.⁹⁰ Mezi previktimní faktory Novotný řadí například věk, profesi, některé psychické vlastnosti či příslušnost

⁸⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, st. 106-107

⁸⁸ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 112-113

⁸⁹ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 158

⁹⁰ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 183-185

k minoritám.⁹¹

Viktimizace je dalším klíčovým pojmem, který lze definovat jako „proces, v jehož rámci se z potenciální oběti stává oběť reálná“.⁹² Novotný uvádí, že v rámci zkoumání viktimizace je nutné se zaměřit i na otázku chování oběti s tím, že oběť má značný vliv na charakter a intenzitu útoku, respektive vzniklé újmy. Oběť se tak může dopouštět různých provokací, které vyvolají nebo vystupňují jednání pachatele, jako příklad je uváděno flirtování nebo posměch ze strany ženy.⁹³ S těmito poznatky nekorespondují závěry z empirického výzkumu studia spisů a rozsudků. Žádná z obětí se pachateli nevysmívala, navíc většina znásilnění se odehrála mezi osobami bez předchozí známosti, které žádný flirt nepředcházel. Naopak několik žen zachovalo klidnou hlavu a předstíraly, že s pohlavním stykem souhlasí, ale že mají jako podmínku použití kondomu nebo rezervaci hotelového pokoje. Agresivita pachatele se tím snížila a ženám se podařilo dostat na více zalidněná místa, kde se jim posléze dostalo pomoci. Jiné ženy začaly okamžitě volat o pomoc, což přitáhlo pozornost osob žijících nedaleko místa činu, které vyhlédly z okna a okamžitě zavolaly policii. Většina obětí kladla odpor, ať již to byl odpor fyzický nebo verbální. Jiná žena se snažila pachatele uchlácholit tím, že by mohla být jeho babičkou, a tím jej od činu odradit. Dalším důležitým faktorem viktimizace je vztah mezi pachatelem a obětí trestného činu. Předchozí známost může pachateli usnadňovat přístup k oběti či naplánování místa a času útoku. Výzkumy ukazují, že většina obětí znásilnění se se svým pachatelem již znala. Onen neznámý útočník z parku je toliko velmi rozšířených mýtem. Empirická fakta hovoří o sociální blízkosti.⁹⁴ Projekt Stop znásilnění upřesňuje, že více než 50 % případů znásilnění proběhne mezi navzájem cizími osobami.⁹⁵

Viktimizaci lze rovněž chápat jako proces či děj, který sestává z poškozování a způsobování újmy, a tím se fakticky daná osoba dostává do pozice oběti trestného

⁹¹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol., *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 153

⁹² VÁLKOVÁ, H., KUČTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 159

⁹³ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol., *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 154-155

⁹⁴ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 43

⁹⁵ Znásilnění. Stopznasilneni.cz. *Mýty a fakta* [online]. [cit. 2023-03-01]. Dostupné z <http://stopznasilneni.ecn.cz/cz/znasilneni/myty-a-fakta>

činu.⁹⁶ Viktimizace se dělí na primární a sekundární, kdy k té primární dochází při spáchání trestného činu nebo po ní jakožto přímý důsledek jednání agresora. Naproti tomu sekundární viktimizace nastává s časovým odstupem po spáchání trestného činu a jejím původcem bývá sociální okolí oběti nebo nevhodný či traumatizující přístup orgánů činných v trestním řízení.⁹⁷ V odborné literatuře se dále hovoří i o tzv. terciální viktimizaci, kdy oběť není schopna se vyrovnat s traumatizující událostí, která se jí stala, přestože objektivně náprava či uzdravení již nastaly. Typickým projevem je neschopnost oběti opětovného zařazení do pracovního procesu či výrazná změna životního stylu.⁹⁸ Sekundární viktimizaci provází mnoho projevů, například bagatelizování způsobené újmy, zvláště té psychické.⁹⁹ Někteří lidé se domnívají, že o znásilnění vlastně nejde, pokud oběti nebyla způsobena závažná fyzická újma. Většina obětí v rámci empirického výzkumu utrpěla spíše lehčí fyzická poranění typu oděrek, modřin nebo natržení oblečení, což ale nikterak neumenšuje prožité trauma obětí. Mnoho z nich vypovědělo, že se bojí chodit samy ven, zvláště v nočních hodinách, že se jim hůře spí či se snadno polekají.

Dalším projevem sekundární viktimizace je očerňování oběti, které se snaží v oběti vzbudit pocit viny a toho, že si za znásilnění může sama. Okolí oběti vyčítá její životní styl, konzumaci alkoholu, příliš vyzývavý či výrazný zevnějšek, chování či minulost. Tyto aspekty jsou v rámci trestního řízení často používány v její neprospěch. Z provedeného výzkumu mohu vyzdvihnout případ prostitutek, které se staly obětí znásilnění. Obhajoba často poukazovala na jejich pochybnou pověst, zatímco pachatele vyzdvihoval jako ctihodného a bezúhonného občana. Avšak soud těmto námitkám důvodnost nepřiznal, obě poškozené byly v průběhu řízení několikrát vyslechnuty, jejich výpovědi se i po značném časovém odstavu shodovaly a neobjevovaly se v nich rozpory. Soud v rozsudku dále uvedl, že „v rámci objektivit je třeba uvést, že škodlivost a závažnost jeho jednání do jisté míry snižuje skutečnost, že se tak stalo (při plném respektu k absolutní nepřijatelnosti takového chování) vůči ženám, jejichž činnost – provozování prostituce – je do jisté míry s rizikem určitého fyzického útoku bohužel spojena. Jinak, a ještě mnohem kritičtěji, by totiž bylo nutno posoudit toto

⁹⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, s. 110

⁹⁷ HOFMANOVÁ, J. *Behaviorální analýza. Příručka základního kurzu*. Praha: Policejní prezidium Policie ČR, 2008, s. 31

⁹⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, s. 111

⁹⁹ ČÍRTKOVÁ, L., *Viktimologie pro forenzní praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2014, s. 65

jednání, pokud by se jej dopustil na mladých dívkách, jejichž způsob života je zcela odlišný a nikoli tak kontroverzní jako v případě žen, které mají prostituci jako výdělečnou činnost.“¹⁰⁰.

¹⁰⁰ 27 T 142/2017

3. KRIMINALISTICKÁ CHARAKTERISTIKA ZNÁSILNĚNÍ

3.1. Kriminalistika a kriminalistická charakteristika trestného činu

Odborná literatura obsahuje mnoho definic kriminalistiky, přičemž na žádné z nich nepanuje všeobecný konsensus. Starší Grossova definice mluví o nauce o reáliích trestního práva, která je ovšem poněkud strohá a vágní. Recentní definice se snaží o podrobnější vymezení již z toho důvodu, že laická veřejnost občas zaměňuje kriminalistiku s jinými příbuznými obory, jakými jsou například kriminologie či trestní právo. Důležité pro vymezení kriminalistiky je stanovit, jaké objekty tato vědní disciplína zkoumá. Ty můžeme členit do tří kategorií. První je skutek trestného činu a osoba pachatele. Druhým objektem kriminalistiky jsou stopy trestného činu a nositelé stop. Posledním objektem rozumíme činnost policie, orgánů činných v trestním řízení, odborníků a znalců v rámci odhalování a vyšetřování trestných činů a zkoumání stop. Tyto objekty kriminalistika nezkoumá z hlediska všech jejich vlastností, nýbrž jen těch majících význam z pohledu odhalování a vyšetřování trestných činů.¹⁰¹ Předmětem kriminalistiky jsou pak dva okruhy zákonitostí, a to zákonitosti vymezující vznik, trvání a zánik stop a ostatních významných poznatků o spáchaných trestných činech, a dále zákonitosti vyhledávání, shromažďování a zkoumání stop a ostatních významných poznatků o spáchaných trestných činech z pohledu kriminalistiky. Pro kriminalistiku má velký význam pojem stopa, kterou rozumíme následek trestného činu a změnu objektivní reality, která zde existuje i po dokonání trestného činu a umožňuje odhalení a objasnění trestného činu. Pokud bychom se pokusili o stručnější a jednodušší definici, lze uvést, že kriminalistika je věda o poznávání trestných činů.¹⁰²

Porada dodává, že kriminalistika je interdisciplinární obor a má velmi blízko k právu (především k trestnímu právu), kriminologii a soudnímu lékařství. Kriminalistiku pak definuje jako samostatnou vědní disciplínu zkoumající vznik, vyhledávání a zánik kriminalistických stop, jiných soudních důkazů a kriminalisticky relevantních poznatků, a v návaznosti na to vypracovává metody a postupy umožňující

¹⁰¹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 3

¹⁰² Tamtéž, s. 4

poznání informací významných z pohledu kriminalistiky.¹⁰³

Kriminalistika se zabývá jen vybranými znaky trestného činu, a to těmi, které jsou kriminalisticky významné. Kriminalistická charakteristika trestného činu je pak souborem takovýchto znaků. Lze ji definovat jako „popis kriminalisticky relevantních vlastností trestného činu, tj. takových vlastností, které ovlivňují proces tvorby stop a proces poznání trestného činu.“¹⁰⁴ Komponenty kriminalistické charakteristiky trestného činu pak jsou způsob páchání trestného činu, kriminální situace, osobnostní rysy pachatele, osobnostní rysy oběti a motiv činu. Dále se budu věnovat především kriminální situaci a typickým způsobům páchání trestného činu znásilnění, neboť pachatele a jejich oběti jsem popsala v předešlé kapitole o kriminologii.

3.2. Kriminální situace

Kriminální situací se rozumí „souhrn vnějšího prostředí a podmínek, za nichž je spáchán trestný čin.“ Kriminální situace má vliv nejen na průběh trestného činu, nýbrž i na proces vzniku stop.¹⁰⁵ Mezi jednotlivé komponenty kriminální situace patří zejména demografické a topografické podmínky místa činu, fyzikální, chemické a biologické vlastnosti místa činu a předmětů, na nichž jsou zanechány stopy, čas páchání trestného činu a v neposlední řadě meteorologické podmínky.

Demografické a topografické podmínky tvoří například charakter a hustota osídlení, frekvence pohybu osob na místě činu či hustota dopravní sítě.¹⁰⁶ Domnívám se, že k trestnému činu znásilnění ve většině případů dochází v interiérech, například v bytech, ubytovnách, v rodinných domech či chatách, zatímco znásilnění spáchané venku bude spíše marginální. Souvisí to i s většinovým předchozím vztahem mezi pachatelem a jeho obětí. Interiéry rovněž poskytují větší jistotu soukromí než veřejná prostranství. Z empirického výzkumu trestních spisů a rozsudků vyplynulo, že skutečně většina znásilnění se odehrála uvnitř. Kromě výše zmíněných míst se jednalo i o chodby bytových domů, prodejny, dámskou toaletu, kancelář, noční klub, pokoj a recepci hostelu či podzemní garáže. Pokud bylo znásilnění spáchané venku, jednalo se především o ulice, parky, náměstí, lesík či okolí železničního viaduktu. V těchto

¹⁰³ PORADA, V. a kol., *Kriminalistika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 11-12

¹⁰⁴ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 29

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 50

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 51

případech byla zjevná snaha pachatele přepadnout oběť na místě, kde se nebude vyskytovat příliš mnoho jiných osob. V takových případech mohou při vyšetřování pomoci zajištěné stopy či kamerové záznamy, pokud jsou k dispozici. Naopak pravděpodobnost očitých svědků se snižuje. Většina znásilnění se udála ve městě, což pachatelům poskytuje určitou anonymitu a možná i větší lhostejnost kolemjdoucích. Domnívám se, že kdyby se znásilnění odehrálo na vesnici, tak by případný svědek nejspíše šel oběti pomoci, neboť je pravděpodobné, že se navzájem znají. Na druhé straně je na vesnici více míst, kde pachatel nemusí být při činu vyrušen.

Charakter místa činu má pro vyšetřování dozajista velký význam. V rámci vyšetřování je jistě klíčové zjistit příchodovou a odchodovou trasu pachatele, kde na svou oběť číhal či kde se po činu skrýval. Vlastnosti předmětů mají vliv na povahu zanechaných stop.¹⁰⁷ Je přitom vhodné se zaměřit na širší okolí místa činu, nejen na jeho ohnisko, přestože tam se bude stop nacházet nejvíce. Když to vztáhneme na problematiku znásilnění, může se stát, že se pachatel po činu zbaví kondomu až v určité vzdálenosti od místa činu s cílem, aby nebyl odhalen. U tohoto trestného činu mají podle mého názoru velký význam biologické stopy, které je třeba včas a šetrně zajistit, aby nedošlo k jejich znehodnocení. Dalším důležitým faktorem je čas spáchání trestného činu. V rámci empirického výzkumu jsem zjistila, že většina znásilnění se odehrála ve večerních, nočních či ranních brzkých hodinách. Tato skutečnost poskytuje pachateli možnost činu spáchat bez svědků, případně mu zajišťuje horší viditelnost, tudíž by jej případný svědek nebo i samotná oběť (záleží na konkrétních okolnostech spáchání činu) nemuseli poznat. Pokud by se svědek či přítomní policisté pokusili pachatele dopadnout, v nočních hodinách se jistě hůře orientuje v prostoru a pachateli tyto okolnosti mohou usnadnit útěk z místa činu. Povětrnostní podmínky mají velký význam z hlediska vzniku, změny či zániku stop. Některé stopy mohou vzniknout jen za specifických meteorologických podmínek, například stopy v bahně či ve sněhu. Na druhé straně déšť může stopy znehodnotit či zničit.¹⁰⁸

3.3. Typické způsoby páčání znásilnění

¹⁰⁷ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 51

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 53

Způsoby páchaní sexuálních trestných činů, tedy i znásilnění, lze klasifikovat například na základě věku pachatele a oběti (předmětu útoku). Právě toto hledisko nám umožňuje členit typické způsoby páchaní znásilnění do několika skupin, a to znásilnění páchané mezi dospělými, mezi dospívající mládeží a na mládeži.¹⁰⁹

3.3.1. Trestný čin znásilnění páchaný mezi dospělými

V této kategorii nalezneme trestné činy znásilnění, jejichž pachatel a i oběť jsou osobami staršími 15 let. Mezi charakteristické znaky tohoto způsobu páchaní znásilnění patří násilí, hrozba bezprostředního násilí nebo uvedení oběti do stavu bezbrannosti (například na základě konzumace alkoholu) a využití takového stavu. Rozlišujeme případy existence určitého vztahu mezi pachatelem a obětí, kdy útočníkem může být například partner, kolega, kamarád či rodinný příslušník.¹¹⁰ Jak jsem již nastínila výše, tento stav zpravidla usnadňuje pachateli čin spáchat tím, že ví, kde se oběť nachází nebo bude nacházet či jaká hodina bude pro útok ideální. Rovněž dokáže mnohem snáze odhadnout reakci oběti a její případnou snahu o odpor.

Pro oběť je naopak oznámení znásilnění spáchaného někým blízkým většinou mnohem těžší, než je tomu u anonymního agresora. Oběť tím riskuje možný rozvrat v rodině, pracovním kolektivu či okruhu kamarádů. Její okolí se může snadněji dopustit sekundární viktimizace, neboť část může stát na straně pachatele a zpochybňovat, že ke znásilnění vůbec došlo. V rámci empirického výzkumu jsem analyzovala případ, ve kterém muž znásilnil ženu, která přespávala u své kamarádky. V danou chvíli všichni spali na gauči, přičemž přítelkyně pachatele tvrdě spala a čin nezaznamenala. Při své výpovědi se zastala přítele a tvrdila, že si kamarádka vše vymyslela. Oběť je prý známá tím, že si často vymýšlí, přibarvuje události, na sociální síti přidává vyzývavé fotografie, a tudíž je nevěrohodná. Po odsouzení pachatele došlo k obratu a kamarádka s ním vztah ukončila, avšak kamarádství se do původních kolejí již nevrátilo.¹¹¹

Další variantou je situace, kdy zde existuje povrchní vztah či známost mezi pachatelem a obětí. Může jít o případy nabídky svezení automobilem nebo jiný druh

¹⁰⁹ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 76

¹¹⁰ Tamtéž, s. 77

¹¹¹ 14 T 11/2022

pomoci.¹¹² Oběť je většinou za nabídnutou pomoc vděčná a může být méně ostražitá, neboť se domnívá, že takto milý člověk by jí neublížil. I s tímto scénářem jsem se v rámci výzkumu setkala. Oběť popíjela alkoholické nápoje v baru s pachatelem, odkud odešli spolu. V okamžiku, kdy značně podnapilá oběť nesouhlasila s tím, kam chtěl jít pachatel, si ji přehodil přes rameno a proti její vůli, kdy jej kopala a říkala mu, aby ji nechal a pustil, oběť odnesl do nedalekého křoví, kde ji znásilnil. Kvůli konzumaci alkoholu pak oběť usnula, čehož agresor využil a vzal si její osobní věci.¹¹³

Poslední variantou jsou případy neznámých pachatelů, kteří vyhledávají osamělé ženy na místech, kde by se jim nedostalo včasné pomoci. Tyto osoby se navzájem neznají a je zde častá přítomnost zvýšené agresivity nebo hrozby použití zbraně.¹¹⁴ Těchto případů bylo v rámci mého výzkumu nejvíce. Mezi typická místa činu patřily potměšelé či přímo noční ulice, parky, náměstí či prostory metra. Jeden případ se odehrál v prostoru podzemních garáží, kde pachatel přinutil svou oběť k souloži tak, že ji chytil a natlačil do rohu, čemuž se bránila. Posléze útočník vytáhl nůž a řekl oběti, že pokud bude křičet, tak zavolá automobil a ona bude dělat jeho lehkou děvku a že ji zabije.¹¹⁵ V jiné kauze pachatel přistoupil zezadu k oběti, chytil ji pevně zezadu oběma rukama a pokusil se ji odtáhnout do křoví. Oběť se chytila plotu, avšak pachatel ji odtrhl a stáhl na zem, kde ji přilehl, aby se nemohla hýbat. Oběť se bránila a křičela o pomoc, a protože byl pachatel vyrušen, svého jednání zanechal a z místa odešel, čímž mu bylo zabráněno v dalším jednání směřujícím k uskutečnění pohlavního styku.¹¹⁶

3.3.2. Trestný čin znásilnění páchaný na dětech a mladistvých

Do této skupiny spadají trestné činy znásilnění, u nichž pachatel a oběť nepřekročili věk 16 let. Můžeme zde najít i určité podobnosti způsobu páchaní znásilnění mezi dospělými osobami. Na druhé straně zde máme specifika, která spočívají například v absenci násilí, kdy k pohlavnímu styku dochází na základě vzájemné dohody. Pachatel a oběť se důvěrně znají a chovají k sobě city. Výjimkou

¹¹² KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 77

¹¹³ 6 T 64/2021

¹¹⁴ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 77

¹¹⁵ 6 T 35/2021

¹¹⁶ 27 T 42/2014

není ani konzumace alkoholu. Příkladem může být situace, kdy několik osob ve věku mezi 13 a 15 lety uspořádají v bytě večírek, kde pak dojde k pohlavnímu styku. V rámci této skupiny může dále dojít k situaci, kdy se předčasně vyspělá dívka zamiluje do staršího kamaráda, a mezi nimiž nakonec dojde k pohlavnímu styku.¹¹⁷

3.3.3. Trestný čin znásilnění páchaný na mládeži

V této kategorii trestného činu znásilnění nalezneme ty činy, u nichž je pachatel osobou starší 16 let a oběť je mladší 15 let. V těchto situacích jsou přítomny znaky typické pro znásilnění páchané mezi dospělými osobami, například násilí, hrozba násilí či přivedení oběti do stavu bezbrannosti. Zvláštnostmi jsou zde autoritativní pozice agresora, závislost oběti na pachateli, ukazování pornografie a získání důvěry obětí k dospělým pachatelům. Kriminalistická praxe rozeznává několik způsobů páchaní tohoto činu. Prvním je případ, kdy je zde existence určitého vztahu mezi pachatelem a obětí. Může se jednat například o rodiče, strýčka nebo vychovatele. Pachatel – například vychovatel – zneužije svého autoritativního postavení a vynutí si pohlavní styk na oběti, která má pocit, že jej nesmí odmítnout či zklamat. Pokud oběť k pohlavnímu styku svolit nechce, obvykle postačí, pokud pachatel své přání detailněji vysvětlí s tím, že se jí to bude líbit, nebo ji k pohlavnímu styku donutí hrozbou trestu.¹¹⁸ Při studiu rozsudků jsem se setkala s kauzou, kdy dědeček znásilňoval svou vnučku, k čemuž často využíval různé dětské hry. Vnučka svého dědečka vždy milovala a nechtěla jej zklamat. V sedmi letech navíc vůbec nechápala, o jakou aktivitu ve své podstatě jde, co tím dědeček sleduje, zda je to aktivita přirozená, zda nevyplývá z přirozené lásky dědečka k ní a z jeho snahy ji vzdělávat. Oběť je nyní v pubertálním věku a musí být psychiatricky léčena a medikována.¹¹⁹ Dále jsem narazila na případy rodinných přátel, kteří hlídali jejich děti. Kromě znásilnění jim navíc ukazovali pornografii na mobilním telefonu či počítači.

Dále může ke znásilnění dojít v případech, kdy si pachatel získá důvěru oběti prostřednictvím dárků, odvede ji na například k sobě domů, kde oběť znásilní. Většinou se tak děje bez použití agrese za pomoci nejrůznějších dětských her. S podobným

¹¹⁷ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 77-78

¹¹⁸ Tamtéž, s. 78

¹¹⁹ I T 1/2020

případem jsem se v rámci výzkumu nesetkala. Stejně tak jsem v rámci analýzy nenarazila na případy, kdy pachatel zneužije naivity a důvěry oběti tím, že ji požádá o pomoc. Po vylákání na příhodné místo oběť zneužije, přičemž se nezdráhá použít násilí, pokud oběť vyvine odpor. Jiná situace vykresluje pachatele, který si vybuduje důvěru k obětem za pomoci poskytování cukrovinek či peněz. Často si je zve jak jednotlivě, tak i ve skupinách do místa svého bydliště, kde jim po nějaké době ukazuje například pornografii, povídá si s nimi o sexu a nakonec je i donutí k pohlavnímu styku. Domnívám se, že tyto případy nebudou tolik časté. Žádný ze studovaných rozsudků neobsahoval podobný skutkový děj. Poslední skupinou případů je situace, při které se pachatel ani nesnaží se s obětí blíže seznámit nebo získat její důvěru. Útok je náhlý a často proběhne za použití velké agrese.¹²⁰

¹²⁰ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 78-79

4. METODIKA VYŠETŘOVÁNÍ TRESTNÉHO ČINU ZNÁSILNĚNÍ

4.1. Typické vyšetřovací situace

Vyšetřovací situaci lze definovat jako „faktický stav vyšetřování v určitém okamžiku, kdy je třeba rozhodovat o dalším postupu vyšetřování. Popisem vyšetřovací situace se vystihuje jednak obsah a rozsah kriminalisticky relevantních informací, které jsou v daném okamžiku k dispozici, jednak souhrn podmínek, v nichž probíhá vyšetřování.“¹²¹ Při pohledu na trestný čin znásilnění nejčastěji vyvstávají následující tři vyšetřovací situace.

První z nich je situace, kdy zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že došlo ke spáchání trestného činu, avšak nedovolují učinit jednoznačný závěr o totožnosti pachatele. V rámci vyšetřování je nejprve nutno se soustředit na identifikaci pachatele znásilnění. V praxi to znamená úzkou spolupráci vyšetřovatele s pracovníky kriminální policie, shromažďování poznatků o popisu pachatele a o jeho pravděpodobném způsobu života, k tomu slouží kriminalistické evidence.¹²² V rámci výzkumu jsem narazila na poměrně mnoho těchto případů, kdy neznámý pachatel přepadl svou oběť například cestou z nebo do zaměstnání.

Druhá vyšetřovací situace uvádí, že zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a dovolují učinit jednoznačný závěr o totožnosti pachatele. Ze všech tří se jedná o nejpříznivější vyšetřovací situaci pro účely vyšetřování znásilnění. Nejčastěji se bude jednat o pachatele blízkého oběti, například o manžela či kamaráda. Jakmile dojde k prověření získaných informací, následuje zpravidla sdělení obvinění dané osobě a vyšetřování pokračuje do své další fáze.¹²³

Poslední vyšetřovací situací je ta, kdy zjištěné skutečnosti nenasvědčují tomu, že došlo ke spáchání předmětného trestného činu, přičemž zpravidla známe totožnost údajného pachatele. Tato vyšetřovací situace je dle mého názoru pro vyšetřovatele nejnáročnější a nejméně příznivá. Vyšetřovatel se v úvodní fázi vyšetřování soustředí na

¹²¹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 92

¹²² Tamtéž, s. 426

¹²³ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 80

sběr dalších důkazů a poznatků, které potvrzují nebo vyvracejí výpověď některé ze zúčastněných stran. Příslušné osoby vypovídají k průběhu činu, období před a po činu či způsobu spáchání činu. Často se uskutečňují prověřovací úkony, například prověrka výpovědi na místě, vyšetřovací experiment či expertiza z oblasti psychologie. Pokud je vyšetřovatel přesvědčen, že se skutek stal a je trestným činem, dochází následně ke sdělení obvinění pachateli.¹²⁴ Jakmile dojde ke sdělení obvinění, lze následující vyšetřovací situace rozlišovat na základě reakce a přístupu obviněného k okolnostem, které jsou mu kladeny za vinu, a příslušným důkazům. Obviněný se může k trestnému činu doznat, může naopak popřít, že trestný čin znásilnění spáchal či může odmítnout vypovídat.¹²⁵ Během výzkumu pachatelé buď popřeli, že by znásilnění spáchali, nebo připustili, že sice s obětí měli pohlavní styk, ale že tento styk byl zcela konsensuální. Soudy zde ovšem přisvědčily obětem s tím, že jejich výpovědi shledaly věrohodnými. Další důkazy jejich výpovědi potvrdily, a to například zajištěné stopy (krev, sperma, vzorek DNA), výpovědi svědků či kamerové záznamy.

4.2. Typické stopy

Pojem stopy je v kriminalistice značný, o čemž svědčí i skutečnost, že někdy bývá ne zcela přesně označována jako věda o stopách trestného činu.¹²⁶ Kriminalistickou stopu lze definovat jako „každou změnu, která je v příčinné nebo jiné souvislosti s kriminalisticky relevantní událostí, existuje nejméně od svého vzniku do zjištění a je vyhodnotitelná současnými kriminalistickými metodami a prostředky“.¹²⁷ Kriminalistická stopa je jednou ze základních kriminalistických kategorií. Její smysl a účel spočívá v přesně zjištěné skutečnosti formulované ve filozofické teorii vzájemného působení. To znamená, že pokud na sebe působí současně dva a více objektů, pak nastává vzájemné předávání poznatků o jednotlivých objektech navzájem.¹²⁸

Kriminalistické stopy se dělí na stopy ve vědomí (paměťové) a stopy materiální (hmotné). Paměťové stopy vyvěrají z vědomí člověka a lze je dále členit na zrakové,

¹²⁴ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 426

¹²⁵ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 80

¹²⁶ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 4

¹²⁷ Tamtéž, s. 74

¹²⁸ KONRÁD, Z.; PORADA, V.; STRAUS, J.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika. Teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 55

sluchové, čichové a hmatové, přičemž nejfrekventovanější jsou zrakové a sluchové. Jejich dostupnost může být leckdy problematická kvůli amnézii, zapomenutí či bezvědomí. Osoby rovněž nemusí být vždy ochotné informace poskytovat orgánům činným v trestním řízení. Oproti tomu stopy materiální jsou ty, které vznikají mimo vědomí člověka. Odborná literatura je dělí do několika kategorií, a to na stopy, které odrážejí vnější stavbu objektu, jenž je vytvořil. Mezi ně patří například stopy daktyloskopické, balistické či trasologické. Do druhé skupiny materiálních stop náleží ty, které odrážejí vnitřní strukturu objektu, který je vytvořil. K nim řadíme například stopy biologické a chemické. Třetí skupina je tvořena stopami, které odrážejí funkční a dynamické vlastnosti objektu, který je vytvořil, například stopy ručního písma. Čtvrtou a poslední skupinu tvoří stopy, které obsahují sdruženou informaci. Sem spadají stopy, které splňují kritéria minimálně dvou ze tří předešlých skupin (například daktyloskopická stopa vytvořená krví).¹²⁹

V oblasti sexuálních trestných činů jsou typické zvláště stopy ve vědomí, neboť takováto trestná činnost v sobě zahrnuje kontakt pachatele a jeho oběti a jejich vzájemnou interakci. Mezi další typické stopy patří stopy biologické, tedy jedny ze stop materiálních. Straus uvádí jako příklad biologických stop krev, sliny, pot, slzy, moč, vlasy a chlupy.¹³⁰ Význam má především sperma pachatele, jehož extrakce probíhá výtěrem pochvy oběti, případně ohledáním oblečení. Během výzkumu jsem se setkala s případem znásilnění nevlastní dcery, které se stalo uprostřed noci. Po činu pachatel odešel z pokoje oběti a vzal s sebou její černé legíny, na které později v jiné místnosti ejakuloval.¹³¹ V dalších případech se jednalo o tkáň pachatele, která se nacházela za nehty oběti, jež během činu kladla odpor.

Valerián dodává, že u trestného činu znásilnění je nutno hledat stopy po násilí na místě činu, stejně tak stopy trasologické (například stopy obuvi), věcné stopy (kupříkladu knoflíky) a změny v povaze terénu (například polámané větve). Klíčové je rovněž hledat stopy nasvědčující zápasu mezi pachatelem a obětí (modřiny, podlitiny či stopy po kousnutí).¹³² Nesmíme zapomenout na důležitost analýzy DNA. Výzkum ukázal, že ve většině případů bylo zapotřebí vypracovat odborné vyjádření z oboru

¹²⁹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 76-78

¹³⁰ STRAUS, J. a kol., *Kriminalistická technika*. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 90

¹³¹ 17 T 162/2018

kriminalistika, odvětví genetiky, které prokázalo například přítomnost DNA pachatele na silonkách, ze stěru kalhot oběti nebo ve stopách pod nehty oběti byl nalezen profil DNA shodný s profilem DNA pachatele.¹³³

4.3. Zvláštnosti předmětu vyšetřování

Pokud bereme v potaz sexuální trestné činy jako takové, pak okolnosti, které utváří předmět vyšetřování, jsou determinovány skutkovými podstatami těchto trestných činů, a dále jejich specifickými.¹³⁴ Obecný rámec dokazování, respektive jeho rozsah a předmět, je popsán v ustanovení § 89 odst. 1 trestního řádu. Jedná se zejména o posouzení, zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin, zda tento skutek spáchal obviněný, popřípadě z jakých pohnutek, podstatné okolnosti mající vliv na posouzení povahy a závažnosti činu, podstatné okolnosti k posouzení osobních, rodinných, majetkových a jiných poměrů obviněného, podstatné okolnosti umožňující stanovení následku, výše škody způsobené trestným činem a bezdůvodného obohacení a v neposlední řadě okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání.¹³⁵

Při vyšetřování trestného činu znásilnění je potřebné zjistit (ne)existenci vztahu pachatele a oběti, kdy a za jakých okolností navázali první kontakt, jak se oběť ocitla na místě činu, a dále zda došlo k pohlavnímu styku. Mezi další důležité okolnosti patří skutečnost, zda došlo k užití násilí vůči oběti, a pokud ano, jaké mělo toto násilí povahu a intenzitu, nebo zdali došlo ke zneužití bezbrannosti oběti a jakým způsobem došlo k navození stavu bezbrannosti. Dále se zjišťuje, zda agresor měl v úmyslu čin spáchat, tj. dosáhnout pohlavního styku bez souhlasu oběti, jaký byl počet pachatelů a jakou úlohu jednotliví pachatelé měli, povaha způsobených následků (spíše psychické nebo i fyzické), jaká byla způsobena majetková škoda (například roztržení šatů). V neposlední řadě se objasňuje odpor oběti a jeho intenzita (zdali oběť křičela o pomoc, snažila se pachatele od sebe odstrčit), zda se pachatel pokusil čin zatajit a jakým způsobem, zda zde figurovali svědci a proč znásilnění nepřekazili a proč došlo až k opožděnému

¹³² VALERIÁN, L. Mravnostní kriminalita z pohledu Policie ČR. In: KOVÁŘ, P. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Maxdorf. Praha, 2008, s. 157

¹³³ 24 T 18/2017

¹³⁴ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 81

¹³⁵ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

oznámení činu ze strany oběti.¹³⁶ Z pohledu mravnostní kriminality jako takové užívá policie k objasnění těchto činů tzv. sedm kriminalistických otázek, které zní: kdo, co, kdy, kde, čím, jak a proč. To znamená, že v rámci vyšetřování trestných činů je nutné objasnit místo a čas, kdy k činu došlo, způsob spáchání činu, jeho rozsah a následky. Na místě činu se například zjišťuje přístupová a odchodová trasa agresora.¹³⁷

4.4. Zvláštnosti podnětů k vyšetřování

V obecném rámci nejen mravnostní kriminality se policie zabývá podněty fyzických i právnických osob. Tyto podněty se podávají osobně, písemně, ústně, telefonicky, anonymně či jiným způsobem.¹³⁸ Zvláštnosti podnětů k vyšetřování jsou dány především charakterem a podstatou sexuálních trestných činů, které zasahují intimní sféru oběti a jsou často provázeny silnými emocemi. I z těchto specifík ostatně plynou poměrně častá pozdní oznámení, která mohou být opožděna i o několik měsíců. V rámci empirického výzkumu jsem zjistila, že oběti domácího násilí a oběti pachatelů, se kterými je pojí blízký vztah, byla spíše oznámena opožděně. Na druhé straně znásilnění mezi navzájem neznámými osobami byla zpravidla nahlášena ihned, popřípadě po krátké poradě s partnerem či kamarádkou. U trestného činu znásilnění jsou častými podněty k vyšetřování oznámení občanů (přímo poškozených, svědků či rodinných příslušníků) a oznámení institucí (typicky zdravotnická zařízení či školy). Naopak u trestného činu pohlavního zneužití se kromě výše uvedených způsobů uplatňují i výsledky operativně-pátrací činnosti policie. Specifikem je i skutečnost, že některé oběti a jejich rodinní příslušníci se rozhodnou čín neoznámít z důvodu nedůvěry k orgánům činným v trestním řízení. V kriminalistické praxi ovšem dochází i k falešným obviněním ze znásilnění. Obvykle k nim dochází z důvodu msty či strachu z odhalení jiných sexuálních styků manželem či partnerem.¹³⁹ Provedený výzkum trestních spisů i anonymizovaných rozsudků žádná falešná oznámení neodhalil.

4.5. Zvláštnosti počátečních úkonů

¹³⁶ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 81

¹³⁷ VALERIÁN, L. Mravnostní kriminalita z pohledu Policie ČR. In: KOVÁŘ, P. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Maxdorf. Praha, 2008, s. 159

¹³⁸ Tamtéž, s. 159

¹³⁹ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 82

Počátečními úkony při vyšetřování sexuálních trestných činů jsou zejména výslech oznamovatele, výslech poškozeného, ohledání místa činu, prohlídka těla oběti a pátrání po pachateli.¹⁴⁰

4.5.1. Výslech oznamovatele

Výslech oznamovatele rozlišujeme podle toho, kým byl trestný čin znásilnění oznámen. Zaprvé se může jednat o výslech oznamovatele – očitého svědka. V takovém případě je nutné při výslechu zjistit konkrétní okolnosti a popis místa činu, času spáchání činu a způsobu spáchání znásilnění. Oznamovatel je typicky tázán na jeho vztah k pachateli a oběti, co ho přivedlo na místo činu, zda útočník užil násilí, zda a jakým způsobem oběť vyvíjela odpor (například fyzické odražení útoku nebo volání o pomoc). Rovněž je od očitého svědka potřeba zjistit, zda se spolu pachatel a oběť bavili, případně o čem, jaké bylo jejich chování po činu, kam každý z nich šel, zda se na místě nacházeli ještě další svědci, chování jeho samotného, eventuálně proč oznámení podal opožděně. Na konci výslechu je pak položena otázka, zda tento trestný čin překazil, a pokud ne, proč tak neučinil.¹⁴¹

Zadruhé může jít o výslech oznamovatele, který sám nebyl očitým svědkem znásilnění. Takováto osoba se o trestném činu dozvěděla od jiných osob a sama nebyla očitým svědkem činu. Při výslechu této osoby je zapotřebí zjistit především konkrétní informace o místě, času a okruhu osob, kde se o znásilnění mluvilo, kdo inicioval vyprávění o znásilnění a přesný obsah tohoto rozhovoru. Mezi další otázky patří vztah oznamovatele k osobě, která iniciovala rozhovor o znásilnění, k oběti a pachateli, a v neposlední řadě též co oznamovatel ví o pachateli a oběti. V některých případech znásilnění nezletilých obětí dojde k oznámení činu rodičem či rodiči oběti. Zde se zjišťuje, kolikrát byl rozhovor s dítětem opakován, chování oběti po činu, zda se chování něčím odlišovalo, zda rodiče nebo lékař nezletilou osobu prohlédli a detaily této prohlídky, existence a místo případných důkazů a v neposlední řadě jak rodiče popisují oběť.¹⁴² S tímto druhem oznámení znásilnění jsem se v rámci výzkumu nesetkala.

¹⁴⁰ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 244

¹⁴¹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 428

¹⁴² KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 83

Oznamovatelem činu může být i samotná poškozená osoba. Oběť má samozřejmě velký zájem na tom, aby věc byla náležitě prošetřena a skončila v její prospěch. Na druhé straně, a to i vzhledem k intimnímu charakteru této trestné činnosti, se může snažit zatajit určité informace, které by hovořily v její neprospěch. Pro výslech je proto nezbytné, aby oběť detailně vysvětlila a popsala všechny jednotlivé epizody vyšetřované události tak, aby se mohly posléze prověřit. Tento postup se označuje jako detailizace výpovědi, který slouží k ověření věrohodnosti výpovědi. Zároveň je ale nutno výslech provést citlivě a šetrně, aby oběť nebyla sekundárně viktimizována. Čírtková potvrzuje naléhavost šetrného přístupu k oběti, neboť uvádí, že obavy ze sekundární viktimizace jsou hlavním důvodem, proč oběť trestný čin znásilnění ani neoznámí.¹⁴³ Obsahem výslechu jsou otázky na čas a místo spáchání činu, jak se na toto místo oběť dostala a co zde dělala, jak místo opustila, jednání a chování pachatele, zda a v jaké míře bylo použito násilí, způsob odporu oběti, zdali proběhla soulož a ejakulace pachatele, zda již oběť měla během svého života pohlavní styk a kdy došlo k poslednímu, charakteristika agresora, o čem s pachatelem hovořili, zda po znásilnění navštívila lékaře, jaké předměty, které mohou posloužit jako důkaz, může předložit, zda pachatele zná a jaká je povaha jejich vztahu.

Pokud je obětí znásilnění nezletilá osoba, je nutno přistoupit k výslechu ihned po prohlídce lékařem a držet se všech pravidel o výslechu nezletilých osob, aby se výslech nemusel opakovat.¹⁴⁴ Čírtková doplňuje, že dětské oběti bývají během výslechu více ovlivnitelné než dospělé oběti. To souvisí s nutkáním dětských obětí vyhovět ostatním. Vyslýchajícímu pak může dětská oběť povědět to, co si myslí, že chce vyslýchající slyšet a nikoli to, co se skutečně událo. Doporučuje se proto, aby vyslýchající pečlivě formuloval své otázky tak, aby z nich nebylo možno poznat směr odpovědi. Taktéž by se měla věnovat pozornost možným problematickým aspektům uzavřených otázek. I někteří dospělí lidé se spíše snaží o přitakání a záporné odpovědi jsou jim proti srsti. U dětí se tento rys ještě zvýrazňuje, což v praxi může vést k situacím, kdy dítě raději odpoví „ano“, aby nepůsobilo neslušně. Řešením je upozornění dítěte na to, že může odpovědět, že neví.¹⁴⁵ Během návštěvy mravnostního oddělení Krajského ředitelství

¹⁴³ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 21

¹⁴⁴ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 429

¹⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, s. 206-207

police hlavního města Prahy jsem měla možnost vidět výslechovou místnost, která byla přizpůsobena charakteristice obětí. Při výslechu jsou často využívány panenky „Jája a Pája“, které usnadňují obětem přesnou demonstraci toho, co jim pachatel dělal nebo co naopak ony musely činit. Velmi praktické je zvláště u malých dětí, které nedokáží slovně popsat, co se jim stalo, případně se stydí události popisovat. Rovněž se v místnosti nachází tabule, na které oběti mohou kreslit relevantní skutečnosti, to ovšem nebývá příliš často využíváno.¹⁴⁶

4.5.2. Ohledání místa činu

Ohledání místa činu je podle Strause „neodkladným úkonem, zaměřeným na bezprostřední zjištění, zkoumání, fixaci a hodnocení situace na místě činu, stop tohoto činu, jeho pachatele a jiných faktických údajů dovolujících samostatně nebo ve spojení s dalšími informacemi získanými jiným způsobem, učinit hodnověrný závěr o mechanismu činu a ostatních okolnostech poznávané události“.¹⁴⁷ Ohledání místa činu je prováděno na základě obecných pravidel pro ohledání. Jak již bylo v této práci zmíněno, místem činu znásilnění může být interiér i exteriér, to znamená byty, ubytovny, rodinné domy, ulice, parky, ale i neobývané prostory jako kůlny.¹⁴⁸ Při ohledání místa činu spáchaného v exteriéru je zapotřebí zajistit stopy, které nasvědčují přítomnosti pachatele a oběti, jakož i těm, které naznačují, že zde došlo k zápasu (například vytržené vlasy, zbytky roztrženého oblečení či stopy bot). V případech znásilnění spáchaných uvnitř je nutno pečlivě ohledat zejména místo, kde k činu došlo (například postel či podlaha) a zajistit stopy na relevantních předmětech, typicky na prostěradle či dece, kde se může nacházet sperma či jiná biologická stopa pachatele.¹⁴⁹ Mimo ohnisko spáchaného činu je třeba ohledat i vzdálenější místa, kde se mohou nacházet například nedopalky cigaret. Vzhledem ke skutečnosti, že u trestného činu znásilnění v některých případech dochází k falešným oznámením, je nutno zjišťovat i tzv. negativní okolnosti. Například oběť sice vypověděla, že na místě činu došlo k zápasu, ovšem při ohledání místa činu žádné stopy po zápase nalezeny nebyly.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Konzultace na mravnostním oddělení Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy

¹⁴⁷ STRAUS, J., *Kriminalistická taktika*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 71

¹⁴⁸ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 429

¹⁴⁹ CHMELÍK, Jan a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 42

¹⁵⁰ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 84

Během studia trestních spisů jsem měla možnost nahlédnout i do protokolů o ohledání místa činu a doprovodné fotodokumentace, ve kterých se uvádí, kdo ohledání provedl, kdo mu byl přítomen, jaký je důvod ohledání, začátek a místo ohledání, podmínky ohledání (například denní doba, denní světlo v kombinaci s umělým osvětlením, pokojová teplota) a způsob ohledání (kombinovaný). V jedné kauze během ohledání místa činu byly zajištěny věcné stopy (na silonkách a lahvi) a biologické stopy (chomáč vlasů a rovněž na nedopalku cigarety), přičemž k činu došlo na ulici v noci.¹⁵¹ Protokoly o ohledání místa činu byly pravidelně uváděny jako jedny z listinných důkazů, na základě kterých soud ve věci rozhodl.

4.5.3. Prohlídka těla poškozeného a pachatele

Prohlídku těla upravuje ustanovení § 114 trestního řádu, přičemž účelem tohoto institutu je zjistit, zda jsou na těle dané osoby stopy nebo následky trestného činu.¹⁵² Prohlídka těla je prováděna lékařem, jenž současně odebírá biologický materiál, zkoumá stopy násilí, odporu a stopy, které dokazují soulož nebo jiné jednání. Oděv může nést stopy krve, spermatu či jiných biologických stop. Mimo tyto stopy je možno nalézt například stopy zeminy, trávy nebo vlasy pachatele.¹⁵³ V jedné kauze v rámci výzkumu jsem nalezla lékařskou zprávu o prohlídce těla poškozené, která se obávala, zdali se od pachatele nenakazila nemocí. Během útoku se totiž útočnickovi bránila i tím, že jej silně kousla, přičemž výsledek vyšetření byl negativní. Tato lékařská zpráva byla i jedním z mnoha listinných důkazů, o které soud opřel své rozhodnutí.¹⁵⁴

Prohlídka těla ovšem může být i původcem sekundární viktimizace oběti kvůli možným nevhodným komentářům ze strany lékaře. V některých případech dochází k tomu, že lékař takovéto vyšetření dělá v rámci své praxe poprvé a postupuje spíše intuitivně. Popis relevantních skutečností pak může být příliš stručný či nepřesný a biologický materiál zase nesprávně zpracován. Důsledkem může být špatné zajištění stop, což důkazně zvýhodňuje pachatele.¹⁵⁵ V rámci výzkumu jsem se s těmito výtkami

¹⁵¹ 24 T 118/2017

¹⁵² Ustanovení § 114 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu

¹⁵³ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 246

¹⁵⁴ 8 T 99/2014

¹⁵⁵ KOVÁŘ, P. Sekundární viktimizace obětí při vyšetřování znásilněných a zneužívaných žen. In: KOVÁŘ, P. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Maxdorf. Praha, 2008, s. 116

ze strany obětí nicméně nesetkala.

4.5.4. Pátrání po pachateli

Pokud je trestný čin znásilnění oznámen bezodkladně, je zde velká naděje, že pátrání po pachateli z místa činu nebo po tzv. horké stopě bude úspěšné. K tomu, aby byl pachatel takto dopaden, je nezbytné, aby na oznámení činu policie reagovala okamžitě.¹⁵⁶ Pokud je pachatel činu pronásledován po horké stopě, pak se u tohoto druhu trestné činnosti jedná o neodkladné opatření, jehož cílem je zabránit pachateli, aby v páchání další trestné činnosti nepokračoval.¹⁵⁷

4.6. Zvláštnosti vyšetřovacích verzí

Kriminalistické verze lze vymezit jako „specifickou metodu kriminalistické praktické činnosti, spočívající ve vyvození a prověrce všech shromážděnými materiály opodstatněných domněnek o formách spojení a příčinách jednotlivých jevů poznávané události, jako reálně možných objasnění doposud známých faktů či okolností případu a získání faktů nových.“¹⁵⁸ Kriminalistické verze slouží k vyplňování mezer v poznacích o spáchaném trestném činu. Účelem tohoto institutu je potvrzení skutečné verze, jež povede k objasnění dané kauzy a identifikaci pachatele, a na druhé straně slouží k vyloučení verze, která se nemohla stát. Při vyšetřování mravnostní kriminality jako takové dochází ke stanovení kriminalistických verzí o osobě pachatele, oběti a motivu činu. V rámci vytyčení vyšetřovací verze ve vztahu k pachateli se zkoumá a ověřuje vztah agresora k oběti a jeho charakter. Při stanovení verze podle motivu pak zjišťujeme, zda pachatele vedla k činu sexuální deviace.¹⁵⁹

U problematiky trestného činu znásilnění se setkáme se třemi typickými vyšetřovacími verzemi. První vyšetřovací verzi lze shrnout tak, že znásilnění se dopustil pachatel, který má s obětí určitý vztah a může se s obětí setkat. Motivem spáchání tohoto trestného činu může být msta za odmítnutí ze strany poškozené nebo potřeba

¹⁵⁶ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 246

¹⁵⁷ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 85

¹⁵⁸ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 264

¹⁵⁹ VALERIÁN, L. *Mravnostní kriminalita z pohledu policie ČR*. In: KOVÁŘ, P. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Maxdorf. Praha, 2008, s. 162

ukojit svou sexuální frustraci. Druhá vyšetřovací verze se týká pachatele, kterého k oběti nepojí žádný vztah. Jako motiv často slouží neschopnost navázat konvenční a společensky přijatelný kontakt se ženou, dlouhá doba od posledního pohlavního styku či recidiva nebo sexuální deviace pachatele. Poslední vyšetřovací verze nepředpokládá spáchání trestného činu znásilnění, kdy se jedná o toliko fingovaný čin, jehož motivy jsou obvykle různorodé. Během studia trestních spisů a rozsudků jsem se setkala s prvními dvěma vyšetřovacími verzemi, zatímco třetí vyšetřovací verze o falešném znásilnění nenastala.

Typické kriminalistické verze u sexuálních trestných činů pomáhají s volbou nejvhodnějšího dalšího postupu v předmětné kauze. Průběh vyšetřování je třeba pečlivě naplánovat, neboť zvláště u trestného činu znásilnění jsou významné biologické stopy, které mohou být znehodnoceny či podlehnout rychlé zkáze.¹⁶⁰

4.7. Zvláštnosti následných úkonů

V oblasti vyšetřování sexuálních trestných činů, a tedy i znásilnění, mají velký význam zvláště tyto následné úkony: výslech obviněného, výslech poškozeného, konfrontace, prověrka výpovědi na místě, rekognice, vyšetřovací experiment, rekonstrukce a expertizy. V této podkapitole se budu věnovat všem výše uvedeným následným úkonům, s výjimkou výslechu poškozeného, neboť jeho aspekty jsou popsány v podkapitole o zvláštnostech počátečních úkonů, a to u výslechu oznamovatele.

4.7.1. Výslech obviněného

Výslech lze definovat jako „specifickou metodu kriminalistické praxe, kterou se získávají formou výpovědi za zákonem stanovených podmínek a z důvodů stanovených zákonem kriminalisticky a právně relevantní informace uložené ve vědomí člověka“.¹⁶¹ Jiná definice navíc zdůrazňuje roli paměťových stop, ze kterých se získávají relevantní

¹⁶⁰ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 85

¹⁶¹ STRAUS, J., *Kriminalistická taktika*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 101

informace. Výslech má za cíl získat úplnou a věrohodnou výpověď vyslychané osoby tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o kterém nejsou důvodné pochybnosti.¹⁶²

Výslech se dělí do několika stadií, přičemž prvním z nich je úvodní stadium výslechu, v rámci něhož je ověřena totožnost vyslychané osoby a tato osoba je poučena o svých právech a povinnostech podle toho, v jakém procesním postavení se nachází. Vyslychaná osoba je rovněž poučena o předmětu výslechu. Následuje fáze monologu, tedy souvislého líčení, kdy dojde k vyzvání vyslychaného, aby uvedl vše, co je mu o předmětné věci známo. Během tohoto stadia není doporučováno vyslychaného přerušovat, pokud se drží daného tématu. Posledním stadiem je dialog, kdy vyslychající klade otázky a vyslychaný na ně odpovídá, a tím dochází k doplnění či konkretizaci předchozí spontánní výpovědi.¹⁶³ Výslech je následně zdokumentován ve formě protokolu, ve kterém je popsán průběh výslechu a obsah výpovědi.¹⁶⁴

Výslech obviněného v rámci vyšetřování sexuálních trestných činů má svá specifika, která vyplývají ze samotné povahy spáchaného trestného činu. Kladené otázky tak mají silně intimní charakter a v některých případech se dotýkají přidružených témat jako je konzumace alkoholu či drog. Při vyslychání obviněného z trestného činu znásilnění je doporučováno, aby obviněný nejprve spontánně mluvil o svém životě jako takovém, a teprve poté aby popsal svůj sexuální život. Obviněný by se dále měl vyjádřit ke svému vztahu s poškozenou osobou a podat popis této osoby. Pokud se jedná o případy znásilnění, u kterých se pachatel s obětí nezná, pak by se měl obviněný vyjádřit k jejich prvnímu kontaktu. Obviněný samozřejmě může popřít, že by ke znásilnění došlo a tvrdit, že se nic neudálo, anebo že sice k pohlavnímu styku došlo, ale ten byl zcela konsenzuální. V takovém případě by se měl vyjádřit k možnému motivu poškozené osoby a podanému trestnímu oznámení. Dále by měl popsat místo, čas a důvod kontaktu s poškozenou, jak ta se v jeho přítomnosti chovala, zda se na místě nacházely jiné osoby, jaká byla reakce poškozené na první náznaky či projevy sexuálního kontaktu a jaký byl vývoj této reakce v čase. Posléze by se měl vyjádřit k povaze a průběhu pohlavního styku, zda a jakým způsobem kladla poškozená odpor (specifikovat, zda volala o pomoc, snažila se ho uhodit, slovně jej přesvědčit, ať čin

¹⁶² MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 303

¹⁶³ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 306-308

¹⁶⁴ STRAUS, J., *Kriminalistická taktika*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 124

nedělá nebo uvést jiný způsob odporu). Rovněž by obviněný měl popsat chování poškozené během pohlavního styku, a zda obviněný ejakuloval. Následně by se měl obviněný vyjádřit k chování poškozené po činu, kdy a jak se dostala z místa činu, zda proběhla ještě nějaká komunikace či zda ji doprovázel. Poté by mělo dojít k předložení důkazů a požadování objasnění zranění, která poškozená utrpěla, případně která má na těle sám obviněný.¹⁶⁵

Zkoumaných skutečností samozřejmě může být více s ohledem na konkrétní okolnosti případu. V rámci empirického výzkumu jsem zaznamenala poměrně mnoho případů, kdy trestný čin znásilnění pachatel spáchal pod vlivem alkoholu či drog. V rámci výslechu pak otázky směřovaly právě do této oblasti. Pokud poškozených bylo více, pak byl obviněný dotazován i na to, podle čeho si ženy v daném případě vybíral. Další otázky se věnovaly tomu, zda se podobné činnosti dopustil i v minulosti a co jej k činu vedlo.

4.7.2. Konfrontace

Konfrontaci lze definovat jako „kriminalistickou metodu, při níž se dvě dříve vyslechnuté osoby, mezi jejichž výpověďmi jsou závažné rozpory, postaví tváří v tvář s cílem vyjasnit tyto rozpory, pokud je nelze objasnit jinak“. Význam konfrontace tkví v tom, že dvě osoby stojí tváří v tvář a navzájem na sebe emotivně a psychologicky působí. Je jedním ze zvláštních způsobů dokazování a je zakotvena v ustanovení § 104a trestního řádu.¹⁶⁶ Konfrontaci je možno provést zásadně v řízení před soudem, výjimečně i v rámci přípravného řízení, pokud je možno očekávat, že výrazně přispěje k objasnění věci, a pokud tohoto cíle není možné dosáhnout jinými prostředky.¹⁶⁷

Použití konfrontace může být v některých případech riskantní. V důsledku silného emočního působení a vypětí může osoba, která dosud vypovídala pravdivě, otočit a naopak vypovídat lživě. Z tohoto důvodu je nutné pečlivě zvážit použití tohoto institutu. Dané osoby je nutno náležitě poučit na základě jejich procesního postavení, dále prověřit, zda se konfrontované osoby znají a objasnit jejich vztah. Posléze

¹⁶⁵ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 86

¹⁶⁶ STRAUS, J., *Kriminalistická taktika*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 128

¹⁶⁷ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 68

nastupuje vyjasňování jednotlivých rozporů v jejich výpovědích, přičemž je zapotřebí, aby si osoby navzájem hleděly do očí.¹⁶⁸

V oblasti vyšetřování sexuálních trestných činů se ke konfrontaci mezi obviněným a poškozenou osobou přistupuje spíše ve výjimečných případech, a to tehdy, kdy rozpory není možno objasnit jiným způsobem. Úskalím konfrontace u trestného činu znásilnění může být skutečnost, že obviněný by mohl svým psychologickým působením rozhodit nebo vystrašit oběť (především pokud jde o nezletilou oběť). Toto riziko stoupá při existenci citového vztahu mezi obviněným a poškozenou osobou. Na druhé straně může konfrontace nahrát i poškozené osobě, pokud je jejím motivem msta nebo nenávisť, a obelstít i zkušeného vyšetřovatele. Křivě obviněná osoba pak může kvůli emočnímu vypětí působit nepřesvědčivě a zmateně.¹⁶⁹ V rámci empirického výzkumu jsem se s konfrontací nesetkala.

4.7.3. Prověrka výpovědi na místě

Prověrka výpovědi na místě může být definována jako „specifická metoda, která vznikla modifikací a kombinací prvků ohledání, výslechu, vyšetřovacího experimentu, rekonstrukce, rekonstrukce, přičemž provedení této metody je často neopakovatelné“.¹⁷⁰ Jiná definice ještě upřesňuje, že prověrka výpovědi na místě je „specifická metoda kriminalistické praxe, kterou se získávají kriminalisticky a právně relevantní informace srovnáváním dříve učiněné výpovědi s momentální objektivní situací místa a na něm se nacházejících objektů přímo demonstrováných dříve vyslechnutou osobou“. Tento institut je zakotven v ustanovení § 104e trestního řádu.¹⁷¹ Mezi její základní zásady řadíme dobrovolnou účast osoby, jejíž výpověď je tímto úkonem prověřována, dále iniciativu toho, jehož výpověď je prověřována a aktivní působení vyšetřovatele v jejím průběhu, který mimo jiné porovnává výpověď a faktickou situaci.¹⁷²

Při vyšetřování sexuálních trestných činů může být prověrka výpovědi na místě

¹⁶⁸ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 313-314

¹⁶⁹ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 87

¹⁷⁰ STRAUS, J., *Kriminalistická taktika*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 143

¹⁷¹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 75

¹⁷² MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 316

značně důležitá. Tento institut je využíván zvláště v případech s pachatelem, kterého se podařilo zjistit až po určité době po spáchání trestné činnosti. Pokud jde o oběť, tam je namísto provést tento úkon neprodleně. V případě, že se jedná o nezletilou oběť, je však potřebné si rozmyslet užití tohoto úkonu, aby tím oběti nebyl čin zbytečně připomínán a nedošlo tím k ohrožení jejího duševního vývoje.¹⁷³ Během analyzování předmětných spisů a rozsudků jsem se s proškou výpovědi na místě nesetkala.

4.7.4. Rekognice

Kriminalistickou rekognici lze definovat jako „specifickou metodu kriminalistické praxe spočívající v opětovném poznání dříve vnímaného objektu poznávající osobou s cílem ztotožnit (identifikovat) předváděný objekt“.¹⁷⁴ Kriminalistická praxe je bohatá na případy, kdy je zapotřebí ztotožnit člověka, zvíře či věc specifickou formou identifikace, a to znovupoznáním. V rámci rekognice pak nastává buď ztotožnění, nebo vyloučení daných objektů. Jiná definice hovoří o rekognici jako o „metodě kriminalistické praxe využívající, v procesu identifikace kriminalisticky významných objektů, schopnosti člověka znovupoznat předváděný objekt na základě paměťové stopy, podpořené asociací identifikačních vlastností předváděných objektů“.¹⁷⁵

Rekognice je upravena v ustanovení § 104b trestního řádu, přičemž je prováděna, pokud je pro trestní řízení důležité, aby podezřelý, obviněný nebo svědek opět poznal osobu nebo věc pro určení jejich totožnosti. Zákon dodává, že k provedení tohoto úkonu se vždy přibere minimálně jedna osoba, která není na daném případu zúčastněna. Osoba či věc, která je předmětem rekognice, nesmí být podezřelému, obviněnému nebo svědkovi před tímto úkonem ukázána. Během rekognice osoby se výše uvedeným osobám ukáží minimálně tři osoby, u nichž nejsou dány markantní odlišnosti. Zákon dále zpřesňuje, že v případě, kdy má být osoba ztotožněna na základě jejího hlasu, je možné, aby mluvila v nahodilém pořadí mezi ostatními osobami s podobným hlasem.¹⁷⁶ O této otázce rozhodoval Ústavní soud, neboť dovodil, že pokud

¹⁷³ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 87

¹⁷⁴ STRAUS, J., *Kriminalistická taktika*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 155

¹⁷⁵ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 86

¹⁷⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

by byla daná osoba k mluvení nucena, bylo by to v rozporu se zásadou zákazu sebeobviňování (*nemo tenetur se ipsum accusare*). Nadále je možno osobu k tomuto vybídnout s poučením, že tak učinit nemusí a může odmítnout. Pokud by snad poznávaná osoba byla k této aktivitě nucena prostřednictvím ukládání pořádkové pokuty, bylo by to v rozporu s právem.¹⁷⁷ V rámci empirického výzkumu jsem se s rekognicí nesetkala, nicméně jedním z možných problémů, který může během rekognice vyvstat, je právě absence či nedostatečné poučení ze strany policie o možnosti odmítnout učinit hlasový projev.

Rekognici lze členit dle několika kritérií. Podle stupně původnosti poznávaného objektu rozlišujeme rekognici objektů *in natura* a rekognici podle modelů (typicky podle fotografií). Další členění je podle povahy předváděných objektů na rekognici osob (živých či mrtvol), zvířat (živých či mrtvých) a věcí (movitých či nemovitých).¹⁷⁸ Zákon v souvislosti s prvním dělením upřesňuje, že k rekognici podle fotografie může dojít jen tehdy, pokud není rekognice *in natura* možná s tím, že rekognice podle fotografie má toliko subsidiární postavení.¹⁷⁹ O provedené rekognici se pořizuje protokol, přičemž vzhledem k povaze rekognice jako neopakovatelného úkonu je třeba tento úkon řádně zdokumentovat.

V oblasti vyšetřování sexuální trestné činnosti je zapotřebí náležitě přípravy a uklidnění oběti před započítím rekognice. Vyplyvá to ze samotné charakteristiky trestného činu znásilnění, kvůli kterému oběť utrpěla psychickou a často i fyzickou újmu, kvůli čemuž by opětovné shledání s pachatelem mohlo v oběti vzbudit traumatizující vzpomínky na onu událost. Průběh tohoto úkonu musí být řádně zajištěn z organizačního hlediska. Pokud má pachatele ztotožňovat nezletilá osoba, je vhodné provést rekognici za použití jednocestného zrcadla. Psychická pohoda oběti je u tohoto trestného činu klíčová, neboť by následkem emočního vypětí mohla označit nesprávnou osobu jen proto, aby rekognice mohla být rychle ukončena.¹⁸⁰ Jak jsem uvedla výše, v rámci studia trestních spisů jsem se s tímto úkonem nesetkala. Domnívám se, že najít několik typově podobných osob podezřelému může být v některých případech pro

¹⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2007, sp. zn. III. ÚS 528/06

¹⁷⁸ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 321

¹⁷⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

¹⁸⁰ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 87

policii problém. Dalším problematickým aspektem může být vhodnost tohoto úkonu při vyšetřování trestného činu znásilnění kvůli možnému traumatizujícímu zážitku pro oběť. Dle mého názoru je v těchto případech zapotřebí vyhodnotit okolnosti jednotlivého případu co do povahy spáchaného znásilnění (stupeň agresivity), psychického rozpoložení oběti a činem způsobené újmy, neboť v některých případech, byť za použití jednostranného zrcadla, by mohlo dojít k další traumatizaci oběti. Tím ovšem nijak nesnižují význam a užitečnost tohoto institutu při vyšetřování trestných činů a toliko poukazují na specifičnost sexuální trestné činnosti.

4.7.5. Vyšetřovací experiment

Kriminalistický experiment neboli pokus je možno definovat jako „metodu poznání spočívající v cílevědomě navozeném ději nebo vyvolání jevu, jehož pozorováním se má zjistit zákonitý vztah mezi danými, uměle navozenými podmínkami a následky nebo ověření takového předpokládaného vztahu“.¹⁸¹ Kriminalistická praxe využívá tohoto institutu v případě, kdy je nutné prověření pochybnosti ohledně možnosti či nemožnosti uskutečnění určitých aktivit nebo ohledně existence určitého faktu či jevu, a to za reálných podmínek.¹⁸² Jeho podstatou je experimentální činnost v uměle vytvořených podmínkách, které se systematicky mění, a tím dochází k analogickým jevům.¹⁸³

Aplikace kriminalistického experimentu v oblasti sexuálních trestných činů je vzhledem k jejich specifčnosti značně problematická. Pokud by bylo rozhodnuto o jeho použití, nesměla by v jeho průběhu být snížena lidská důstojnost a ohroženo zdraví či život jeho účastníků. U nezletilých osob by vyšetřovací pokus byl vyloučen, pokud by zde bylo riziko ohrožení jejich duševního či mravního vývoje. Tento institut se užívá ke stanovení, zda za určitých podmínek by bylo možno trestný čin znásilnění spáchat.¹⁸⁴ Během studia trestních spisů a rozsudků jsem se s vyšetřovacím pokusem nesešla.

4.7.6. Rekonstrukce

¹⁸¹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 98

¹⁸² STRAUS, J., *Kriminalistická taktika*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 180

¹⁸³ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 330

¹⁸⁴ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 87

Rekonstrukci lze vymezit jako „znovuvytvoření nebo obnovení hmotného objektu či dynamických hmotných komponentů objektivní reality, za které považujeme zejména situační podmínky, jevy a děje“.¹⁸⁵ Rekonstrukce je proces vytvoření modelu, který je v určitých vlastnostech shodný s originálem, který již neexistuje.¹⁸⁶ Kriminalistická rekonstrukce nalézá své využití v několika podobách, a to jako samostatný vyšetřovací úkon, jako součást jiných kriminalistických metod (například rekognice) nebo jako taktický prostředek v rámci provádění některých operativně pátracích úkonů.¹⁸⁷

V rámci vyšetřování sexuálních trestných činů se využívá tohoto institutu v případech, kdy oběť byla usmrcena. Jinak lze rekonstrukci provést v závěrečné fázi vyšetřování k prověření získaných důkazů. Pokud je obětí nezletilá osoba, pak je zapotřebí zvážit, zda je rekonstrukce potřeba kvůli možnosti narušení psychického a mravního vývoje této oběti.¹⁸⁸ Během sběru informací pro účely empirického výzkumu jsem se s rekonstrukcí nesetkala.

4.7.7. Expertizy

Expertizu lze definovat jako „samostatnou kriminalistickou metodu, spočívající v systému úkonů a operací směřujících k odhalení nebo objasnění skutečností důležitých pro dokazování v trestním řízení za použití odborných znalostí a metod z různých oblastí vědy, techniky, umění a řemesel“.¹⁸⁹ Během odhalování, objasňování a vyšetřování trestných činů vyvstává řada kriminalisticky významných skutečností, které orgány činné v trestním řízení nemohou vyřešit či zodpovědět samy na základě obecných znalostí. Právě proto jsou velmi často využívány expertizy z různých oborů k tomu, aby ony významné skutečnosti vysvětlily za použití odborných poznatků.¹⁹⁰ Nejčastěji expertizy pocházejí z oboru kriminalistické techniky, soudního lékařství, soudní psychiatrie, soudní psychologie nebo ekonomiky. Expertizu lze rovněž označit

¹⁸⁵ STRAUS, J., *Kriminalistická taktika*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 200

¹⁸⁶ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 112

¹⁸⁷ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 339

¹⁸⁸ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 87-88

¹⁸⁹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 285

¹⁹⁰ STRAUS, J., *Kriminalistická taktika*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 52

za „proces tvorby znaleckého důkazu“.¹⁹¹

V rámci vyšetřování sexuální trestné činnosti se nejčastěji využívají tyto druhy expertiz: soudně lékařská expertiza, soudně psychiatrická expertiza, sexuologická expertiza a kriminalistická expertiza. Soudně lékařské vyšetření je důležité pro zjištění, zda se na těle oběti i pachatele nacházejí stopy násilí a z jaké činnosti mohou pocházet, například zda jsou následkem soulože. Dále se touto expertizou zjišťuje, jak je oběť tělesně vyvinuta a otázka kladení odporu ze strany oběti během činu. Expertiza se rovněž zaobírá otázkou možné deflorace oběti následkem znásilnění, nebo zda oběť během svého života pohlavní styk již měla, dále otázkou následků činu na zdraví a možného těhotenství oběti. Taktéž se zjišťuje možná přítomnost pohlavní choroby u oběti a pachatele.¹⁹² Analýza z Velké Británie ukázala, že se zvyšuje pravděpodobnost odsouzení pachatele v případech, kdy byly k dispozici forenzní důkazy a výpovědi svědků.¹⁹³ V rámci studia trestních spisů jsem se s tímto druhem expertizy setkala velmi často. Již jsem zmiňovala, že v jedné kauze se oběť znásilnění obávala, zdali netrpí pohlavní chorobou kvůli tomu, že během činu se bránila i tím, že svého útočníka kousla. Ve dvou případech došlo ke znásilnění v době, kdy oběť byla těhotná.

Soudně psychiatrická expertiza slouží ke zjištění především skutečnosti, zda pachatel trpí duševní poruchou, případně jejím konkrétním druhem. Pokud pachatel trpí duševní poruchou, pak se rovněž specifikují její projevy a zda je možné očekávat, že pachatel bude trestný čin opakovat, zda je pobyt pachatele na svobodě pro společnost nebezpečný, zda je třeba nařízení ústavního léčení či jiného opatření. Při vyšetřování některých znásilnění je rovněž zapotřebí objasnit, zda si oběť čin nepřibarvuje a prožitou událost nedramatizuje, či zda netrpí duševní chorobou, v jejímž důsledku mohlo dojít ke křivému obvinění.¹⁹⁴ Během studia trestních spisů jsem se rovněž setkala i s odbornými vyjádřeními či znaleckými posudky z tohoto oboru. Ve dvou případech

¹⁹¹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 285

¹⁹² KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 88

¹⁹³ Westmarland, N. *Still Little Justice for Rape Victim Survivors: The Void between Policy and Practice in England and Wales. International Approaches to Rape*. [online]. 2011 [cit. 2023-04-18] Dostupné z https://www.jstor.org/stable/j.ctt9qgkd6.8?searchText=rape+investigation&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Drape%2Binvestigation&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A21e8a211254268b61adb2e04a42db87d&seq=3

¹⁹⁴ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 435

byly nalezeny sklony oběti ke konfabulaci a dramatizaci prožitých událostí, na její věrohodnost to ovšem nemělo vliv.

Sexuologickou expertizu je možno spojit s psychiatrickým vyšetřením, s čímž jsem se během analýzy trestních spisů setkala. Na základě tohoto vyšetření se zjišťuje vývin pohlavních orgánů pachatele a případná přítomnost anomálií. Podávají se rovněž informace o způsobu intimního života pachatele, o způsobu a potřebě sexuálního uspokojení této osoby.¹⁹⁵ V rámci empirického výzkumu jsem měla možnost nahlédnout například do znaleckého posudku z oboru psychiatrie, klinické psychologie a sexuologie, který pojednával o duševním stavu pachatele. Otázky k zodpovězení zahrnovaly ty o případné duševní poruše, závislosti na návykových látkách či alkoholu, a pokud ano, tak v jakém rozsahu. Pokud pachatel jednal pod vlivem alkoholu, zda se jednalo o patickou opilost. Jakými prostředky pachatel prosazuje své záměry a cíle, zda je schopen účasti v trestním řízení, zda je jeho pobyt na svobodě nebezpečný pro společnost či co bylo spouštěčem jeho jednání. Ve většině případů bylo provedeno tzv. falopletysmografické vyšetření na PPG přístroji, který eviduje změny na pachatelově penisu při ukazování různých objektů, například dospělé ženy či dospívající dívky či osoby stejného pohlaví. V rámci tohoto znaleckého posudku byla rovněž řešena otázka, zda pachatel netrpí některou ze sexuálních deviací.¹⁹⁶

Poslední skupinou jsou expertizy kriminalistické. Ty jsou v oblasti trestného činu znásilnění využívány zejména v oblasti biologických stop tak, aby byla zjištěna krevní skupina pachatele. Dále jsou poměrně často využívány trasologické expertizy ke zjištění stop z obuvi.¹⁹⁷ Během studia trestních spisů jsem se s těmito expertizami setkala často, především šlo o odborná vyjádření z oboru kriminalistika, odvětví genetika a biologie za účelem provedení analýzy DNA.

¹⁹⁵ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 88

¹⁹⁶ 39 T 18/2021

¹⁹⁷ KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1995, s. 88

5. VLASTNÍ EMPIRICKÝ VÝZKUM

5.1. Metodologie empirického výzkumu

Za účelem obohacení diplomové práce o praktické poznatky z vyšetřování, projednávání a rozhodování ve věcech trestného činu znásilnění jsem se rozhodla oslovit některé příslušné instituce, tedy soudy, státní zastupitelství a policii s žádostí o umožnění prostudování a analýzy trestních spisů. Mé žádosti laskavě vyhověly tři soudy, a to Obvodní soud pro Prahu 1, Obvodní soud pro Prahu 4 a Obvodní soud pro Prahu 7, u kterých jsem měla možnost prostudovat celkem 26 trestních spisů. Obvodní soud pro Prahu 9, Okresní soud v Ústí nad Labem, Okresní soud v Teplicích a Okresní soud v Děčíně mi vyšly vstříc částečně, a to poskytnutím anonymizovaných rozsudků ve věci znásilnění, jejichž celkový počet činí 23. Krajské ředitelství policie hlavního města Prahy mi rovněž laskavě umožnilo nahlédnout do 19 rozsudků se zaměřením na nezletilé oběti znásilnění. Ráda bych na tomto místě uvedla, že tato práce je zaměřena především na dospělé oběti znásilnění. Z tohoto důvodu má analýza 19 rozsudků ve věcech nezletilých obětí doplňkový charakter. Domnívám se, že tato problematika by si zasloužila vlastní diplomovou či rigorózní práci.

Na výběru konkrétních spisů či rozsudků jsem se nepodílela, pouze jsem upřesnila, o jak staré či naopak nedávné případy mám zájem. V této souvislosti doplňuji, že nejstarší kauza v rámci výzkumu je z roku 2010, naopak nejvíce recentní je případ z roku 2022. Cílem tohoto výzkumu je systematicky uspořádat a prezentovat relevantní hlediska vztahující se k vyšetřování trestného činu znásilnění a konfrontovat je s teoretickými poznatky. Rovněž jsem si v rámci výzkumu stanovila několik níže uvedených hypotéz, které následně potvrdím či vyvrátím na základě získaných informací ze spisů. Rozhodla jsem se analyzovat trestní spisy a anonymizované rozsudky odděleně, neboť některé údaje nejsou kvůli anonymizaci či stručnosti rozsudků k dispozici, zvláště otázka věku pachatelů a obětí či jejich státní příslušnosti. Statistiky budou primárně vycházet z informací získaných ze spisů právě díky své komplexnosti, zatímco poznatky z rozsudků uvedu pouze doplňkově tam, kde je to možné a pro účely práce přínosné. Rovněž jsem se rozhodla analyzovat zvlášť informace z rozsudků, které mi poskytlo Krajské ředitelství policie hlavního města

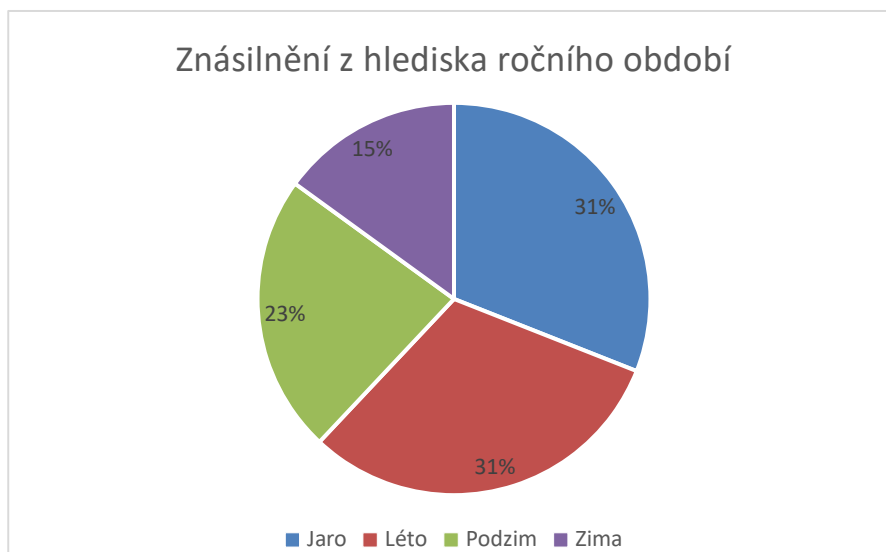
Prahy, a to kvůli striktnímu zaměření na nezletilé oběti, které by nepochybně vedlo k jisté deformaci výsledků výzkumu.

První stanovená hypotéza se týká problematiky vztahu mezi pachatelem a obětí. S ohledem na dostupné teoretické poznatky jsem přesvědčena, že se ve většině případů pachatel se svou obětí již znal. Pachatelem by tak často byl manžel, partner, kamarád, soused, kolega či jiný známý oběti. Poměrně často vzpomínaný mýtus cizího útočníka v parku by se naopak měl vyskytovat jen marginálně. Druhá hypotéza se věnuje pachatelům cizincům. Domnívám se, že v drtivé většině případů bude pachatelem znásilnění státní příslušník České republiky, naopak počet cizinců bude spíše zanedbatelný. Třetí stanovená hypotéza se dotýká problematiky trestání pachatelů. Mám za to, že více než polovině pachatelů znásilnění bude uložen podmíněný trest odnětí svobody. Vycházím z dat projektu Bez trestu, která uvádí, že každý druhý pachatel znásilnění je v České republice potrestán podmíněným trestem.¹⁹⁸ Poslední hypotéza se týká (ne)existence sexuální deviace u pachatelů. Domnívám se, že pouze zlomek pachatelů bude trpět některou ze sexuálních deviací, respektive parafilií.

5.2. Znásilnění

Pro pořádek uvádím, že ve všech 26 případech byl pachatel uznán vinným. Prvním ze sledovaných hledisek bylo roční období, ve kterém byl znásilnění spácháno. Nejčastěji bylo zastoupeno jaro a léto, a to vždy osmkrát. Nejspíše nebude překvapením, že znásilnění, ke kterým došlo v zimě, nebyla příliš častá. Domnívám se, že několik faktorů hraje ve prospěch trestné činnosti na jaře a v létě. Teplejší počasí, a tím povětšinou méně vrstev oblečení, se kterými se pachatel musí vypořádat, je jedním z nich. Dalším důvodem může být velký počet společenských akcí, při kterých dochází ke konzumaci alkoholu, který může pachatele pokouknout k jednání, ke kterému by za střízliva neměl odvahu. Stejně tak si pachatel může cíleně vybrat za oběť osobu v podnapilém stavu, u které je předpoklad, že se nebude moct tak intenzivně a efektivně bránit. Co se týče konkrétních měsíců, nejvíce znásilnění bylo spácháno v říjnu, a to čtyři případy (i přes větší popularitu jara a léta jako celku). V těsném závěsu nalezneme měsíce březen, duben, červenec a srpen. Naopak žádné znásilnění se neodehrálo v listopadu.

¹⁹⁸ Bez trestu. Tvrdá data [online]. [cit. 2023-03-12] Dostupné z <https://www.beztrestu.cz/tvrda-data>

Graf č. 1 – spáchaná znásilnění z hlediska ročního období (v %)

Zdroj – vlastní analýza 26 trestních spisů

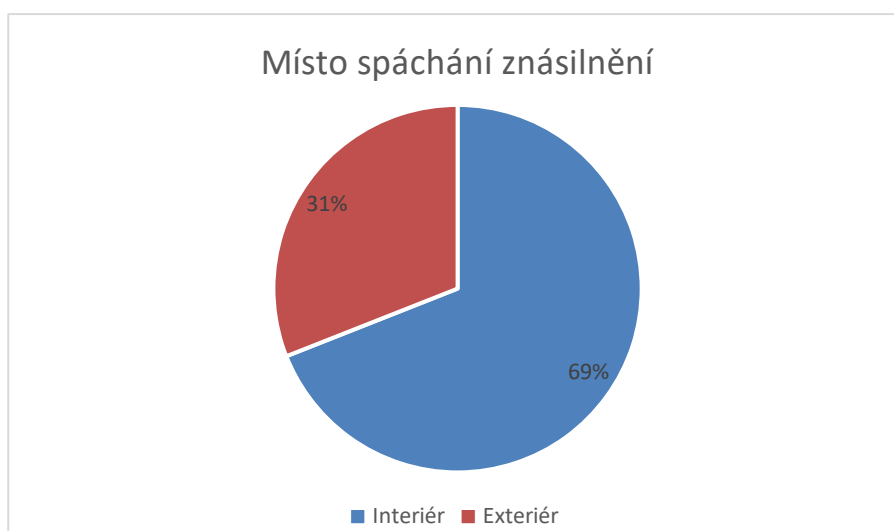

Graf č. 2 – počet znásilnění podle měsíců

Zdroj – vlastní analýza 26 trestních spisů

Dále jsem se zabývala otázkou, zda se znásilnění častěji odehraje v interiéru či v exteriéru. Z výzkumu vyplývá, že ve většině případů k této trestné činnosti dochází uvnitř, nikoliv venku. Mezi nejčastější místa činu pak patří ubytovny, byty, rodinné domy a chaty. Dvakrát se trestný čin odehrál v prodejně, jednou při otevírání obchodu v pět ráno, v druhém případě okolo páté hodiny odpolední. Osamoceně pak stojí výše zmíněný noční klub a kupříkladu recepce hostelu, kde se o znásilnění pokusila ostraha v přibližně pět hodin ráno. Oběť byla v podnapilém stavu a v emočním vypětí z toho, že

po předešlé návštěvě nočního klubu ztratila téměř všechny osobní věci a nemohla najít své kamarády. Zaměstnanec hostelu pak požádala, zda by si na recepci mohla nabít mobil kvůli zkontaktování své kamarádky. Doplnuji, že se jedná o jeden z mála případů, kdy obětí byla cizinka, a to státní příslušnice Německa.¹⁹⁹ Znásilnění bylo spácháno v exteriéru v osmi případech, nejčastěji na ulici a v parku.

Graf č. 3 – místo spáchání znásilnění (v %)

Zdroj – vlastní analýza 26 trestních spisů

Rovněž jsem si při studování spisů poznamenala přibližnou hodinu spáchání znásilnění. Většina případů se poměrně očekávaně odehrála ve večerních, nočních či brzkých ranních hodinách. Ovšem kupříkladu na ubytovnách došlo ke spáchání znásilnění v jedenáct hodin dopoledne, v druhém případě kolem druhé hodiny odpolední, což vzhledem k soukromí, které tento prostor poskytuje, není příliš překvapivé. Pro své okolnosti vyčnívá případ pokusu znásilnění, který se odehrál v parku ve čtyři hodiny srpnového odpoledne, tedy ještě za světla a na poměrně frekventovaném místě. Pachatel, který zrovna venčil svého psa, si za oběť vybral neznámou ženu s kočárkem. Muž nebyl pod vlivem návykových látek, netrpěl sexuální deviací a soud mu uložil podmíněný trest odnětí svobody.²⁰⁰

V otázce stadia trestné činnosti převažovaly dokonané trestné činy znásilnění, kterých bylo celkem čtrnáct. Při studiu spisů jsem narazila na deset případů pokusu

¹⁹⁹ 6 T 138/2015

²⁰⁰ 3 T 23/2020

o znásilnění. Jeden z případů pokusu o znásilnění se odehrál v parku u tramvajové zastávky mezi osobami, které se navzájem neznaly. Pachatel k oběti přiskočil, zakryl jí ústa, levou rukou ji uchopil kolem hrudníku, přitáhl si ji k tělu, přičemž ji vyzval, aby nekřičela, pokusil se ji odtáhnout do blízkého křoví, olízl jazykem tvář a promlouval k ní oplzlým jazykem. Oběť jej udeřila do břicha a utekla, on se ji snažil dohonit, ale pomohli jí náhodní kolemjdoucí, kteří zavolali na policii. Pachatel se tedy dopustil jednání, které bezprostředně směřovalo násilným jednáním jiného donutit k pohlavnímu styku souloží, nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží, v úmyslu trestný čin spáchat, avšak k dokonání trestného činu nedošlo. Z pohledu vyšetřování znásilnění stojí za zmínku, že odborným vyjádřením z oboru pachové identifikace byla potvrzena shoda mezi odebranými vzorky na bundě a nákrčníku oběti a odebraným pachovým vzorkem u pachatele. Přítomnost pachatele na místě činu byla potvrzena kamerovým záznamem.²⁰¹ Ve dvou případech se jednalo o kombinaci pokusu a dokonání trestného činu, v nichž figurovalo několik obětí. Pachatelé zde spáchali trestný čin znásilnění dílem dokonáný, dílem ve stadiu pokusu.

Graf č. 4 – znásilnění podle stadia trestné činnosti (v %)

Zdroj – vlastní analýza 26 trestních spisů

Ve věci právní kvalifikace se zde rovnoměrně objevuje základní i kvalifikovaná skutková podstata. V případě naplnění znaků základní skutkové podstaty znásilnění

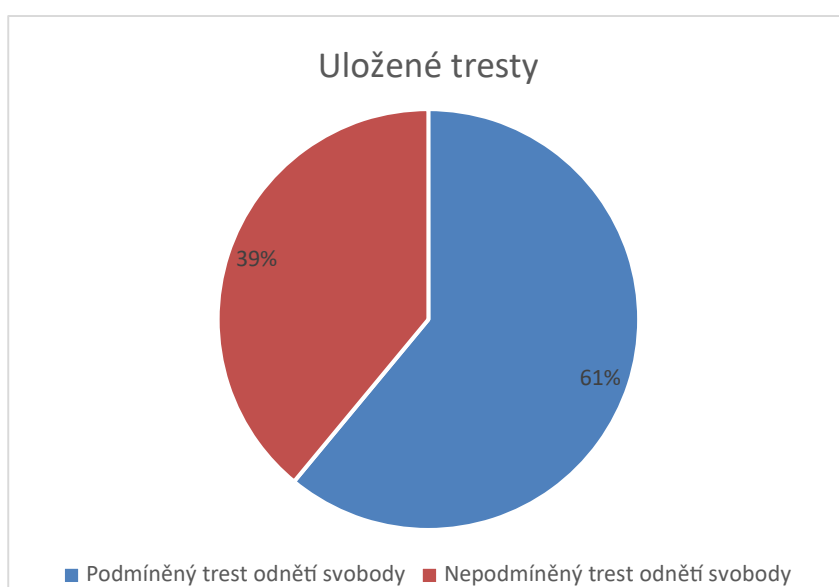
²⁰¹ 39 T 48/2015

podle § 185 odst. 1 trestního zákoníku, tj. že pachatel jiného násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdy pachatel k takovému činu zneužije bezbrannosti oběti, se jednalo převážně o dokonané trestné činy. Nejčastější kvalifikovanou skutkovou podstatou pak byla ta podle § 185 odst. 1, odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, tedy kdo čin uvedený v odst. 1 spáchá souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží, která k dokonání ve většině případech nevedla a skončila toliko ve stadiu pokusu. V menší míře byla přítomna kvalifikovaná skutková podstata ve smyslu § 185 odst. 1, odst. 2 písm. b) trestního zákoníku, tedy znásilnění spáchané na dítěti. Objevovala se i kombinace obou výše zmíněných kvalifikovaných skutkových podstat. Někteří pachatelé se kromě znásilnění dopustili i jiných trestných činů, nejčastěji se jednalo o trestný čin porušování domovní svobody, krádeže, loupeže, ale i nebezpečné vyhrožování. Anonymizované rozsudky výzkum obohatily i o trestné činy omezování osobní svobody, týrání osoby žijící ve společném obydlí, padělání a pozměnění veřejné listiny (průkazu totožnosti), soulože mezi příbuznými, výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií, zneužití dítěte k výrobě pornografie či ohrožování výchovy dítěte. Ve třech rozsudcích jsem nalezla i spáchání znásilnění se zbraní ve smyslu § 185 odst. 1, odst. 2 písm. c) trestního zákoníku, kdy se vždy jednalo o nůž.

Poslední ze zjišťovaných kritérií je otázka ukládání trestů pachatelům znásilnění. 28 pachatelům bylo uloženo celkem 17 podmíněných trestů odnětí svobody. Výše vytyčená hypotéza o nadpolovičně ukládaných podmíněných trestech se potvrdila. Nejprísnejší úhrnný podmíněný trest odnětí svobody byl uložen v délce tří let se zkušební dobou ve výměře pěti let spolu s dohledem probačního úředníka, povinností zdržet se požívání alkoholických nápojů a ochranným léčením protialkoholním ambulantní formou. Pro kontext uvádím, že pachatel se dopustil trestného činu znásilnění podle § 185 odst. 1, odst. 2 písm. b) trestního zákoníku, dílem dokonán a dílem ve stadiu pokusu na celkem sedmi obětech, z toho jedné bylo v době spáchání činu pouhých 17 let. Tohoto jednání (které spočívalo v osahávání žen) se dopustil na ulici v ranních a odpoledních hodinách na ženách, které neznal. Recidivistou nebyl a sexuální deviací netrpěl. Po prvotním přečtení spisu jsem se nejprve domnívala, že uložený trest je příliš mírný a vhodnější by byl nepodmíněný trest odnětí svobody pohybující se u dolní hranice trestní sazby. Obětí bylo několik, kdy jednou z nich byla

nezletilá dívka. Na druhé straně je ale třeba vnímat jeho bezúhonnost a částečné doznání. U některých obětí s jednáním skončil, jakmile na ně sáhl, jiné oběti musely použít vyšší razanci, například okřiknutí. Některým obětem se pachatel omluvil. V neposlední řadě nezpůsobil obětem závažnější následky. Po zvážení všech těchto okolností jsem se stejně jako soud přiklonila k výchovné funkci trestu.²⁰²

V případech pachatelů cizí státní příslušnosti docházelo zpravidla k uložení trestu vyhoštění z území České republiky (nejčastěji vedle trestu odnětí svobody), přičemž dvěma pachatelům na dobu deseti let. V jednom případě byl vedle podmíněného trestu odnětí svobody uložen trest zákazu pobytu na území hlavního města Prahy na dobu dvou let. Dvěma pachatelům soud uložil peněžitý trest ve výši 60 000 Kč a 20 000 Kč spolu s náhradním trestem odnětí svobody v délce dvou a šesti měsíců. V anonymizovaných rozsudcích se soud uchýlil k uložení trestu propadnutí věci jednak v případě, že znásilnění bylo spácháno se zbraní (nožem), jednak tento druh trestu dopadl na pachatelův USB flash disk s dětskou pornografií. Nejprísnejší nepodmíněný trest odnětí svobody činil tři roky v případě dokonání trestného činu znásilnění podle § 185 odst. 1 trestního zákoníku spolu s trestným činem loupeže, kdy pachatel byl recidivistou. Takovýto trest se mi zdá vzhledem ke spáchaným trestným činům a recidivě pachatele adekvátní.

Graf č. 5 – uložené tresty za znásilnění (v %)

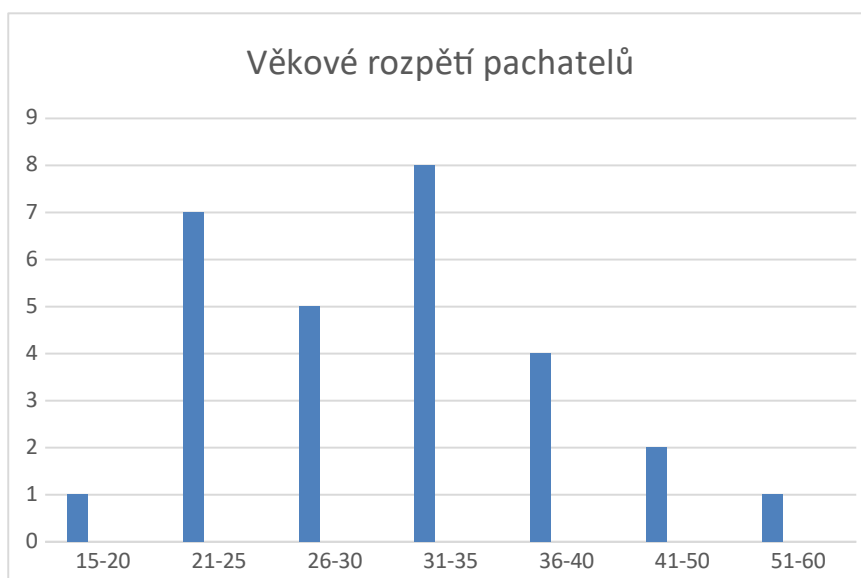
²⁰² 8 T 99/2014

Zdroj – vlastní analýza 26 trestních spisů

5.3. Pachatelé

Byť jsem měla k dispozici 26 trestních spisů, pachatelů je celkem 28 z důvodu spolupachatelství v jedné kauze. Prvním ze sledovaných hledisek u pachatelů bylo jejich pohlaví. Ve všech případech byl trestný čin znásilnění spáchán mužem, žena jakožto pachatelka nefigurovala v žádném trestním spise. Spolupachatelství se vyskytlo v jednom případě, kdy se jednalo o tři mladé muže, kteří na tanečním parketu v nočním klubu obstoupili oběť, přičemž jeden z nich držel oběti ruce, aby nemohla klást odpor, zatímco ji zbylí dva muži osahávali po celém těle a tiskli se k ní. Oběti se podařilo utéci na toaletu, ovšem při odchodu ji pachatelé opět násilím vzali na taneční parket, kde ji rovněž znovu osahávali. Teprve poté se oběti podařilo z klubu utéct.²⁰³

Co se týče věku pachatelů, nejmladšímu pachateli bylo v době spáchání činu 20 let, naopak nejstaršímu pachateli bylo 56 let. Nejčastěji se pachatelé nacházeli v rozmezí 31 až 35 let, a to osmkrát. Na druhém místě se z hlediska početnosti nachází pachatelé mezi 21 až 25 lety. Pro přehlednější vykreslení níže přikládám graf s rozdělením pachatelů dle jednotlivých věkových skupin.

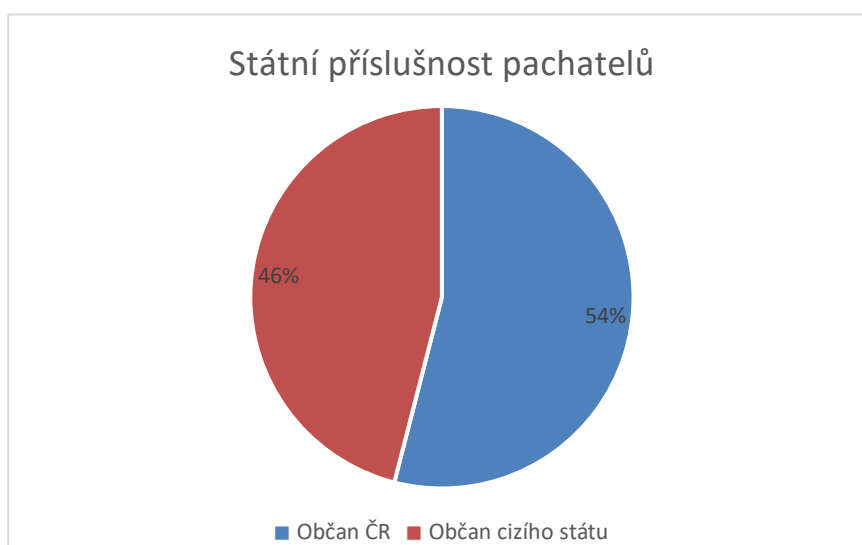

Graf č. 6 – věkové rozpětí pachatelů znásilnění

Zdroj – vlastní analýza 26 trestních spisů

²⁰³ 44 T 86/2017

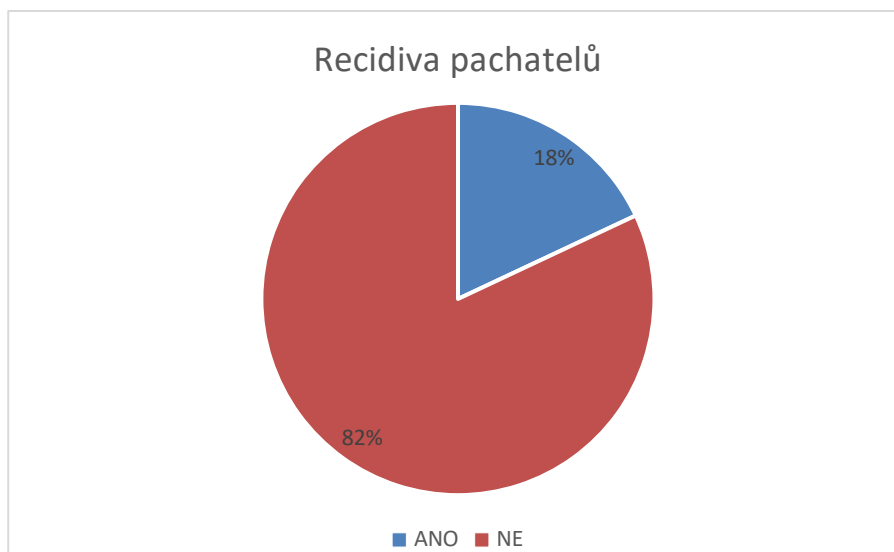
Státní příslušnost pachatelů byla o dost různorodější, než jak jsem ve vytyčené hypotéze předpokládala. Celkem 46 % pachatelů bylo cizí státní příslušnosti. Několik pachatelů bylo z Ukrajiny a Slovenska. Po jednom pak z Rumunska, Nového Zélandu (národnost indická). Jeden z pachatelů byl v době spáchání činu státním příslušníkem Somálska, ovšem v době vydání rozhodnutí získal české občanství. Rozsudky statistiku ještě obohatily o Turecko a Spolkovou republiku Německo. Mnou vytyčená hypotéza tak byla vyvrácena.

Graf č. 7 – státní příslušnost pachatelů znásilnění (v %)

Zdroj – vlastní analýza 26 trestních spisů

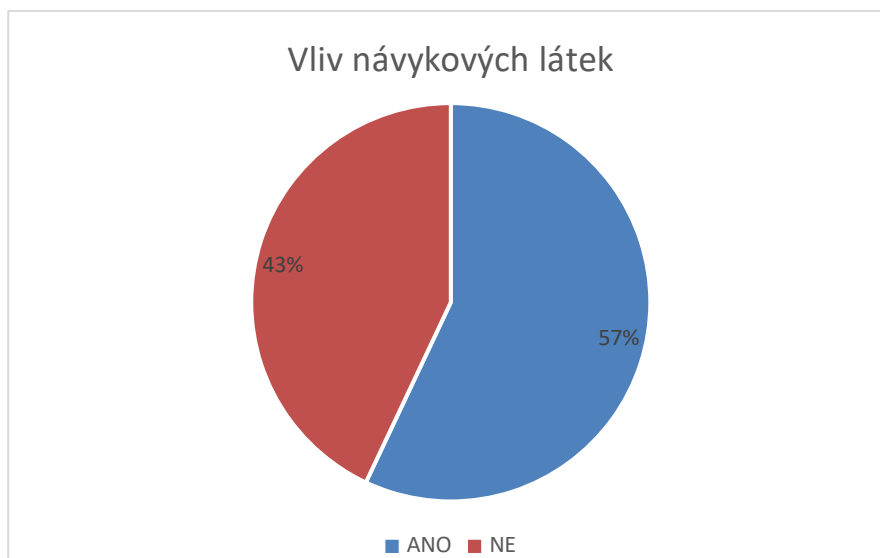
Recidiva se neobjevovala příliš často, celkem se týkala pěti pachatelů z celkových 28. Někteří pachatelé cizí státní příslušnosti se ovšem dopustili trestné činnosti na území svých států, což ovšem formálně na jejich bezúhonnosti z pohledu českého práva nic nemění. Soudy tuto skutečnost toliko reflektovaly v otázce ukládání trestů. Recidivisté byli již v minulosti odsouzeni kupříkladu za krádež, loupež či právě znásilnění.

Graf č. 8 – recidiva pachatelů znásilnění (v %)

Zdroj – vlastní analýza 26 trestních spisů

Z analýzy vyplývá, že ve více než polovině případů byli pachatelé pod vlivem návykových látek, nejčastěji se jednalo o alkohol, v nižší míře o drogy. Ve dvou případech byl pachatel pod vlivem jak alkoholu, tak drog (v prvním případě marihuany, ve druhém případě pervitinu). V některých případech bylo pachatelům uloženo ochranné léčení protialkoholní ambulantní formou či v rámci podmíněného trestu odnětí svobody uložena povinnost zdržet se požívání alkoholických nápojů a jiných návykových látek během zkušební doby. I v případě anonymizovaných rozsudků se nadpoloviční většina pachatelů dopustila trestného činu znásilnění pod vlivem alkoholu či drog, kdy ovšem nedošlo k uložení ochranného léčení.

Graf č. 9 – vliv návykových látek u pachatelů znásilnění (v %)

Zdroj – vlastní analýza 26 trestních spisů

Hypotéza o zanedbatelném počtu pachatelů trpících sexuální deviací se potvrdila. Jak jsem již zmínila v kapitole dříve, jedním z častých mýtů o znásilnění je představa, že jej páchají často osoby trpící sexuální deviací. V rámci analýzy spisů jsem narazila pouze na jeden případ sexuální deviace, kdy pachatel podle znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví soudní psychiatrie trpěl patologickou sexuální agresivitou. Soud mu mimo jiné uložil ochranné léčení sexuologické ústavní formou.²⁰⁴ Rozsudky rovněž obsahovaly pachatele se sexuální deviací, a to ve čtyřech případech. Opět se jednalo o patologickou sexuální agresivitu, v tomto případě bylo pachateli mimo jiné uloženo ochranné léčení sexuologické ambulantní formou.²⁰⁵ Jiný rozsudek se zabýval případem, kdy pachatel znásilňoval svou nezletilou dceru. Kromě trestného činu znásilnění rovněž spáchal trestný čin soulože mezi příbuznými, sexuálního nátlaku, výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií, nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy a zneužití dítěte k výrobě pornografie, ohrožování výchovy dítěte. Výše uvedené trestné činnosti se dopouštěl přibližně tři roky. Pro úplnost dodávám, že pachateli byl uložen úhrnný trest odnětí svobody v trvání tří let s tím, že se výkon trestu podmíněně odkládá na zkušební dobu v trvání pěti let; peněžitý trest v celkové výši 30 000 Kč a trest propadnutí věcí (USB flash disku jakožto

²⁰⁴ 17 T 5/2019

²⁰⁵ 1 T 49/2019

nástroje trestné činnosti).²⁰⁶ Ve zbylých dvou případech se jednalo o patologickou sexuální agresivitu.

Zbylými hledisky, která jsem analyzovala, jsou rodinný stav, případné děti, vzdělání a zaměstnání pachatelů. V drtivé většině případů se jednalo o svobodné muže. Většina z těchto svobodných mužů byla sama, někteří měli družku, ve dvou případech dokonce snoubenky. Jen tři pachatelé byli ženatí, jeden byl rozvedený. Naprostá většina pachatelů byla bezdětná. Pouze čtyři z nich měli děti, jeden pachatel byl otcem devíti dětí. U pachatelů převažovalo středoškolské a dále základní vzdělání. Šest z celkem 28 pachatelů pak dosáhlo vysokoškolského vzdělání. Z výše uvedeného vyplývá, že pachatelem znásilnění nemusí být nutně člověk s nižším vzděláním, trestná činnost se nevyhýbá ani vysoce vzdělaným lidem, byť v rámci provedeného výzkumu v nižší míře. Pokud jde o zaměstnání, většina pachatelů zastávala pozice dělníků, zedníků, ostrahy, elektrikářů a podobných profesí. Nezaměstnaných pachatelů bylo devět. Nejméně byly zastoupeny osoby samostatně výdělečně činné (ve dvou případech), v jednom případě byl pachatelem vysokoškolský pedagog, který se pokusil znásilnit svou manželku.²⁰⁷

5.4. Oběti

Přestože jsem nahlížela do 26 trestních spisů, obětí bylo celkem 36, neboť několik pachatelů se dopustilo znásilnění na více ženách. Prvním zkoumaným kritériem bylo pohlaví obětí. V rámci trestních spisů se vždy jednalo o ženy, zatímco v jednom z anonymizovaných rozsudků se stal obětí znásilnění muž, který nedovršil věku 18 let. Pachatel s obětí přišel do kontaktu prostřednictvím on-line seznamky. Během několika měsíců se pachatel dopustil trestných činů svádění k pohlavnímu styku a znásilnění ve smyslu § 185 odst. 1, odst. 2 písm. a), písm. b) trestního zákoníku, za které mu byl uložen úhrnný podmíněný trest odnětí svobody v trvání 2,5 let se zkušební dobou tří let. Pachatel nebyl recidivista, netrpěl sexuální deviací a nebyl pod vlivem návykových látek.²⁰⁸

Dalším sledovaným kritériem byl věk obětí. Věkové rozpětí zde bylo opravdu široké. Nejmladší oběti bylo v době činu 15 let, zatímco nejstarší oběti bylo 53 let.

²⁰⁶ 24 T 52/2021

²⁰⁷ 14 T 25/2017

²⁰⁸ 2 T 144/2021

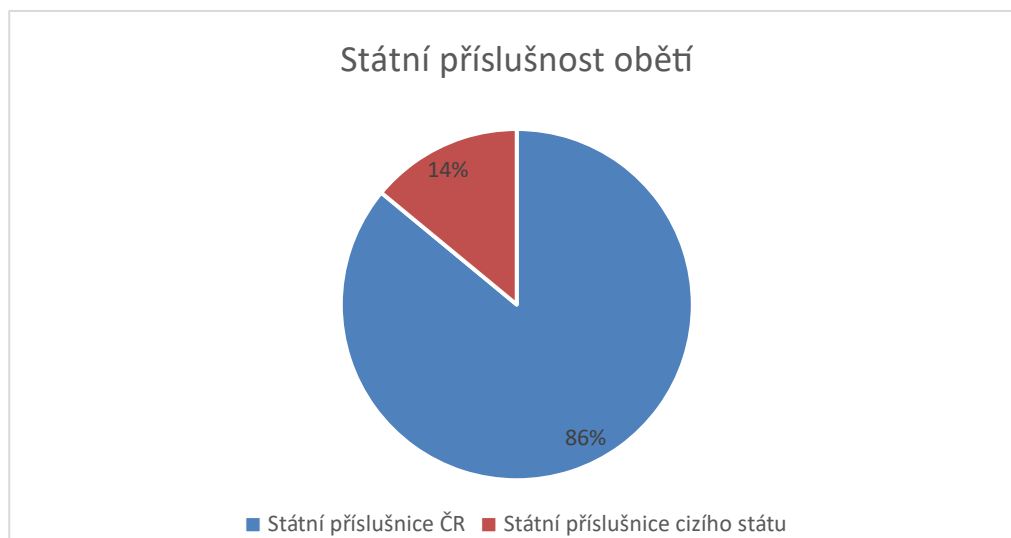
Neplatí tedy občas zmiňovaný mýtus o tom, že obětí znásilnění mohou být jen mladé ženy. V protokolech o výsledku obviněného byl pachatel zpravidla dotazován, proč si vybral právě tuto ženu. Pachatelé většinou odpověděli, že neví, podle jakého konkrétního kritéria nebo vypověděli, že si ji zvolili kvůli tomu, že byla sama na opuštěném místě. V žádné kauze nebylo mládí oběti výslovně uvedeno jako důvod. Nejvíce zastoupená byla skupina žen ve věku od 31 do 35 let. Pro přehlednější ilustraci níže připojuji graf s konkrétními čísly.

Graf č. 10 – věkové rozpětí obětí znásilnění

Zdroj – vlastní analýza 26 trestních spisů

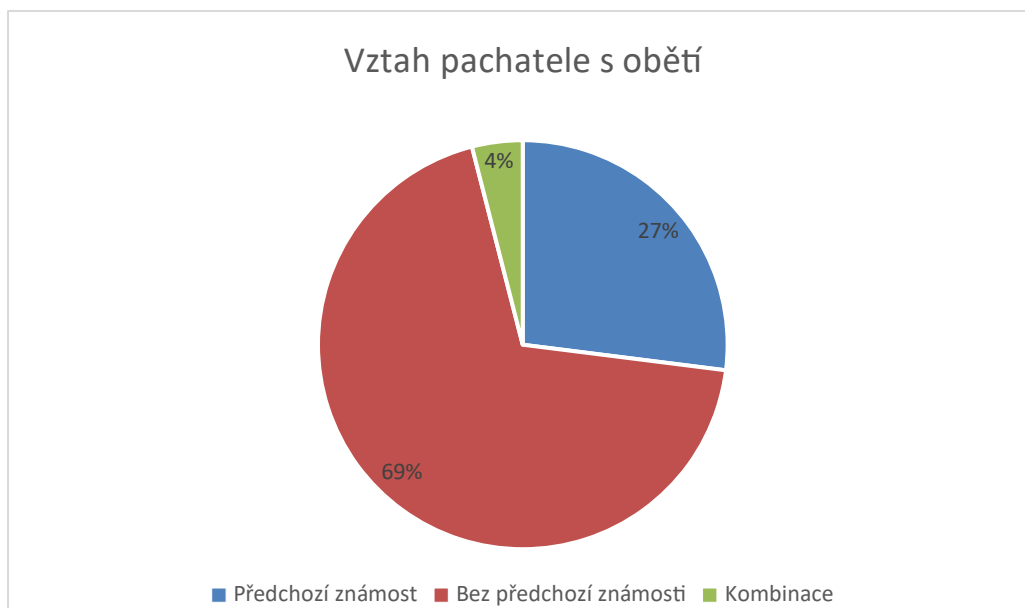
Dalším sledovaným kritériem byla otázka státní příslušnosti obětí. Na rozdíl od pachatelů zde byl podstatně nižší podíl cizích státních příslušnic, naopak většinou se jednalo o státní příslušnice České republiky. Dvakrát se obětí znásilnění staly ženy z Ukrajiny, po jedné pak následovaly oběti z Německa, Švédska a Brazílie.

Graf č. 11 – státní příslušnost obětí znásilnění (v %)

Zdroj – vlastní analýza 26 trestních spisů

Velmi důležitým hlediskem v rámci analýzy byl vztah pachatele s obětí. Tato část výzkumu přinesla pro mne osobně největší překvapení. Na základě empirických poznatků jsem si byla téměř jistá, že většina pachatelů svou oběť před činem znala. Naopak mýtu o neznámém útočnickovi v parku jsem nepřikládala velký význam a byla jsem si poměrně jistá, že jej zde vyvrátím. Výsledky výzkumu ovšem překvapily. Většina trestných činů znásilnění se odehrála mezi lidmi, které nepojil vzájemný vztah. Celkem 26 pachatelů v 18 případech své oběti neznali. V sedmi případech se jednalo o předchozí známost, přičemž jeden případ se vymykal tím, že pachatel napadl několik žen, přičemž jednu z nich znal, avšak zbylé oběti nikoliv. Myslím si, že pokud bych měla k dispozici větší reprezentativní vzorek případů, že by výsledky dopadly opačně, to je ovšem pouze má domněnka.

Graf č. 12 – vztah pachatele s obětí znásilnění (v %)

Zdroj – vlastní analýza 26 trestních spisů

V rámci studia trestních spisů jsem narazila na dva případy, ve kterých oběť byla těhotná. V jedné kauze došlo ke znásilnění ženy, která zrovna menstruovala, přičemž pachatelem byl její bývalý partner. Zaměřila jsem se rovněž na případná falešná obvinění, ke kterým v žádné kauze nedošlo. V rámci výzkumu jsem se sekundární viktimizací setkala, avšak nikoliv tak často, jak jsem se původně domnívala. Pouze v několika případech jsem v protokolu o výsledku svědka (poškozené) zaznamenala otázky na to, co měla oběť v době činu na sobě, popřípadě aby popsala způsob, jakým dala najevo, že o pozornost pachatele nestojí či proč dala na požádání své číslo pachateli. Několik obhájců se během hlavního líčení vyjádřilo nevhodně ve smyslu bagatelizování újmy oběti, respektive uvedli, že oběť prožitou událost dramatizuje a má sklony ke konfabulaci, a proto je její výpověď nevěrohodná. Zvláště v rozsudcích byla přítomna snaha soudců vyzdvihnout prožité trauma obětí a věrohodnost jejich výpovědí.

5.5. Analýza rozsudků ve věcech znásilnění nezletilých obětí

Jak jsem již uvedla výše, vycházela jsem při analýze z 19 rozsudků, které mi poskytlo Krajské ředitelství policie hlavního města Prahy. Tato práce si neklade za cíl podrobnou analýzu nezletilých obětí. Ráda bych toliko upozornila na některé odlišnosti či specifika, která se vztahují právě k těmto obětem.

5.5.1. Znásilnění

Na rozdíl od rozsudků studovaných v rámci trestních spisů se zde objevuje jeden případ zproštění pachatele. Šlo o případ údajného znásilnění mezi bratrance a sestřenicí, které bylo v době činu 9 let, zatímco pachateli bylo 17 let. Oběť čin nahlásila až s velkým časovým zpožděním přibližně osmi let. Bratranec měl v noci na rodinné návštěvě, když vedle sebe v noci leželi na posteli, pokusit zasunout penis do análního otvoru oběti. Pachatel odmítl, že by tento čin spáchal. Soud při rozhodování vycházel z nedostatečného důkazního materiálu, a taktéž z pozitivního vztahu mezi bratrance a sestřenicí v letech následujících po údajném znásilnění. Textové zprávy ukázaly, že oběť jevila velký zájem s bratrance komunikovat a vztah udržovat. Soud dodal, že vzhledem k nízkému věku oběti v době popsání činu oběť nemusela zcela přesně chápat, co se děje, navíc se mohlo jednat o mimovolní erekci ze strany bratrance. Po provedeném dokazování dospěl soud k závěru, že nelze bez důvodných pochybností uzavřít, že ke skutku vymezenému obžalobou prokazatelně a skutečně došlo.²⁰⁹

Nejčastější skutkovou podstatou byla ta podle ustanovení § 185 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) trestního zákoníku. Pachatel tedy oběť násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutil k pohlavnímu styku, přičemž tento čin spáchal souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží, kdy tento čin spáchal na dítěti mladším 15 let. Ve čtyřech případech byl tento trestný čin spáchán i ve smyslu ustanovení § 185 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a), c) trestního zákoníku, tedy oběti byla činem způsobena těžká újma na zdraví.²¹⁰ V poměrně velkém množství případů se pachatel rovněž dopustil trestných činů souvisejících s (dětskou) pornografií či trestného činu ohrožování výchovy dítěte. Hlediska času a ročního období spáchání trestného činu znásilnění zde nemají téměř žádný význam, neboť se ve většině případů jednalo o dlouhodobější jednání, které nelze přesněji vymezit. Téměř všechna znásilnění se odehrála v interiéru, nejčastěji v bytech a rodinných domech. Ve třech případech bylo znásilnění spácháno v hotelu. Pouze jeden případ se odehrál v lese, a to mezi kamarády.

Značné rozdíly jsou i v otázce stadia trestné činnosti. Zatímco předchozí analýza

²⁰⁹ 63 Tm 4/2019

²¹⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

odhalila, že 38 % případů znásilnění skončilo ve stadiu pokusu, zde se jednalo o pouhý jeden případ. Všechna ostatní znásilnění byla dokonána. Hledisko ukládání trestů pachatelům se zde rovněž lišilo. Zaprvé je třeba říci, že zde (na rozdíl od analýzy trestních spisů) bylo uloženo mnohem více nepodmíněných trestů odnětí svobody, což je dle mého názoru vítaná změna, zvláště vzhledem k povaze obětí. Nepodmíněný trest odnětí svobody byl uložen v 67 % případů (nejprísnejší v trvání deseti let), přičemž dvěma pachatelům bylo uloženo jej vykonat ve věznicích se zvýšenou ostrahou. Ve čtyřech kauzách bylo pachatelům uloženo ochranné léčení, povětšinou sexuologické, nicméně v případě pachatele se stařeckou demencí se jednalo o psychiatrické. Vzhledem k relativně často páchaným trestným činům souvisejících s (dětskou) pornografií byl pachatelům nezdávka uložena také trest propadnutí věci.

5.5.2. Pachatelé

Přestože jsem měla k dispozici 19 rozsudků, pachatelů bylo celkem 20, a to kvůli jednomu případu spolupachatelství. Pohlaví pachatele zůstalo neměnné, tedy trestného činu znásilnění se nedopustila žádná žena. Věkové rozpětí pachatelů zde bylo podstatně širší, přičemž nejmladšímu pachateli bylo 16 let. Ten znásilnil svou kamarádku, jež byla o dva roky mladší. Kromě znásilnění se rovněž dopustil provinění pohlavního zneužití. V důsledku toho mu bylo uloženo úhrnné trestní opatření odnětí svobody v trvání dvou let se zkušební dobou tří let a několik výchovných opatření.²¹¹ Naopak nejstaršímu pachateli bylo v době spáchání činu 70 let. Jednalo se o případ znásilnění vnučky, přičemž pachatel v době činu trpěl stařeckou demencí.²¹² Nejvíce byla zastoupena věková kategorie mezi 15 až 20 lety, na druhém místě pak mezi 41 a 50 lety. Lze shrnout, že z hlediska věku pachatele lze vyčíst rozdíly oproti první analýze.

Hledisko státní příslušnosti bylo rovněž rozdílné. Zatímco analýza trestních spisů ukázala, že pachatelů cizí státní příslušnosti je více než 40 %, zde se jednalo o pouhé dva případy cizinců, kteří pocházeli z Ukrajiny. Výskyt sexuálních deviací zde byl ve vyšší míře, a to u čtyř mužů, přičemž všichni trpěli pedofilií, respektive efebofilií nebo hebefilií podle hlediska pohlaví obětí. Jeden pachatel sice neměl žádnou sexuální deviaci, ovšem znalecký posudek uvedl, že muž trpí tzv. sexuologickou anomálií neboli

²¹¹ 63 Tm 1/2022

²¹² 1 T 2/2021

psychosexuální nevyzrálostí. Ta se projevuje tím, že jej sexuálně přitahují jak dospělé ženy, tak dospívající dívky.²¹³ Lze shrnout, že přestože v této analýze figuruje více pachatelů s parafilii, stále platí teze, že většina pachatelů je nedevariantních.

Mírně převážili pachatelé, kteří byli v době spáchání činu pod vlivem alkoholu či drog, a dále ti, kteří byli bezúhonní. V několika kauzách tato hlediska nebyla zjištělná kvůli neuvedení těchto informací.

5.5.3. Oběti

Analyzovaných obětí bylo celkem 24, přičemž za zmínku stojí, že ve dvou případech se jednalo o oběti mužského pohlaví ve věku 10 a 13 let. Všechny oběti jsou státními příslušníky České republiky. Nejmladším obětí bylo v době spáchání znásilnění pouhé čtyři roky, naopak nejstarší obětí bylo 16 let. Jedna z obětí zažívala znásilnění ze strany svého dědečka od svých sedmi až do 14 let, přičemž v důsledku takto dlouhodobého jednání trpí post traumatickou stresovou poruchou a musí být medikována.²¹⁴

Největší rozdíl oproti předchozí analýze spatřuji (kromě věkové kategorie obětí) v existenci a povaze vztahu mezi pachatelem a obětí. Zatímco z analýzy trestních spisů vyplynulo, že se pachatel se svou obětí většinou neznal, zde je tomu právě naopak. Pouze v jedné kauze zde nebyla předchozí známost těchto osob. Ve většině případů byl pachatelem rodinný příslušník či rodinný přítel, kterému byly oběti svěřeny na hlídání. Ve třech případech se jednalo o otce a dceru, ve dvou případech o dědečka a vnučku. Jeden případ znásilnění se odehrál mezi bratrancem a sestřenicí. V ostatních případech se jednalo o rodinné přátele či kamarády obětí. V jednom rozsudku bylo rozhodováno o znásilnění, kterého se dopustil pachatel v dětském domově na dívce, která zde taktéž žila. Na rozdíl od předchozí analýzy se zde více obětí potýká s post-traumatickou stresovou poruchou jako následkem znásilnění.

²¹³ 56 T 5/2020

²¹⁴ 1 T 1/2020

5.6. Shrnutí empirického výzkumu a úvahy *de lege ferenda*

Jak jsem v úvodu této kapitoly uvedla, při vypracování empirického výzkumu jsem vycházela z 26 trestních spisů, 23 anonymizovaných rozsudků a 19 rozsudků ve věcech znásilnění nezletilých obětí. Byť si plně uvědomuji, že se nejedná o příliš velký reprezentativní vzorek případů znásilnění, domnívám se, že několik zajímavých poznatků přesto přináší. Na začátku jsem si stanovila několik hypotéz, ke kterým bych se nyní ráda vyjádřila.

První hypotéza se týkala vztahu pachatele a oběti. Vzhledem k dostupným empirickým poznatkům jsem si byla téměř jista, že se většina pachatelů se svými oběťmi znala. Vycházela jsem z toho, že onen často skloňovaný mýtus o neznámém útočníkovi z potemnělého parku se nenaplní. Výsledky výzkumu ovšem překvapily a ukázaly, že celých 69 % případů znásilnění se odehrálo mezi lidmi, které nepojil žádný vztah. Tento výsledek si částečně vysvětluji malým reprezentativním vzorkem případů. Jeví se jako pravděpodobné, že pokud bych bývala měla k dispozici například 50 spisů, výsledky by mohly dopadnout jinak. To je ovšem pouze má domněnka. Tím se nijak nesnažím naznačit, že případy znásilnění cizí osobou jsou nemožné. Je třeba si uvědomit, že velká část případů se odehrála ve večerních, nočních či brzkých ranních hodinách, u kterých leckdy hrál roli alkohol či drogy, a to nejen u pachatelů. Lze tedy shrnout, že první hypotéza byla vyvrácena.

Druhá hypotéza směřovala k otázce státní příslušnosti pachatelů. Domnívala jsem se, že v drtivé většině případů bude pachatelem státní příslušník České republiky, a že počet pachatelů z cizích států bude marginální. Tato hypotéza byla rovněž vyvrácena, neboť celkem 46 % pachatelů bylo cizí státní příslušnosti. Dalo by se namítnout, že v hlavním městě se vyskytuje největší počet cizinců v republice. I tak se ale domnívám, že tento argument nepodává uspokojivé vysvětlení, vzhledem datům Českého statistického úřadu, který uvádí, že v roce 2021 bylo v Praze evidováno 36 % všech cizinců v České republice.²¹⁵

Třetí stanovená hypotéza se věnovala problematice ukládání trestů. Měla jsem za to, že více než polovině pachatelů bude uložen podmíněný trest odnětí svobody.

²¹⁵ Český statistický úřad. *Cizinci v Praze v roce 2021* [online]. [cit. 2023-04-28] Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/xa/cizinci-v-praze-v-roce-2021>

Vycházela jsem z dostupných dat, ale i z názoru části veřejnosti, která volá po přísnějších trestech pro pachatele znásilnění. Výzkum ukázal, že 28 pachatelům bylo uloženo 17 podmíněných trestů odnětí svobody, tj. 61 %, hypotéza se tedy potvrdila. Osobně se domnívám, že soudy v některých případech rozhodují příliš mírně. V jedné kauze pachatel dílem dokonal a dílem se pokusil o znásilnění tří žen, přičemž jedné z obětí bylo v době činu 19 let. Kromě trestného činu znásilnění se rovněž dopustil trestného činu porušování domovní svobody. Pachatel trpěl sexuální deviací (patologickou sexuální agresivitou) a v době činu byl pod vlivem alkoholu. Byl mu uložen úhrnný podmíněný trest odnětí svobody v délce dvou let se zkušební dobou v délce tří let a uloženo ochranné léčení sexuologické. Domnívám se, že v tomto případě měl být pachateli uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v dolní hranici trestní sazby.²¹⁶ Při analýze rozsudků ve věcech znásilnění nezletilých obětí mne osobně několikrát zklamalo rozhodnutí odvolacího soudu, který pachateli snížil trest. Jako příklad uvedu kauzu, ve které se pachatel ve věku 17 let dopustil znásilnění a pohlavního zneužití na dívkách ve věku 13 a 14 let. V době činu byl pod vlivem alkoholu a podle oběti si i po činu „dělal ze znásilnění legraci“, a tedy žádnou lítost neprojevil. Oběti utrpěly silnou psychickou újmu. Pachateli bylo uloženo k souhrnné trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody ve výměře 24 měsíců. Odvolací soud mu ovšem trest změnil na souhrnné trestní opatření podmíněného odnětí svobody s dohledem ve výměře tři roky a několik výchovných opatření. Pravdivost verze oběti byla podpořena několika důkazy, a to především výpovědí svědka, který čin viděl. Odvolací soud své rozhodnutí opřel o to, že pachatel má nyní fungující partnerský vztah, pevné rodinné zázemí a koníček v podobě tréninků boxu. Této argumentaci nemohu z výše uvedených důvodů přisvědčit.²¹⁷

Poslední hypotéza se týkala možné sexuální deviace pachatele, u které jsem předpokládala, že nebude příliš častá. Tato hypotéza byla rovněž potvrzena. Během analýzy trestních spisů jsem objevila pouze jeden případ parafílie, a to patologické sexuální agresivity. U anonymizovaných rozsudků se jednalo o čtyři případy. Neplatí tedy mýtus, že většinu znásilnění spáchají deviantní pachatelé.

Nyní bych se ráda vyjádřila k několika možným problémům, které mohou při

²¹⁶ 17 T 5/2019

²¹⁷ 63 Tm 1/2021

vyšetřování trestného činu znásilnění nastat. V první řadě se jedná o lékařské vyšetření oběti, respektive prohlídku těla poškozené. Jak jsem již v této práci uvedla, má tento úkon pro účely vyšetřování znásilnění velký význam. Pověřený lékař totiž nejen zjišťuje stopy a následky trestného činu, ale především odebírá biologický materiál, který je často velmi důležitým nástrojem pro usvědčení pachatele. Praxe se bohužel občas setkává s problémem nedostatečných zkušeností daných lékařů s oběťmi znásilnění. Stává se, že nevědí, co přesně mají zjišťovat a odebírat a jak zjištěné poznatky co nejkompaktněji zaznamenat. Mnoho lékařů nemá s takovými úkony příliš mnoho zkušeností. Navíc může docházet nevhodnými poznámkami a necitlivým přístupem k sekundární viktimizaci oběti. Jako řešení by mohla sloužit úprava, respektive doplnění výuky na lékařských fakultách, což se mi ovšem zdá příliš idealistické. Jiným řešením by mohla být školení lékařů pořádaná Českou lékařskou komorou.

V některých případech se oběti setkaly se sekundární viktimizací při výslechu, kdy byly dotazovány, co měly v době činu na sobě. Domnívám se, že vzhledem k menšímu reprezentativnímu vzorku spisů je tento jev spíše častější. Jistě by stálo za to zintenzivnit školení policistů ohledně vhodné a citlivé komunikace s oběťmi znásilnění. V Austrálii došlo v oblasti postavení obětí znásilnění k několika posunům. Například pokud oběť učiní trestní oznámení, že byla znásilněna, již nemusí být podrobně dotazována na své předchozí sexuální vztahy.²¹⁸ S tím souvisí i problematika odborných vyjádření či znaleckých posudků o duševním stavu poškozených. Domnívám se, že pro řádné projednání a rozhodnutí ve věci není nezbytně nutné, aby obsahovaly tolik detailů o životě a minulosti oběti. Je nepochybně důležité, aby bylo z expertizy jednoznačně určeno, zda je oběť věrohodná, má sklony k dramatizaci či konfabulaci. Jiné informace intimnějšího rázu mohou ovšem hrát ve prospěch obžalovaného, přestože nemají s daným případem nic společného. Myslím si, že řada žen znásilnění nikdy neoznámí právě ze strachu z možné sekundární viktimizace ze strany orgánů činných v trestním řízení.

²¹⁸ Larcombe, W. *Rethinking Rape Law Reform: Challenges and Possibilities*. New Directions for Law in Australia: Essays in Contemporary Law Reform [online]. 2017 [cit. 2023-04-28] Dostupné z https://www.jstor.org/stable/j.ctt1ws7wbh.16?searchText=rape+investigation&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Drape%2Binvestigation&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A21e8a211254268b61adb2e04a42db87d&seq=2

ZÁVĚR

V úvodu této práce jsem si vytyčila cíl postihnout specifické aspekty vyšetřování sexuálních trestných činů z hlediska trestního práva, kriminologie a kriminalistiky pro podání uceleného obrazu, přičemž jsem se zaměřila na trestný čin znásilnění.

Vyšetřování znásilnění je ovlivněno specifickými rysy tohoto trestného činu, především zásahem do nejintimnější sféry člověka a povahou způsobené újmy, která může být jak fyzického, tak především psychického rázu. Na rozdíl od jiných druhů trestné činnosti musí oběti i pachatelé znásilnění ve vyšetřování čelit mnohokrát velmi osobním otázkám o svém sexuálním životě. Problematika znásilnění nepřestává být aktuální a dostává se jí pozornosti i od laické veřejnosti a médií.

V první kapitole se zabývám historickými aspekty znásilnění a sleduji vývoj jeho právní úpravy, přičemž na konci srovnávám českou právní úpravu se slovenskou. Ve druhé kapitole se věnuji kriminologickému pojetí znásilnění, kde rozebírám nejčastější mýty, které jsou o tomto trestném činu rozšířeny. Rovněž rozdělují znásilnění do několika kategorií a rozebírám osobnost pachatele a oběti znásilnění. Třetí kapitola pojednává o kriminalistické charakteristice znásilnění, respektive o některých jejích komponentech, a to o kriminální situaci a typických způsobech páčání znásilnění. Ve čtvrté kapitole jsem se věnovala samotné metodice vyšetřování trestného činu znásilnění, například typickým vyšetřovacím situacím, typickým stopám, zvláštnostem předmětu vyšetřování, podnětů k vyšetřování, počátečních úkonů, následných úkonů a vyšetřovacích verzí.

Při zpracování diplomové práce jsem analyzovala české i zahraniční prameny, přičemž jsem práci chtěla obohatit i o praktické poznatky z vyšetřování znásilnění. K tomuto účelu jsem oslovila mnoho soudů, státních zastupitelství a policii. Díky vstřícnosti soudcům z Obvodního soudu pro Prahu 1, Obvodního soudu pro Prahu 7 a Okresního soudu Praha-západ jsem měla možnost nahlédnout do celkem 26 trestních spisů. Jsem si vědoma, že to není příliš velký reprezentativní vzorek, a proto jsem využila možnosti analyzovat 23 anonymizovaných rozsudků Obvodního soudu pro Prahu 9, Okresního soudu v Ústí nad Labem, Okresního soudu v Teplicích a Okresního soudu v Děčíně. Rovněž Krajské ředitelství policie hlavního města Prahy mi vyšlo

vstříc a laskavě mi poskytlo 19 rozsudků ve věcech znásilnění nezletilých obětí. V rámci výzkumu jsem se zaměřila na několik hledisek, například na pohlaví, věk a státní příslušnost pachatelů a obětí. U pachatelů jsem analyzovala i hledisko případné recidivy, vlivu alkoholu a omamných látek a sexuální deviace. U obětí mne zajímal především vztah s pachatelem a problematika sekundární viktimizace, které některé oběti během vyšetřování musí čelit od orgánů činných v trestním řízení, ale v některých případech i od vlastní rodiny, přátel či kolegů. U znásilnění jako takového mne zajímalo také místo, čas a roční období spáchání činu, stadium trestné činnosti, právní kvalifikace a ukládání trestů. Pro účely konfrontace teoretických poznatků s praktickými zjištěními jsem si stanovila několik hypotéz, a to ve věci státní příslušnosti a sexuální deviace pachatele, vztahu pachatele a oběti a ukládání trestů pachatelům. Potvrzeny byly hypotézy o spíše zanedbatelném počtu sexuálních deviací a naopak četností ukládaných podmíněných trestů odnětí svobody. Naopak byly vyvráceny hypotézy o státní příslušnosti pachatele, kdy se v předmětných spisech dopustilo znásilnění poměrně mnoho cizinců, a o vztahu mezi pachatelem a obětí, který nebyl příliš častý.

Pro účely obohacení této práce jsem se rozhodla analyzovat i rozsudky, ve kterých byly oběťmi nezletilé osoby. Byť má tato analýza spíše doplňkový charakter, domnívám se, že přinesla několik cenných poznatků. Tyto případy obsahovaly několik zvláštností, které vyplývaly především z charakteru obětí, zejména jejich nízký věk, téměř vždy blízký vztah s pachatelem, o něco vyšší výskyt sexuálních deviací, více nepodmíněných trestů odnětí svobody a zpravidla dlouhodobé trvání znásilnění. Věřím, že tato problematika by si zasloužila být zpracována v samostatné diplomové či rigorózní práci. S ohledem na to, že cílem této diplomové práce bylo poskytnout ucelený obraz o vyšetřování trestného činu znásilnění a jeho specifických aspektech, a s ohledem na výše uvedené shrnutí obsahu jednotlivých kapitol, domnívám se, že předkládaná diplomová práce tyto vytyčené cíle splnila.

Trestný čin znásilnění se vyznačuje velkými dopady na své oběti. Ty se musejí vypořádat se způsobenou újmou, která ovšem do určité míry přetrvává. Pokud se oběti rozhodnou čin oznámit, musí počítat s intimním rázem kladených otázek. Kromě toho se mohou během vyšetřování setkat se sekundární viktimizací. Dle mého názoru je v oblasti sexuálních trestných činů velmi potřebná osvěta. Tím nemám na mysli pouze

vyvracení zakořeněných mýtů, nýbrž i osvětu ve školách. Zvláště v dnešní době sociálních sítí se mladý člověk může snadno stát obětí predátora. Osobně jsem ve škole nezažila ani debatu o tom, jak se chránit před nechtěným otěhotněním či pohlavními nemocemi, tudíž se domnívám, že se z mé strany jedná o toliko idealistické přání. Přesto věřím, že k určitým pokrokům přeci jen dojde.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

PRÁVNÍ PŘEDPISY

- Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích
- Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

ODBORNÉ KNIŽNÍ PUBLIKACE

- BURDA, E. a kol. *Trestný zákon: komentár*. 2. díl, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. Beckova edícia komentované zákony, 1616 s. ISBN 978-80-7400-324-0.
 - ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 445 s. ISBN 978-80-7380-461-9.
 - ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, 158 s. ISBN 978-80-262-0582-1.
 - ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠOVÁ, Petra. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, 191 s. ISBN 978-80-247-2014-2.
 - ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, 248 s. ISBN 80-85858-70-3.
 - DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 2 svazky (1. díl, 1490 s.). ISBN 978-80-7478-790-4.
 - GRŮVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav; ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. 4., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 536 s. ISBN 978-80-7380-095-6.
 - CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003, 208 s. ISBN 80-7178-739-6.
 - CHMELÍK, Jan a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, 536 s. ISBN 80-86898-36-9.
-

- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, 1040 s. ISBN 978-80-7502-576-0.
 - JELÍNEK, Jiří a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, 631 s. ISBN 978-80-7502-499-2.
 - KARMEN, Andrew. *Crime victims: an introduction to victimology*. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing, 1984, 269 s. ISBN 0-534-02997-3.
 - KONRÁD, Zdeněk. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Policejní akademie ČR, 1995, 212 s. ISBN 80-901923-0-0.
-
- KONRÁD, Zdeněk; PORADA, Viktor; STRAUS, Jiří; SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika. Teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021. 323 s. ISBN 978-80-7380-869-3.
 - KONRÁD, Zdeněk; PORADA, Viktor; STRAUS, Jiří; SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021. 417 s. ISBN 978-80-7380-859-4.
 - KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008, 292 s. ISBN 978-80-7345-161-5.
 - KUČHTA, Josef; VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, 544 s. ISBN 80-7179-813-4.
 - MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15.-16. století*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1989, 271 s.
 - MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Nuga, 1995, 269 s. ISBN 80-85903-01-6.
 - MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání. Praha: Linde, 2003, 673 s. ISBN 80-7201-433-1.
 - MUSIL, Jan; KONRÁD, Zdeněk; SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2001, 512 s. ISBN 80-7179-362-0.
 - NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 3., přepracované vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, 527 s. ISBN 978-80-7357-377-5.
 - PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie pro právníky*. 2. vydání. Beroun: Eva Rozkotová – IFEC, 2010, 79 s. ISBN 978-80-87146-36-1.
 - PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2009, 226 s. ISBN 978-80-247-2618-2.

- PORADA, Viktor a kol. *Kriminalistika*. Bratislava: Iura Edition. 2007, 604 s. ISBN 978-80-8078-170-5.
- SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír; ADAMOVÁ, Karolina; PELC, Vladimír; DAŇKOVÁ, Alena. *Sexuální trestné činy včera a dnes*. Ostrava: Key Publishing, 2014, 448 s. ISBN 978-80-7418-213-6.
- STRAUS, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 446 s. ISBN 978-80-7380-409-1.
- STRAUS, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 291 s. ISBN 978-80-7380-095-6.
- ŠÁMAL, Pavel; PÚRY, František; RIZMAN, Stanislav. *Trestní zákon: komentář*. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 721 s. ISBN 80-7179-896-7.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 svazky (s. 1451-3586). ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GŘIVNA, Tomáš; BOHUSLAV, Lukáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie a kol. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, 1204 s. ISBN 978-80-7598-764-8.
- WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*. Praha: Grada, 2000, 212 s. ISBN 80-7169-795-8.

ODBORNÉ ČLÁNKY

- GŘIVNA, Tomáš. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie 10/2009, s. 67.

JUDIKATURA

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2017, sp. zn. 3 Tdo 1498/2017
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2012, sp. zn. 3 Tdo 182/2012
- Nález Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2007, sp. zn. III. ÚS 528/06

INTERNETOVÉ ZDROJE

- Advokátní deník. *Jaké jsou přínosy a rizika redefinice znásilnění založené na souhlasu* [online]. 18. 1. 2023 [cit. 2023-02-12] Dostupné z

<https://advokatnidenik.cz/2023/01/18/jake-prinosy-a-rizika-muze-prinest-redefinice-znasilneni-zalozene-na-souhlasu/>

- Aplikace jaktrestame.cz. Jaktrestame.cz [online]. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here
- Bez trestu. *Tvrdá data* [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z <https://www.beztrestu.cz/tvrda-data>
- Znásilnění. Stopznasilneni.cz. *Mýty a fakta* [online]. [cit. 2023-03-01]. Dostupné z <http://stopznasilneni.ecn.cz/cz/znasilneni/myty-a-fakta>
- BLATNÍKOVÁ, Šárka, Petra FARIDOVÁ a Petr ZEMAN. *Znásilnění v ČR - trestné činy a odsouzení pachatelé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z <http://www.ok.cz/iksp/docs/428.pdf>
- Mýty o znásilnění. Bílý kruh bezpečí: *Pomoc obětem trestných činů v ČR* [online]. 2009 [cit. 2023-03-02]. Dostupné z: <http://www.bkb.cz/prevence/myty-o-znasilneni/>
- Persefona. *Sexuální násilí: Mýty a realita* [online] [cit. 2023-03-11]. Dostupné z <https://www.persefona.cz/myty-a-realita-sexualni-nasili>
- Larcombe, Wendy. *Rethinking Rape Law Reform: Challenges and Possibilities. New Directions for Law in Australia: Essays in Contemporary Law Reform* [online]. 2017 [cit. 2023-04-28] Dostupné z https://www.jstor.org/stable/j.ctt1ws7wbh.16?searchText=rape+investigation&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Drape%2Binvestigation&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A21e8a211254268b61adb2e04a42db87d&seq=2
- Westmarland, Nicole. *Still Little Justice for Rape Victim Survivors: The Void between Policy and Practice in England and Wales. International Approaches to Rape* [online]. 2011 [cit. 2023-04-18] Dostupné z https://www.jstor.org/stable/j.ctt9qgkd6.8?searchText=rape+investigation&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Drape%2Binvestigation&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A21e8a211254268b61adb2e04a42db87d&seq=3

- Statistiky Policie ČR. Vývoj registrované kriminality v roce 2022 [online]. [cit. 2023-04-15]. Dostupné z <https://www.policie.cz/clanek/vyvoj-registrovane-kriminality-v-roce-2022.aspx>
- Český statistický úřad. *Cizinci v Praze v roce 2021* [online]. [cit. 2023-04-28] Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/xa/cizinci-v-praze-v-roce-2021>
- KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel. *Práva městská království českého a markrabství moravského* [online]. Praha, 1876 [cit. 2023-01-21]. Dostupné z <https://archive.org/details/prvamstskkrlovs00jiregoog>
- Zákon 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné z http://www.noveaspi.cz/9_products/lawText/1/17/1/2

TRESTNÍ SPISY A ROZHODNUTÍ

- 24 T 52/2021
- 27 T 142/2017
- 17 T 5/2019
- 24 T 52/2021
- 27 T 142/2017
- 14 T 11/2022
- 6 T 64/2021
- 6 T 35/2021
- 27 T 42/2014
- 1 T 1/2020
- 17 T 162/2018
- 24 T 18/2017
- 24 T 118/2017
- 8 T 99/2014
- 39 T 18/2021
- 6 T 138/2015
- 3 T 23/2020
- 39 T 48/2015
- 8 T 99/2014
- 44 T 86/2017
- 17 T 5/2019

- 1 T 49/2019
- 24 T 52/2021
- 14 T 25/2017
- 2 T 144/2021
- 63 Tm 4/2019
- 63 Tm 1/2022
- 63 Tm 1/2021
- 1 T 2/2021
- 56 T 5/2020
- 1 T 1/2020

OSTATNÍ ZDROJE

- HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza. Příručka základního kurzu*. Praha: Policejní prezidium Policie ČR, 2008, 167 s.
- Konzultace na mravnostním oddělení Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy

ABSTRAKT

Předkládaná diplomová práce s názvem „Metodika vyšetřování sexuálních trestných činů (vybrané problémy)“ si klade za cíl komplexně analyzovat trestný čin znásilnění ve vztahu k trestnímu právu, kriminologii a kriminalistice. Zaměřila jsem se na institut znásilnění, jeho vyšetřování a specifické či problematické aspekty s ním spojené.

Diplomová práce je systematicky rozdělena do pěti kapitol. První kapitola pojednává o historických aspektech znásilnění, současné právní úpravě a komparaci české právní úpravy znásilnění se slovenskou. Druhá kapitola se věnuje kriminologickému pojetí znásilnění, především mýtům, které jsou s tímto trestným činem spojeny. Dále jsem popsala typologii znásilnění pohledem kriminologie a osobnost pachatele a jeho oběti. Ve třetí kapitole rozebírám kriminalistickou charakteristiku znásilnění. Soustředila jsem se na několik kriminalistických komponent tohoto trestného činu, a to na kriminální situace a typické způsoby páchání znásilnění. Čtvrtá kapitola pojednává o metodice vyšetřování trestného činu znásilnění, která popisuje typické vyšetřovací situace či typické stopy vztahující se ke znásilnění.

Mým cílem bylo obohatit diplomovou práci o praktické poznatky z vyšetřování znásilnění. Těmto poznatkům jsem věnovala poslední kapitolu této práce. Za tímto účelem jsem provedla empirický výzkum 26 trestních spisů a 23 anonymizovaných rozsudků, které mi byly poskytnuty několika soudy. Rovněž jsem analyzovala 19 rozsudků ve věcech znásilnění nezletilých obětí, které mi byly poskytnuty policií. Empirický výzkum byl zaměřen na pohlaví, věk, státní příslušnost pachatelů a obětí, dále na případnou recidivu a sexuální deviaci pachatelů. Zkoumanými hledisky byly také místo, čas a roční období spáchání znásilnění, vztah pachatele s obětí a ukládání trestů pachatelům. Pro účely výzkumu jsem si stanovila několik hypotéz, které se týkaly státní příslušnosti a sexuální deviace pachatelů, ukládaným trestům a vztahu pachatele s obětí. Na konci této kapitoly uvádím shrnutí výzkumu a možná řešení několika problémů spojených s vyšetřováním trestného činu znásilnění.

Klíčová slova: metodika, vyšetřování, znásilnění

ABSTRACT

The presented thesis with the title "*Methodology for investigation of sex crimes (selected issues)*" aims to comprehensively analyse the crime of rape in relation to criminal law, criminology and forensic science. I focused on the institute of rape, its investigation and specific or problematic aspects tied to it.

The thesis is systematically divided into five chapters. The first chapter deals with the historical aspects of rape, the current legal regulation and comparing the Czech legal regulation of rape with its regulation in Slovakia. The second chapter is dedicated to the criminological aspect of rape, in particular to the myths that surround this crime. Further, I described the typology of rape through the lens of criminology and the personality of its perpetrator and victim. In the third chapter, I analyse the forensic nature of rape. I focused on several forensic components of this crime, and that is criminal situations and typical ways of committing rape. The fourth chapter deals with the methodology for investigation of the crime of rape, and which describes typical investigative situations or typical traces related to rape.

My objective was to enrich this thesis with practical findings from crime investigations. I dedicated the last chapter of this thesis to these findings. For this purpose, I carried out an empirical research of 26 criminal files and 23 verdicts, which were provided by several courts. I also analysed 19 verdicts concerning minor victims of rape. Empirical research was focused on the gender, age, citizenship of the perpetrators and victims, further on potential relapses and sexual deviance of the perpetrators. Investigated criteria included the place, time and season of the committing of crime, the relation between the perpetrator and their victim and the penalties for perpetrators. For the purpose of this research, I set a few hypotheses, which dealt with the citizenship and sexual deviance of the perpetrators, imposed penalties and the relation of the perpetrator and the victim. At the end of this chapter, I introduce the summary of the research and possible solutions of several problems connected to the investigation of rape.

Key words: methodology, investigation, rape

Title of the thesis in English: Methodology for investigation of sex crimes (selected issues)